

1475
WYDAWNICTWO BIURA PRACY SPOŁECZNEJ.
KOMISJA SKARBOWA.

MATERJAŁY DO USTAWODAWSTWA SKARBOWEGO
№ 1.

D-r EDWARD STRASBURGER

Docent Uniwersytetu Jagiellońskiego.

PODATEK GRUNTOWY W KRÓLESTWIE POLSKIM

(STAN DOTYCHCZASOWY I PROJEKT REFORMY)

WARSZAWA 1918
W Drukarni Synów St. Niemiry, Plac Warecki 4

WYDAWNICTWO BIURA PRACY SPOŁECZNEJ.

KOMISJA SKARBOWA.

MATERJAŁY DO USTAWODAWSTWA SKARBOWEGO W POLSCE

№ 1.

D-r EDWARD STRASBURGER

Docent Uniwersytetu Jagiellońskiego.

PODATEK GRUNTOWY

W KRÓLESTWIE POLSKIM

(STAN DOTYCHCZASOWY I PROJEKT REFORMY).

WARSZAWA 1918

W Drukarni Synów St. Niemiry, plac Warecki 4

156710

1950 9 1475

Geprüft und für die Ausfuhr freigegeben durch die Kais. Deutsche
Presseverwaltung Warschau. 7/3 1918. T. № 2341. Dr. № 93.

D-294/84

I

ISTOTA PODATKU GRUNTOWEGO I POGLĄD NA ZAGRANICZNE USTAWODAWSTWO.

Zagadnienie podatku gruntowego, nałożonego na przychód z ziemi jest następujące: w jaki sposób, w tych państwach, gdzie istnieje system podatków przychodowych, może być urządzane słuszne opodatkowanie renty gruntowej, czyli właściwego przychodu z ziemi?

W końcu 18 i w 19 w. szukano rozwiązania powyższego problemu w tem, że władze skarbowe wykonały ściśle pomiary wszystkich parcel w kraju, oszacowały z nich przychód bezpośrednio, lub pośrednio z ceny ziemi i obłożyły właścicieli ziemskich podatkiem w określonym stosunku.

Podatek gruntowy jest najstarszym z podatków przychodowych. Wobec wielkiego znaczenia rolnictwa w produkcji krajowej w wiekach minionych, dochód z ziemi zwrócił przede wszystkim uwagę ustawodawcy, i dla zwiększenia dochodów państwowych ten dochód został przed innemi obłożony podatkiem. Cała koncepcja skarbowa fizjokratów opiera się na podatku gruntowym jako jedynym i wyłącznym podatku państwa.

Podatek gruntowy w jego formie obecnej rozciąga się na wszelką ziemię, wziętą pod uprawę rolną i leśną, lub zdatną do uprawy (np. parki).

Górnictwo, aczkolwiek związane bezpośrednio z ziemią, podatkowi gruntowemu nie podlega, a obłożone jest podatkiem przemysłowym lub specjalnym podatkiem górniczym.

Grunta zabudowane nie powinny w zasadzie podlegać podatkowi gruntowemu, gdyż w tym wypadku samoistny przychód z ziemi znika. Podatek z nieruchomości (domowy) winien być ściśle oddzielony od podatku gruntowego. Jednak w praktyce spotykamy niekiedy podatek z gruntów zabudowanych.

Celem podatku gruntowego, jako podatku przychodowego, winno być uchwycenie czystego przychodu z ziemi, gdyż tylko w ten sposób podatnik zostaje obciążony według zdolności płatniczej. Wskutek trudności technicznych przy wymiarze podatku, ostatni postulat rzadko kiedy jest osiągnięty.

Przy wymiarze podatku nasuwa się pytanie: czy nie można byłoby oprzeć się na deklaracjach podatników? technicznie jest to wykonalne, jak wskazuje praktyka podatku dochodowego, obciążającego też dochód właścicieli ziemskich. W ten sposób podatek byłby nałożony na rzeczywisty przychód i podatek od przychodu z ziemi stałby się podatkiem od dochodu rolnego na wzór angielski.

Co do sposobu wymiaru nasuwają się poważne wątpliwości. Do motywów przemawiających przeciw deklaracji wogóle (defraudacje), przyłączają się specjalne względy: drobny właściciel rolny — włościanin zwykle nie jest w możności określić swego dochodu, gdyż nie prowadzi rachunkowości i nie sprzedaje całkowitego plonu, używając go w znacznej mierze na pokrycie własnych potrzeb. Wymiar podatku gruntowego na podstawie deklaracji możliwy jest przy trzech warunkach: 1) wymaga uczciwości podatników, 2) istnienia ściśle pieniężnego gospodarstwa, 3) wysokiej kultury i oświaty ludności rolnej.

Ponieważ powyższe warunki są do pomyślenia tylko w rzadkich wypadkach, dlatego w praktyce nałożenie i wymiar podatku gruntowego opierają się na podstawie oszacowań urzę-

dowych. W tych nawet państwach, gdzie istnieje podatek dochodowy, dochód drobnych właścicieli rolnych zostaje określony przez szacunek urzędowy, nie zaś — na podstawie deklaracji.

Przy podatku gruntowym niezbędne jest urządzenie katastru, jako podstawy do nałożenia i wymiaru podatku. Pod katastrem gruntowym rozumiemy wykaz gruntów w kraju, zawierający zestawienie ich przestrzeni, rodzajów uprawy i oszacowanej przeciętnej czystej intraty. (Głabiński).

Choć kataster jest nieunikniony, deklaracja zwłaszcza większych właścicieli może służyć do poprawki rezultatów otrzymanych z katastru.

Kataster jest albo przychodowym albo szacunkowym.

1. Kataster przychodowy opiera się na określeniu przestrzeni parcel i z nich płynących przychodów. Mamy tu do czynienia z operacją natury technicznej i gospodarczej. Czynności techniczne polegają na pomiarach według zasad tryangulacji i trygonometrii. W ten sposób zostają opracowane mapy topograficzne, na których są wymierzone i oznaczone poszczególne grunta w kraju, według parcel lub oddzielnych majątków — jako jednostek gospodarczych.

Czynność gospodarcza polega na ustaleniu przeciętnego dochodu z poszczególnych parcel. Oszacowanie intraty może być przeprowadzone dla każdej parceli indywidualnie — wówczas powstaje t. zw. kataster indywidualny, lub zostają ustalone pewne klasy gruntów zależnie od ich uprawy, dla każdej klasy określony przeciętny dochód i zależnie od tego — wymierzony podatek. Kataster klasowy dzięki jego większej prostocie i względnej taniości przy wygotowaniu przeważa w państwach nowoczesnych.

2. Kataster szacunkowy przyjmuje za podstawę do wymiaru podatku wartość ziemi, wychodząc z założenia, że cena ziemi określa się przychodem z tejże. Przy katastrze szacunkowym powstaje trudność przy określeniu szacunku ziemi. Chodzi o wynalezienie cen odpowiadających rzeczywistym sto-

sunkom gospodarczym. Tranzakcje pewnymi majątkami odbywają się rzadko (majątki rodzinne) niektóre majątki wyjęte są z obiegu (majoraty), przy innych ceny rynkowe nie odpowiadają intracie. Ceny gruntów włościańskich i drobnej własności są zwykle wyższe od wartości przychodowej. Kataster szacunkowy jest nieścisły; pośrednio i to w przybliżeniu służy za podstawę do określenia przychodu z ziemi i podatku.

Na podstawie katastru może być określony przypuszczalny dochód surowy. Podatek powinien być jednak wybierany z dochodu czystego, po odliczeniu z dochodu surowego kosztów produkcji i procentów od zaciągniętych pożyczek. W tym kierunku nastroją się trudności, wobec czego uwzględnia się za reguły dochód surowy.

Dla przychodu z lasów winien być założony osobny kataster ze względu na długotrwałość produkcji leśnej. Za podstawę przyjmuje się zwykle przychód, a nie wartość gruntów zalesionych. Przychód określa się na podstawie gatunku ziemi, drzewa, długości okresów przy wyrębie lasu i t. d.

Kataster gruntowy posiada ze stanowiska zasady sprawiedliwości w opodatkowaniu poważne braki. Kataster szacunkowy określa przychód tylko w przybliżeniu, lecz i przy katastrze przychodowym zasada słusznego i równomiernego obciążenia zdolności podatkowej narażona jest na szwank. Wskutek długiego czasu potrzebnego dla wprowadzenia katastru, majątki są szacowane przy końcu tych prac według odmiennych zasad niż na początku. Trudno jest zmienić zasady podatku, a przez to podatek gruntowy jest nieelastyczny.

Mimo tych braków kataster jest dotychczas wyłączną prawie zasadą dla wymiaru podatku. Własne deklaracje podatników, z przyczyn wyżej przytoczonych, nie nadają się do ustalenia podatku gruntowego. Dla korekty najbardziej rażących nierównomierności kataster winien podlegać co pewien okres rewizji. Zachodzą bowiem zmiany w dochodowości ziemi, dotyczące wszystkich gruntów, lub też niektórych. Zmiana w polityce celnej państwa, wprowadzenie ciał rolniczych lub

usunięcie takowych, wywołują podwyższenie lub obniżenie cen na produkty i przychodu z ziemi.

Ogólną zmianę w dochodach rolników powodują wahania w wartości pieniędzy. Spadek wartości pieniądza wywołuje wzrost cen ziemi i drożyznę płodów rolniczych. To samo zjawisko powstaje dzięki wstrzymaniu dowozu z zewnątrz, usunięciu konkurencji obcych krajów rolniczych, braku artykułów pierwszej potrzeby wewnątrz kraju i t. d. Ostatnie zjawiska w sposób jaskrawy występują podczas wojny. W tych wypadkach zwiększenie przychodu z ziemi musi być uwzględnione przy opodatkowaniu, w celu, aby podatnicy gruntowi ponosili ciężar podatkowy narówni z innymi warstwami ludności.

Rewizja katastru polega na zmianie klas gruntów zależnie od ich uprawy, oraz na dostosowaniu taryfy podatkowej do wysokości przychodu z ziemi lub cen tejże.

Urządzenie katastru jest dziełem mozolnem i kosztownem. We Francji założenie katastru wymagało 51 lat czasu (1807—1858) i kosztowało 200 mil. fr. W Austrii prace katastralne trwały od 1817 do 1882 i kosztowały przeszło 100 mil. kor.

W poszczególnych państwach podatek gruntowy oparty jest na następujących zasadach.

W Niemczech niema podatku gruntowego dla całej Rzeszy, tak samo jak niema ogólnopaństwowych podatków bezpośrednich. Podatek gruntowy istnieje jako podatek w poszczególnych państwach niemieckich, lecz i tu nie odgrywa donioślejszej roli skarbowej. W paru państwach, przedewszystkiem zaś w Prusach, figuruje jako podatek gminny. Myślą przewodnią reformy podatkowej Miquela 1893 było oparcie finansów państwa na podatku dochodowym z równoczesnym odstąpieniem przez państwo gminom podatków przychodowych: gruntowego, od budynków i przemysłowego.

Podatek gruntowy w Prusach został uregulowany ustawą z r. 1861. Zasadnicze znaczenie powyższego prawa polegało na oddzieleniu podatku od budynków i podatku gruntowego. Oznaczony był kontyngent podatku gruntowego w r. 1861 na

10 mil. talarów, podniesiony następnie do 13,2 mil., co wynosiło 2% wszystkich dochodów państwowych. Repartycja miała miejsce na podstawie katastru parcelowego. Ten ostatni zawierał ścisły wymiar parcel i określał dochód. Dla określenia dochodu podzielono grunta na klasy, zależnie od ich uprawy. Dla każdej klasy ustanowiono taryfę podatkową.

Uwolnione od podatku są grunta państwowe, gminne, kościelne i należące do szkół i zakładów dobroczynnych.

W *Bawarii* podatek gruntowy oparty jest na prawie z 15 sierpnia 1828 r., a zreformowany 19 maja 1881 i 14 sierpnia 1910. Zasadą wymiaru podatku jest kataster przychodowy. Przestrzeń określona jest pomiarami parcel, wydajność — za pomocą taryfy klasyfikacyjnej, która oznacza czystą intratę gruntów wedle rozmaitych rodzajów uprawy i różnych klas wytwórczości. Stopa podatku wynosi (od 1905) 4,4% przychodu ustalonego katastem. Podatek przyniósł (1907) 10 mil. mk. czyli 24% wydajności podatków przychodowych.

Od r. 1912 obniżono stopę do 3% przychodu ustalonego katastem, co się tem tłumaczy, że od czasu wprowadzenia podatku dochodowego, który dotyka też rolników, podatek gruntowy odgrywa rolę podatku uzupełniającego.

Pomijam urządzenie podatku gruntowego w innych państwach niemieckich, natomiast w krótkości wskażę na jego zasady w *Austrii*. Austriacki podatek gruntowy posiada swą długą historję. Wprowadzony został patentem cesarskim 7. IX. 1718 r. początkowo tylko dla Lombardji. Patentem Franciszka 23. XII. 1817 miał być urządzony kataster dla całej monarchji. Kataster jednak był wykonany tylko dla małej części państwa.

Nowy kataster został zarządzony ustawą z dnia 24. V. 1869 r. Prace katastralne zostały ukończone dopiero w r. 1881. Określony został (1892) kontyngent podatkowy w wysokości 37½ mil. guld. co przedstawiało niezwykle wysoką stopę 22,7% czystego przychodu katastralnego. Rewizja podatku (1896) zmniejszyła kontyngent do 35 mil. guld.

Podstawowe prawo z r. 1869 jest wzorowane na ustawie pruskiej z r. 1861. Dalsza redukcja kontyngentu podatku gruntowego w Austrii została wywołana wprowadzeniem w r. 1896 podatku dochodowego, tak, że obecnie kontyngent wynosi 53 mil. koron.

Anglja nie posiada obecnie podatku gruntowego w ścisłym tego słowa znaczeniu. Opodatkowanie ziemi odbywa się przez podatek dochodowy: schedula A i B są składowe części podatku obciążającego dochód z ziemi. W budżecie angielskim figuruje coprawda tytuł „Land-tax“ — pozostałość z dawnego podatku gruntowego, który stracił obecnie wszelkie znaczenie fiskalne.

Historja podatku gruntowego w Anglii jest z tego względu ciekawa, że służy jako przykład stopniowej ewolucji angielskiego ustroju skarbowego. Począwszy od Wilhelma III historję podatku gruntowego można podzielić na parę okresów. „Land-tax“ został wprowadzony 1592. Pierwszy okres trwa do czasu rewolucji 1692—1697. Przewrót polityczny sprowadził reformę podatku gruntowego, podobnie jak we Francji okres rewolucji w sto lat później, wywołał reformę francuskiego ustroju podatkowego.

1692 r. wprowadzono stopę podatku — 4 szylingi od 1 £ renty gruntowej, czyli w stosunku wysokim 20%. 1693—1697 dochód z podatku w Anglii (bez Szkocji i Irlandji, które nie były obciążone) wynosił rocznie 1,9 mil. £.

W okresie 1697—1797 przeciętna stopa wynosiła 1 szyl. z 1 £., czyli 5%.

W roku 1798 Pitt wprowadza podatek dochodowy. Ponieważ minister angielski uznał reformę podatku gruntowego za niemożliwą, przeprowadził prawo, na mocy którego państwo wykupiło podatek gruntowy. Można go było spłacić drogą nabycia 3-procentowych papierów państwowych (konsoli) w wysokości 40-krotnego rocznego podatku, lub gotówką — w wysokości 30-krotnego podatku.

Wykup odbywał się powoli, tak że do chwili obecnej podatek nie jest jeszcze spłacony.

Dzięki spłacie podatku pożyczką państwową Pitt chciał zmniejszyć dług państwowy, przez wywołanie większego popytu na konsolle dążył do podniesienia ich kursu, który wynosił wówczas zaledwie 50%.

Francja. Uregulowanie podatku gruntowego nastąpiło podczas rewolucji ustawą 1. XII. 1790. Nieco później 23. XI. 1798 (3 Frimaire, an III) zostało wydane drugie prawo, odnoszące się też do podatku od budynków, obowiązujące w przeważnej części obecnie.

Na podstawie tej ustawy podatek gruntowy jest repartycyjny, a kontyngent określany co rok przez ustawodawcę. Repartycja dokonywana jest przez lokalne władze samorządne: conseils des arrondissements w obrębie okręgów, oraz conseils des repartiteurs — w obrębie gmin. Podstawę do repartycji określa kataster, zarządzony dekretem Napoleona z dnia 15 września 1807.

Sporządzenie katastru ciągnęło się przez 51 lat (1807—1858). Kataster wykazał tak poważne braki, że przy rozkładzie podatku władze podatkowe nie stosują się do jego przepisów.

Prawo z dnia 8 sierpnia 1890 r. przeprowadziło zasadniczą reformę dawnej ustawy (1798), ściśle oddzielając podatek gruntów niezabudowanych i zabudowanych. Pierwszy pozostał repartycyjny, drugi — ilościowy.

Podatek z gruntów niezabudowanych, czyli właściwy podatek gruntowy obciąża grunta należące do osób fizycznych i prawnych, z wyjątkiem majątku państwowego, oraz instytucji społecznych.

Podatek jest wymierzony od czystego dochodu. Wydajność podatku gruntowego we Francji jest znaczna i wynosi 106 mil. fr., stanowiąc 2,8% dochodów państwowych. Odnośnie do katastru gruntowego, który jest przestarzały, projektowano jego przerobienie. Sporządzenie jednak nowego katastru było-

by rzeczą kosztowną (pochłonęłoby około 500 mil. fr.) i przewlekłą.

Powstał zatem (1898) inny projekt oszacowania na nowo dochodu z ziemi, nie zmieniając pomiarów. Taka metoda kosztowałaby 15 mil. fr. i mogłaby być sporządzona w przeciągu trzech lat *).

W Rosji, poczynając od Piotra Wielkiego istniał podatek poglówny. Podatek gruntowy został wprowadzony w 1875 r. jako „państwowy podatek gruntowy“, skontyngentowany w sumie 7½ mil. rb. Podatek był repartycyjny: 1) sumę rozkładano pomiędzy gubernje, na podstawie porozumienia między ministerjum spraw wewnętrznych i ministerjum finansów; 2) dalszy rozkład miał miejsce wewnątrz gubernji pomiędzy powiatami i poszczególnymi właścicielami ziemskimi.

W roku 1884 (17 stycznia) podatek gruntowy uległ reformie. Ministerjum Finansów przeprowadziło urzędowy szacunek ziemi (1882) i w związku z tem podwyższono podatek o 50%. Wysokość podatku w zasadzie ustalono na 0,18% wartości ziemi i określono kontyngent na rok 1884 w sumie 11.650.000 rb. Lecz już manifestem z dn. 14 maja r. 1896 wskutek ciężkiego położenia, w którym znalazło się rolnictwo po nieurodzajach 1891 i 1892 r. podatek gruntowy został obniżony o połowę na przeciąg 10 lat. Rezultatem manifestu było zmniejszenie się wpływu z podatku gruntowego do 5,8 mil. rb. Od 1 stycznia 1906 r. wprowadzono dawną stopę podatku i wyznaczono kontyngent w sumie 13,3 mil. rb.

Wydajność podatku gruntowego w Rosji jest niestosunkowo niska. Podatek gruntowy w Rosji przyniósł w roku 1913 — 18.615.070 rubli **).

*) Por. E. Allix: *Traité élémentaire de science des finances*, Paris 1912, str. 439.

**) Otczot gosudarstwiennawo Kontrola 1913.

Hektar ziemi ornej płaci przeciętnie 10 kop. podatku gruntowego. Dla porównania przytoczę, że hektar ziemi w Królestwie Polskim opłaca 90 kop. podatku gruntowego *).

Na podstawie prawa zasadniczego z dn. 17 stycznia 1884 r. podlegają podatkowi gruntowemu wszystkie ziemie, za wyjątkiem gruntów rządowych. Wolne są też od podatku lasy ochronne i sztucznie zalesione obszary (ostatnie w przeciągu 30 lat). Ogólną sumę podatku dla każdej gubernji określa minister finansów, mnożąc obszar ziemi podległej podatkowi, przez przeciętną stopę podatkową z dziesięciny, zdatnej do uprawy ziemi i lasu **). Przeciętna taryfa podatkowa chwieje się z dziesięciny od $\frac{1}{4}$ kop w gub. Archangielskiej do 17 kop. w gub. Kurskiej.

Podatek gruntowy w Rosji jest niski i jego wydajność finansowa nie odpowiada znaczeniu, jakie posiada rolnictwo w tym kraju. Pod tym względem Rosja zajmuje wyjątkowe stanowisko w rzędzie innych państw, gdzie znaczenie skarbowe podatku gruntowego jest większe.

Rozbiór istotnych znamion podatku gruntowego i jego zasad w państwach europejskich doprowadza do następujących wniosków:

1. Podatek gruntowy nie czyni zadość zasadzie skarbowej, że podatek winien być elastyczny, że wydajność jego ma wzrastać ze wzrostem dochodu z ziemi. Podatek gruntowy dostarcza dochodu stałego i niezmiennego.

*) Powierzchnia Rosji Europejskiej wynosi 503,8 mil. ha. w tem ziemia orna obejmuje 127,9 mil. ha., lasy 165,3 (Statistique agricole annuelle 1907, str. 260). Lasy rządowe obejmują obszar 104,6 mil. ha., lasy prywatne — 60,7 mil. ha. Obszar opłacający podatek gruntowy wynosi zatem 188,6 mil. ha. (Jeżegodnik liesnowo departamenta za rok 1909, tom II, str. 282).

**) Swod Zakonow, tom V, wydanie 1903 r. Ustaw o priamych nałogach.

2. Sprzeciwia się też zasadzie sprawiedliwości w opodatkowaniu, uwzględniając nierównomiernie możność płacenia podatników.

3. Podstawa podatku — kataster gruntowy — jest urządzeniem kosztownem i wymagającym długich lat do wykończenia. Szacunek ziemi i dochodu przeprowadzony przy rozpoczęciu prac katastralnych może być przestarzały przy ukończeniu pomiaru gruntów. Podatek gruntowy można nazwać skamieniałym podatkiem.

Stronom ujemnym dają się przeciwstawić nieliczne korzyści:

1. Pewny i stały dochód dla skarbu.
2. Uwolnienie podatników od niewygodnej czynności podawania deklaracji.
3. Utrudnienie defraudacji.

Prof. Głabiński ocenia krytycznie podatek gruntowy pisząc *): „Przeciw podatkowi gruntowemu, jako katastralnemu, podnieść można wszelkie zarzuty, odnoszące się do podatków od intrat, z którymi dzieli wszelkie strony ujemne. Podatek gruntowy, nałożony w pewnej stałej kwocie na dłuższy okres czasu, w Austrii na lat piętnaście, wedle przeciętnej intraty, z góry oszacowanej, jest właśnie typowym podatkiem od intrat, przybierającym często, nawet formalnie cechę ciężaru rzeczowego. Ciężar taki stale przywiązany do ziemi, zupełnie niezależny od stosunków osobistych i możliwości ekonomicznej podatników, należy materialnie do kosztów nabycia ziemi i produkcji jej płodów, obniża zatem wartość ziemi i podnosi w pomysłnych stosunkach koniunktury targowej ceny płodów surowych“.

W dalszym ciągu Głabiński podnosi wadliwość podatku płynące z błędów popełnionych przy układaniu taryf klasyfikacyjnych: „Stąd pochodzi, że podatek gruntowy katastralny przedstawia się niejednokrotnie jako dowolny i niesłuszny, po-

*) S. Głabiński: Nauka skarbowości, str. 436.

mimo długich, zmudnych i kosztownych czynności katastralnych. Nakoniec nie uwzględnia wcale, lub przynajmniej nie w całej pełni wszelkich zmian, jakie w sile wytwórczej i intratach oszacowanych gruntów następują, częścią w czasie długoletnich prac celem założenia katastru, częścią zaś później, przed periodyczną rewizją“. Oto są główne przesłanki do ogólnego wniosku, że podatek gruntowy jako katastralny państwowy należy uważać za instytucję przestarzałą, która spełniła już swe zadania w historycznym rozwoju podatków i obecnie ostać się może tylko przez przybranie charakteru osobistego podatku dochodowego.

Moim zdaniem podatek gruntowy może pozostać jako podatek samorządny, lokalny. Pobierany przez gminę może być lepiej dostosowany do miejscowych warunków. Z drugiej strony z usług gminy korzystają przedewszystkiem stali jej mieszkańcy — właściciele nieruchomości; zasada wymiany usług wymaga, aby te warstwy ludności przyczyniały się przed innemi do pokrycia wydatków gminnych (drogą świadczeń przymusowych) płacąc podatki przychodowe.

Powyższymi motywami kierował się Miquel, gdy w roku 1891 zreformował pruski podatek osobisto-dochodowy, który stał się podstawą finansów państwowych. Państwo pruskie zrzekło się trzech rodzajów podatków przychodowych: od gruntów, budynków i przedsiębiorstw przemysłowych, pobieranie których stało się wyłącznym przywilejem gminy.

W Anglii zaś już w końcu 18 wieku minister Pitt, uznając gruntowy podatek za niesprawiedliwy, a nie widząc możliwości jego reformy chwycił się środka radykalnego. Postanowił wykupić podatek gruntowy w ścisłym znaczeniu i wprowadził na jego miejsce podatek dochodowy.

II

WYNIKI FINANSOWE PODATKU GRUNTOWEGO W KRÓLESTWIE POLSKIM

1817 — 1867.

Wpływy z podatku gruntowego w Królestwie Polskim na podstawie budżetów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu *) przedstawiają się w sposób następujący:

Rok 1817.

	Złote polskie
1. Ofiara z dóbr duchownych i maltańskich . . .	979.525
2. Ofiara z dóbr szlacheckich	4.571.445
3. Ofiara z dóbr donatarjuszów francuskich . . .	93.834
4. Ofiara z dóbr narodowych	65.581
5. Ofiara z obiektów nowo do podatków przybyłych	73.825
6. Ofiara z dóbr donacyjnych pruskich	35.318
7. Kanon, kompetencje i procent administracyjny z dóbr przez rząd pruski rozdanych . . .	452.221
8. Z dóbr starościńskich i trzymanych za przywilejami	464.113
9. Podymne dawne	4.604.002
10. Podymne podwyższone przez sejm 1811 . . .	190.692
11. Subsidium charitativum	210.161

*) Akta ogólne (Archiwum skarbowe w Warszawie) por. Anneks Nr.1.

12. Łanowe	Złote polskie 31.842
13. Czopowe i młynowe	17.486
14. Czynsz z miast magdeburskich i kanon z dóbr wieczyscie dzierżawionych	15.487

Wpływy z podatku gruntowego	11.805.532
Wpływy z innych źródeł	33.542.985

Ogół przychodów	45.348.517
---------------------------	------------

Rok 1867.

1. Ofiara z dóbr poduchownych i maltańskich	Ruble 79.214
2. Ofiara z dóbr ziemiańskich	723.821
3. Ofiara z dóbr rozdarowanych	73.566
4. Ofiara podwyższona	395.022
5. Subsidium charitativum	11.850
6. Łanowe	2.149
7. Kontyngens liwerunkowy	857.808
8. Podwyższony kontyngens liwerunkowy dworski	337.476
9. Czopowe i młynowe oraz kanon z młynów	10.357
10. Podymne	1.743.521
11. Z czynszów i dochodów z miast:	
a) z miast rządowych	80.154
b) z miast poduchownych	2.215

Wpływy z podatku gruntowego	4.317.143
Wpływy z innych źródeł	21.688.370

Ogół przychodów	26.005.513
---------------------------	------------

Budżety dochodów Królestwa Polskiego *) w okresie 1817—1867, t. j. pięćdziesięciu lat samodzielności skarbowej

*) Akta ogólne (Archiwum skarbowe w Warszawie) por. Anneks Nr. 1.

Polski, rozwijały się pomyślnie, wykazując w powyższym okresie wzrost prawie czterokrotny. Zwiększyły się bowiem z 45.348.517 złp. (1817) do 26.005.513 rb. (171.636.386 złp.) w r. 1867. Okres dziesięcioletni 1821—1831, gdy Lubecki był ministrem skarbu, jest okresem najbardziej intensywnego wzrostu dochodów państwowych, które się wówczas zwiększyły prawie dwukrotnie, z 51.590.498 złp. do 99.217.584 złp. Podwyższenie wpływów za czasów Lubeckiego pochodzi ze zwiększenia t. zw. „dochodów niestałych“, t. j. podatków pośrednich głównie z wódki, energicznej egzekucji zaległych podatków, oraz z ukrócenia przez ministra nadużyć w administracji skarbowej.

Lubecki przyjął oryginalny sposób układania budżetów, wprowadzając dwie rubryki dochodów: *przed linią i w linii*. Przed linią miało oznaczać początkowo wpływy niepewne. Mimo polepszenia się stanu skarbu polskiego, Lubecki nie zarzucił powyższego systemu układania budżetów, który przetrwał aż do roku 1865 włącznie. Przed linią książę minister pragnął ukryć dochody „przed atakami“ innych ministrów i rządu rosyjskiego. Czynił to rozmyślnie, przewidując, pragnąc w ten sposób gromadzić fundusze skarbowe niezbędne dla przyszłych zamierzeń gospodarczych.

W roku 1832 ogół przychodów wzrasta z 99,2 mil. złp. do 136,9 mil. złp. dzięki wprowadzeniu nowych podatków pośrednich, lecz już w r. 1834 skasowano nowe podatki, jako zbyt uciążliwe i wpływ ogólny utrzymuje się w granicach 100 milionów złp. do roku 1842.

W powyższym roku 1842 wprowadzono walutę rublową, licząc złoty polski za 15 kop.: dochód ogólny Królestwa wyniósł 16.483.408 rb., czyli 108.787.800 złp.

Od roku 1842 do roku 1867 widzimy stały wzrost dochodów państwowych: z 16,5 mil. rb. do 26,0 mil. rb.

Wpływy z podatku gruntowego w Królestwie Polskiem w okresie 1817—1867 zwiększyły się z 11.805.532 złp. do 4.317.143 rb. (28.780.900 złp.), czyli przeszło dwukrotnie. Do

wzrostu dochodu z podatku gruntowego przyczyniły się: wprowadzenie kontyngensu liwerunkowego i powinności szarwarkowej. Podstawą finansową były w r. 1817 podatek ofiary i podymne. Z tych dwóch źródeł wpłynęło w powyższym roku 10,1 mil. złp. wobec 11,8 mil. złp. ogólnego dochodu z podatku gruntowego. Później do tych dwóch źródeł przybywa kontyngens liwerunkowy i szarwark — jako podstawowe podatki gruntowe. W roku 1817 podatek gruntowy posiadał ważne znaczenie skarbowe, wynosząc przeszło czwartą część wpływów ogólnopństwowych.

W miarę podwyższania podatków pośrednich, począwszy od ery Lubeckiego, podatek gruntowy odgrywał coraz mniejszą rolę w finansach państwa, tak że w roku 1867 wyniósł tylko piątą część wpływów państwa.

	Wpływy z podatku gruntowego	Ogół przychodów	Wpływ z podatku gruntowego w stosunku do ogółu przychodów w %
	w milionach złotych		
1817	11,8	45,3	26,0%
1831	22,5	99,2	22,8%
	w milionach rubli		
1842	3,8	16,4	23,1%
1867	4,3	26,0	16,5%

Ważniejsze zmiany w wynikach finansowych podatku gruntowego w rozpatrywanym okresie są następujące.

W roku 1819 przybywa kontyngens liwerunkowy, wprowadzony przez Napoleona w r. 1807 w celu wyżywienia armji i wnoszony początkowo w naturaljach. Dopiero od r. 1819 poczęto go pobierać w pieniądzu i określono kontyngens na 8,6 mil. złp. Wprawdzie ukazem z dnia 7 (19) lipca 1820 obniżono ten podatek o $\frac{1}{3}$, lecz za rządów Lubeckiego zostaje znów podwyższony do normy poprzedniej.

Za ministerstwa Lubeckiego wprowadzono też powinność szarwarkową w pieniądzu (1822) wobec czego wynik finansowy z podatku gruntowego wzrasta do 22,1 mil. złp.

Ukazem z dnia 2 (14) maja 1838 postanowiono wprowadzić nową taryfę szarwarkową na urządzenie dróg i spławów i pobierać oprócz opłacanego dotąd podatku szarwarkowego, 24 złp. rocznie z każdego dymu dworskiego w posiadłościach dotyczących bitych traktów. Wobec tego w r. 1839 wpływ z podatku szarwarkowego podnosi się z 3,6 mil. do 6,8 mil. złp. a ogólny wpływ z podatku gruntowego z 24,2 mil. do 27,5 mil. złp.

Na tej wysokości pozostaje wpływ z podatku gruntowego od r. 1839 do r. 1849 (w r. 1842 wprowadzono, jak wiadomo, walutę rublową).

W roku 1850 wprowadzono (na podstawie ukazu z 10 stycznia 1849 r.) tymczasowy pobór „podatków nadzwyczajnych” w celu zasilenia skarbu:

1. połowę dawniejszego podatku ofiary . . .	424.288 złp.
2. drugie $\frac{2}{3}$ kontyngensu liwerunk. od dworów . . .	343.771 „
3. $\frac{1}{2}$ opłaty szarwarkowej dawnej . . .	208.571 „
	976.630 złp.

Dzięki „podatkom nadzwyczajnym” dochód z podatku gruntowego wzrasta w 1850 r. o milion złp.

Powyższe podatki, mimo tymczasowego charakteru, przetrwały do r. 1865.

W roku 1867 zniesiono formalnie samodzielność skarbową Królestwa Polskiego, która faktycznie przetrwała do r. 1869.

W roku 1866 wprowadzono nowy podatek gruntowy dworski, znosząc jednocześnie dawne pobory gruntowe. W roku 1868 zreformowano podatek gruntowy włościański na podobnych zasadach.

III

LITERATURA O PODATKU GRUNTOWYM W KRÓLESTWIE POLSKIM.

Z polskich pisarzy zajmowali się sprawą podatku gruntowego: Wojciech Trzetrzewiński, Jan Bloch, Henryk Radziszewski i Władysław Grabski.

Trzy pierwsze prace posiadają charakter historyczny, i zajmują się kwestją *de lege lata*, praca Grabskiego zajmuje się sprawą reformy podatku gruntowego — *de lege ferenda*.

Praca W. Trzetrzewińskiego napisana w r. 1861 *) posiada wyłącznie znaczenie historyczne. Autor rozpatruje poszczególne rodzaje podatków gruntowych od czasu sejmu czteroletniego do roku 1859, wyniki finansowe podaje na podstawie budżetów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu. Istotę podatków rozpatruje na podstawie praw obowiązujących. Zaśługą Trzetrzewińskiego jest to, iż pierwszy ujął zagadnienie podatku gruntowego w Królestwie Polskim systematycznie.

Podobne zestawienie systematyczne obowiązujących podatków gruntowych zawiera dzieło Jana Blocha **). Autor przed-

*) Wojciech Trzetrzewiński: O podatkach gruntowych stałych w Królestwie Polskim obecnie istniejących. Warszawa, 1861, str. 81.

**) Jan Bloch: Finanse Królestwa Polskiego (Tom III Finansów Rosji), Warszawa, 1883 (str. XXXIX—LVII).

stawia istotę podatków gruntowych, podaje wyniki finansowe na podstawie sprawozdań Komisji Przychodów i Skarbu od 1815 do 1866, oraz przytacza szereg ciekawych uwag krytycznych o podatku gruntowym.

Praca H. Radziszewskiego *) rozpada się na część historyczną i stan obecny. Część historyczna rozpada się znów na dwa działy: przebieg sprawy do końca XVIII wieku i okres od tego czasu do reformy z lat 1864—1868. Opierając się na źródłach praw, jak *volumina legum*, Zbiór przepisów administracyjnych Król. Polsk. i Dziennik praw, autor drobiazgowo rozpatruje zasady podatku gruntowego w Polsce w epoce sejmu czteroletniego, za czasów pruskich, Księstwa Warsz. i Królestwa Kongresowego.

Przechodząc do prawa obowiązującego dr. Radziszewski poddaje krytyce ustawę o podatku gruntowym dworskim 1866 i upatruje wadliwość w podziale na klasy gruntów podlegających podatkowi gruntowemu głównemu (str. 273).

Autor poddaje też krytyce takse podatkową każdej klasy dla każdego powiatu oddzielnie i dochodzi do wniosku, że wykaz podatków dworskich nie odpowiada cenie ziemi w poszczególnych powiatach, która uległa zmianie dzięki przeprowadzeniu dróg żelaznych. W ostatecznej konkluzji twierdzi dr. Radziszewski, że podatek dworski wysoce nierównomiernie obciąża ziemię tak co do klas gruntowych jak i poszczególnych powiatów.

Podatek gruntowy włościański (1868) oparty jest na wyliczeniu podatku dworskiego i posiada te same braki.

Podatek gruntowy posiada charakter stanowy odróżniając grunta dworskie i włościańskie. Pierwsze są opodatkowane przeciętnie o 50% więcej od ziem włościańskich. Autor zwraca wreszcie uwagę na wyższe obciążenie podatkiem gruntowym Królestwa Polskiego od najbardziej urodzajnych gubernji w Ro-

*) Henryk Radziszewski: Podatki gruntowe w Królestwie Polskiem (W naszych sprawach, t. I, r. 1899).

sji. Pierwsze płaci 72 kop. z dziesięciny, gubernje południowo-zachodnie — 15 kop.

Praca H. Radziszewskiego jest źródłem i sumiennym przedstawieniem rozwoju i stanu obecnego podatku gruntowego w Królestwie Polskiem i w tym charakterze posiada doniosłe znaczenie. Nie zawiera jednak wskazań co do reformy podatku.

Memoriał Władysława Grabskiego o podatku gruntowym *) zawiera wiele ciekawych uwag i śmiałych dezyderatów co do reformy podatku gruntowego w Królestwie Polskiem.

Posel W. Grabski złożył w Dumie w r. 1910 memoriał w sprawie podatku gruntowego w Królestwie Polskiem. Królestwo Polskie silniej jest obciążone podatkiem gruntowym niż Rosja. W żyznych gubernjach południowo-zachodnich opłata wynosi od 12 do 15 kop. z morga, Królestwo Polskie płaci przeciętnie 45 kop.

W celu wyrównania co do ciężarów podatkowych Królestwa Polskiego z Rosją, Grabski proponuje znieść podymne i dodatkowy podatek gruntowy.

Wpływ z podatku gruntowego wraz z podymnem wynosił w r. 1910 — 8,9 mil. rb. Usunięcie podatku dodatkowego (2,1 mil. rb.) oraz podymnego (2,7 mil. rb.) zredukuje dochód z podatku gruntowego w Królestwie do 4,1 mil. rb., czyli przeszło o połowę.

Podatek podymny jest przeżytkiem i stanowi grubą formę podatku od nieruchomości, wynikłą z dawnego pogłównego. Za dawnych czasów w Polsce, podymne uważane było za podstawę do spisu ludności. Nie można uważać podymnego za podatek od domów, lub ich szacunku czy dochodu. Domy mieszkalne lub siedziby włościan nie stanowią źródła dochodu.

Podatek dodatkowy nie znajduje żadnego innego usprawiedliwienia, prócz celu fiskalnego.

*) Predłożenie czlena Gosudarstwiennoj Dumy W. F. Grabskawa o słożenii dobawocznych poziemielných nałogów i podymnoj podati w gubernjach Carstwa Polskawa.

Wniosek posła Grabskiego polega na zniesieniu podatku podymnego i dodatkowego podatku gruntowego w Królestwie Polskiem, jednocześnie z wprowadzeniem podatku dochodowego.

Projektowany podatek dochodowy ma być ustanowiony w jednakowych rozmiarach dla wszystkich części państwa.

Uważam, zgodnie z projektem Grabskiego, że dalsze utrzymanie podatku podymnego i dodatkowego podatku gruntowego, tak wyraźnie sprzeciwia się równomierności opodatkowania, iż powyższe podatki winny być zniesione. Nie znaczy to jednak, iż ogólny wpływ z podatku gruntowego miałby ulec redukcji.

Nawiązując do stosunków ekonomicznych, wytworzonych podczas obecnej wojny, wydajność podatku gruntowego powinna być zwiększona, a sam podatek winien ulec rewizji i reformie. Wprowadzenie podatku dochodowego uważam za końcowy rozdział w reformie systemu podatkowego Królestwa Polskiego, który nastąpi po dokładnej rewizji istniejących form podatkowych.

Uważam tedy projekt p. Grabskiego za przedwczesny; poprzednio musi ulec zmianie cały system podatków bezpośrednich w Królestwie Polskiem.

Zasadniczym i najstarszym podatkiem gruntowym w Polsce było *podymne*, wprowadzone w r. 1629.

Za Stanisława Augusta, na sejmie ekstraordynaryjnym Warszawskim, w r. 1775 zostało uchwalone „podymne generalne“ *), pobierane „ze wszystkich miast, miasteczek i wsiów królewskich, duchownych, ziemskich i miejskich“. Wyjątek stanowią klasztory żebracze, jak Kapucyni, Bernardyni, Reformaci i Bonifraci, zwolnieni od obowiązku płacenia podatku.

W celu wymiaru podatku, miasta i wsie zostają podzielone na klasy, dla każdej klasy wprowadza się osobną taryfę. Istnieją trzy klasy miast, zależnie od ich wielkości i znaczenia polityczno-gospodarczego. Warszawa jest wydzielona w osobną klasę. W stolicy podymne wynosi od 16 złotych do 6 złotych od komina, zależnie od rodzaju budowli. „W miastach większych“ pierwszej klasy podymne wynosi od 12 do 6 złp. „W miastach mniejszych“ drugiej klasy — od 8 do 4 złp. „W miasteczkach“ trzeciej klasy płaci się „ze wszelkich domów i budynków, od każdego komina lub dymu na rok po złotych 4“.

„Co do wsiów, głosi ustawa, te na dwie klasy dzielimy... w której klasie pierwszej, wyżej wyrażonej, od każdego komina nad dach wyprowadzonego, a gdzie nie masz komina, od każdej chałupy aktualnie mieszkalnej; tudzież od każdego komina w zamkach, pałacach i dworach płacić się będzie po złotych 7 na rok, od której płacy browary po miastach, kuźnie kowalskie, hozdownie do suszenia słodów, i cegielnie na wsiach ekspowane być mają“.

We wsiach drugiej klasy stopa podatkowa wynosi pięć złotych na rok od komina, z tymi samymi wyjątkami, jak i w klasie pierwszej.

Repartycja podymnego pomiędzy poddanych i osadników w każdej wsi pozostawiona jest dziedzicowi. Dziedzice są obo-

*) Volumina legum, tom VIII, Petersburg, 1860, str. 88.

IV

PODATEK GRUNTOWY PRZED REFORMA (1864 — 1868).

Przed reformą podatku gruntowego w Królestwie Polskiem (1864—1868) w okresie samodzielności władz skarbowych polskich *) istniały następujące podatki gruntowe: podymne, szarwark, ofiara i kontyngens liwerunkowy, jako podatki zasadnicze. Drugorzędne znaczenie skarbowe posiadały: subsidium charitativum, łanowe, czopowe, młynowe i kanon z młynów.

*) Ukazem z dnia 28 marca 1867 roku (Dziennik praw, tom 67, str. 43—45) została zniesiona Komisja Przychodów i Skarbu i odtąd ustrój skarbowy polskiłączono ze skarbowością państwową rosyjską. „Rozkazujemy, głosi Ukaz, wszystkie pozostające jeszcze zewnątrz władzy Ministerstwa Skarbu wydziały zarządu skarbowego w guberniach Królestwa, poddać pod bezpośrednie zawiadywanie wspomnianego Ministerstwa, na następujących zasadach:

Art. 1. Komisję Rządową Przychodów i Skarbu w Królestwie Polskiem, jako też Urząd Dyrektora Głównego prezydującego w tej Komisji znieść.

Art. 2. Do czasu zorganizowania miejscowych, w guberniach Królestwa Polskiego instytucji skarbowych, na zasadach zgodnych z istniejącymi w Cesarstwie instytucjami tego rodzaju, bliższe zawiadywanie temi wydziałami zarządu skarbowego, które zostają pod władzą znoszącej się Komisji Skarbu, poruczyć, pod bezpośredniem zwierzchnictwem Ministra Skarbu, czasowo osobnemu urzędnikowi, przez Nas na przedstawienie Ministra Skarbu mianowanemu.

wiązani całą sumę z dymów danej wsi przypadającą „do skarbu importować“. Dziedzice, albo ich komisarze mają spisać registr przypadającego podatku i złożyć do Komisji podatkowej. Podatek ma być płacony w dwóch ratach — w marcu i wrześniu. Wreszcie ustawa zawiera ważne postanowienie, że „wszystkie proweniencje z podatku generalnego podymnego... do kasy komisji wojskowej koronnej oddawane będą, bez najmniejszego na inne wydatki uszczuplenia onych“.

Uchwałą Sejmu Czteroletniego z dnia 27 lutego *) 1790 roku podwyższono podymne o 100% z prowincji Wielkopolski z uwagi na „smutną postać ojczyzny naszej“.

Podatek podymny w tej formie, jak je wprowadził sejm 1775 r. przetrwał z małemi zmianami do chwili obecnej. Odpowiada w swej istocie podatkowi pogłównemu, gdyż nie uwzględnia zdolności podatkowej płatników, i nie stosuje się do ich dochodów. Przedmiotem opodatkowania są domy i chałupy, a kominy uważane są za miernik określenia ilości ludności.

Podatek podymny możemy określić jako grubą formę podatku od nieruchomości wynikłą z dawnego pogłównego.

Rząd pruski (1795—1807) utrzymał podatek podymny w jego osnowie, ograniczając się do podwyższenia stopy o 50%.

Rząd Księstwa Warszawskiego przyjął również zasady poborowe pruskie. 17 stycznia 1812 ogłoszono „prawo o poborach“, które zatrzymało podymne. „Podymne dawne, głosi ustawa, tak jak przed ostatniem posiedzeniem sejmowem pobierane było ze wszelkich dymów, w ostatnich taryfach zeszłych rządów umieszczanych, na przyszłość także pobierane będzie“ **). Dawne taryfy i zasady pobierania podatku podymnego przetrwały okres Królestwa Kongresowego i dopiero uległy reformie w r. 1858.

*) Vol. leg., tom IX, str. 162.

**) Dziennik praw Ks. Warsz., tom IV, Nr. 38, str. 42.

Podymne połączone było z *szarwarkiem*, który polegał na obowiązku gmin utrzymywania dróg; świadczenie wykonywane było w naturze: gmina zależnie od liczby dymów dostarczała robotników pieszych lub konnych w stosunku ośmiu dni rocznie. Ustawa z dnia 17 (29) sierpnia 1820 r. *) zamieniła powinność szarwarkową na opłatę pieniężną. „Zważywszy z jednej strony, iż dla wzrostu rolnictwa, przemysłu, handlu, dla wygody i ozdoby kraju, jest koniecznie potrzebne urządzenie i utrzymanie dróg bitych; iż z rozporządzeń dawnych Rządów Polskich należy się od mieszkańców usługa szarwarkowa do dróg publicznych, bacząc z drugiej strony, że szarwarki wymagane i uskuteczniane w naturze są, jak doświadczenie przekonało, powodem do licznych nadużyć i niedogodności... stanowimy, co następuje. (Art. 1). Od dnia 1 stycznia 1821 roku zamiast ośmiu dni szarwarku rocznie, teraz do dróg publicznych i bitych z dymu odrabianego, będą do roboty wspomnianych dróg, nie w naturze, lecz w opłacie pieniężnej, używane tylko dni cztery, to jest: z dymu ciągłego, dwa dni ciągle i dwa piesze, z dymu pieszego, cztery dni piesze. Opłata za dni te, rachując dzień ciągły po złotych dwa, a pieszy po złotym jednym w dwóch ratach przez mieszkańców miejskich i wiejskich do Kas obwodowych wnoszoną będzie... (Art. 2). Za sumy stąd uzbierane mają być corocznie... robione gościńce bite“.

Opłata roczna z dymu ciągłego wynosiła zatem 6 złp., z dymu pieszego — 4 złp.

W roku 1858 zreformowano podymne połączywszy je mechanicznie z opłatą szarwarkową. „Ustawa o poborze podatku, podymnem zwanego i opłaty szarwarkowej w Królestwie Polskiem, z dnia 3 (15) czerwca 1858 **), stanowi w art. 1. Podatek podymnego w Królestwie Polskiem pobierany dotąd od dymów czyli kominów na budowlach, od domów i od do-

*) Wypis z Protokołu Sekretariatu Stanu Królestwa Polskiego, Dziennik praw, Nr. 28, tom VII, str. 78—82.

**) Dziennik praw, tom 52, str. 11.

chodu z domów, tudzież opłata szarwarkowa, pobierana dotąd od dymów, pobierane będą na przyszłość łącznie od przedmiotów następujących. We wsiach: a) od domów dworskich i proboszczowskich“ b) od siedzib włościańskich... a to stosownie do załączającej się taryfy“. Taryfa wynosi dla dworów: rb. 2,80 jako podymne i 1 rubel 20 kop. — jako szarwark. Probostwa płacą tylko rb. 2,80 podatku podymnego, zwolnione są natomiast od opłaty szarwarkowej. Włościanie, zależnie od obszaru zajmowanego gruntu płacą od każdej siedziby: podatku podymnego od 70 kop. do 2 rubli 80 kop., zaś opłaty szarwarkowej od 30 kop. do 1 rubla 20 kop.

Podymne z szarwarkiem stanowiło podstawę poborów skarbu polskiego przed 1864 r. Według budżetu na rok 1859

podymne przyniosło . . .	rb. 1.220.546
szarwark	„ 511.259

razem . . . rb. 1.731.805,

co wobec 4.646.404 rb. ze wszystkich podatków gruntowych wynosi 37%.

*Sejm czteroletni uchwałą z dnia 6 kwietnia 1789 r. wprowadził w Polsce „Ofiarę wieczystą prowincjów obojga narodów, na powiększenie sił krajowych“ **).

Do opłaty podatku pociągnięci byli szlachta i duchowieństwo: szlachta płaciła 10% od czystej intraty z ziemi, duchowieństwo 20% — od swych dochodów. Król zwraca się w następujących słowach do uczuć patriotycznych szlachty, motywując potrzebę wprowadzenia podatku ofiary: „Tyle rodzajów klęsk i utrat, które ojczyzna nasza poniosła, wystarczają do przeświadczenia naszego, iż oszczędzając na ogólnej kraju obronie, siebie i wszystko nasze niebezpiecznie zostawujemy, a przodków naszych wzbudzeni przykładem, miłość ojczyzny przekła-

*) Volumina legum, tom IX, Wydawnictwo Komisji prawniczej Akademii Umiejętności w Krakowie 1889, str. 73.

dając nad miłość siebie samych, jednomyślnie postanawiamy: iż wszystkie dobra ziemskie dziedziczne, część dziesiątą stałych i pewnych intrat do skarbu publicznego, na utrzymanie obrony kraju, opłacać będą... Z dóbr zaś i dochodów wszelkich stałych i pewnych duchownych, gdy przezacne duchowieństwo dwadzieścia od sta procentu od swych dochodów... dobrowolnie ofiaruje, My Król i Stany skonfederowane Rzeczypospolitej, takową ofiarę mile przyjmując, uprzejmą wdzięczność naszą za tak hojne i przykładne nagłych Rzeczypospolitej potrzeb zasilenie, najpóźniejszej potomności w księgach praw naszych podaną mieć chcemy“ *).

Niższą stopę podatkową, mianowicie 10% od dochodu opłacają plebani, „którzy więcej nad dwa tysiące złotych rocznej pewnej i stałej intraty nie mają, i te klasztory, które szkoły publiczne przynajmniej o trzech profesorach... kosztem swoim utrzymują“, i pobierają rocznego dochodu nie wyżej 2000 złp. Wolne od podatku są „szpitale dla podrzutków, chorych i ubogich, a które całkowity prowent na opatrywanie ubogich i chorych obracają, oraz fundusze i konwikty ubogich studentów, tudzież plebanów utriusque ritus, bez dziesięciny“.

Uwolniona została od płacenia podatku ofiary „szlachta żadnych poddańnych nie mająca, i nie więcej nad korcy dziesięć ogółem zboża na częściach dziedzicznych wysiewająca“. Natomiast dobra Maltańskie, Kościół Dyssydencki i dobra jezuickie winne były opłacać podatek w wysokości 20% od dochodu.

Sejm czteroletni opracował drobiazgowo zasady opodatkowania i całe postępowanie wymiarowe **). Zasadą opodatkowania jest deklaracja, t. zw. „inwentarz intraty“, który ma złożyć właściciel dóbr duchownych i świeckich, „a gdzieby inwen-

*) Vol. leg., tom IX, str. 73.

**) „Sposób wynalezienia ofiary z dóbr ziemskich i duchownych w Koronie i w Wielkiem Ks. Lit.“ z dnia 30 maja 1789. Vol. leg., t. IX, str. 77.

tarzy nie było, registr wysiewów wszelkich i różnych przychodów trzech lat ostatnich“.

W razie niemożności ustalenia dochodu, podstawą wymiaru służy obszar gruntów *).

Postępowanie wymiarowe spoczywa w rękach komisarzy podatkowych **), naznaczonych w liczbie 15 i więcej dla każdego powiatu: Komisarze winni byli złożyć przysięgę według ustalonej roty „jako rzetelnie bez faworu przyjaźni ani nienawiści, każdego obywatela intratę stałą podług opisów terażniejszego prawa egzaminować będą“. Zadaniem komisarzy było „ułożyć takse wszystkich rzeczy intratę składających“. Po sprawdzeniu podanej deklaracji właściciela, komisarze podpisują takową, gdy znajdą ją zgodną z rzeczywistością, i wymierzają odpowiedni podatek.

Deklaracje miały być sporządzone w krótkim terminie, a mianowicie w ciągu ośmiu tygodni, i zawierać przeciętny dochód z ostatnich sześciu lat (1784—1789). Deklaracje winny być przesyłane do specjalnie w tym celu ustanowionych deputacji ***). Przeciw wymiarowi podatnik mógł zgłosić rekurs w przeciągu roku do komisji skarbowej, „a ta lustratora przysięgłego z województwa, ziemi lub powiatu sąsiedzkiego, kosztem żądającego lustracji, wyznaczy“.

Sejm czteroletni określił drobiazgowo i ściśle zasady wymiaru, stopę podatkową, formę zeznania i sposób sprawdzenia przez władze i rekursu.

Podatek ofiary oparty na czystym przychodzie z ziemi zgodny był z nauką skarbową fizjokratów. Fizjokratyzm znalazł w Polsce silny oddźwięk, tak w literaturze ekonomicznej, jak i w polityce skarbowej. Wprowadzenie przez sejm czteroletni podatku ofiary jest w pewnej mierze urzeczywistnieniem teorii fizjokratów w praktyce. Ciekawy jest zwłaszcza sposób

*) Ustawa z dn. 25 lipca 1789. Vol. leg. IX, str. 103.

**) Ustawa z dn. 30 maja 1789. Vol. leg. IX, str. 77.

***) Ustawa z dn. 8 marca 1790 r. Vol. leg. IX, str. 164.

wymiaru podatku gruntowego ustalony na sejmie czteroletnim. Podstawą wymiaru są deklaracje podatników, zasada, do wprowadzenia której dążą państwa nowoczesne wzamian katastru gruntowego. System z teoretycznego punktu widzenia słuszny, lecz trudny do wykonania i niepraktyczny.

Przyjęcie dochodu czystego z ziemi, jako podstawy podatkowej, odpowiada w zupełności zasadom skarbowym. W praktyce jednak ustalenie czystej intraty na podstawie deklaracji napotkało na trudności, zwłaszcza że do sporządzenia deklaracji pozostawiono zaledwie termin dwumiesięczny. Komisje podatkowe złożone z ludzi niefachowych nie wywiązały się należycie ze swego zadania. Tem się też tłumaczy, że podatek ofiary przyniósł skarbowi znacznie mniej od dochodów preliminowanych i wpływy z podatku ofiary nie mogły oczywiście wystarczyć na utrzymanie armii stotysięcznej, jak zamierzano, na co potrzeba było 47 milionów złp.

Rząd pruski utrzymał podatek ofiary w jego osnowie, podwyższył tylko stopę, a mianowicie: do 24% czystej intraty z dóbr szlacheckich i do 50% — z dóbr duchownych *).

Rząd Księstwa Warszawskiego utrzymał w mocy podatek ofiary wraz z całym systemem podatkowym przejętym z czasów pruskich i dawniejszych. Pod względem skarbowym ważne są postanowienia sejmowe z roku 1809 i 1811. Podatki stałe i niestałe, głosi prawo z dnia 24 marca 1809 r. **), dotąd w Księstwie Warszawskim będące, na dalej zachowane i wybierane być mają. Do podatków „stałych“ prawo zalicza między innymi „ofiary 24 grosza z dóbr ziemiańskich i ofiary z dóbr duchownych“. Sejm 1809 powiększył ofiarę na wojsko i określił kontyngent na sumę czterech milionów dwakroć sto tysięcy złotych polskich. Dla otrzymania powyższej sumy prawo pościaga do opłaty podatku ofiary „wsie, folwarki złożone z części szlacheckich, które w roku 1789 stosownie do ówczesnej usta-

*) Zbiór przepisów admin. Król. Polsk., t. I, str. 105.

**) Dziennik praw Ks. Warszawskiego, tom I, str. 242.

wy, jako niewysiewające dziesięciu korcy zboża do podatku ofiary dziesiątego grosza klasyfikowane nie były“ *).

Jeżeli mimo opodatkowania dotychczas wolnych majątków szlacheckich kontyngent nie będzie osiągnięty, nałożony zostanie dodatek do podatku. Repartycja nastąpi „na Departamenty, w departamentach na powiaty, w tych ostatnich na kontrybuentów... w proporcji podymnego wiejskiego uczy-niony“.

Na następnym sejmie 23 grudnia 1811 roku postanowiono **), że podatek nadzwyczajny pod tytułem „powiększenie ofiary na wojsko“ w sumie 4.200.000 złp. „do dnia 1 czerwca 1812 roku do skarbu wybieranym będzie, a od tegoż dnia na przyszłość ustanie“.

Podatek ofiary przetrwał do r. 1866. Pod względem wydajności zajmował drugie miejsce w rzędzie podatków gruntowych. W roku 1859 przyniósł:

z dóbr duchownych	rb. 135.904
z dóbr ziemiańskich	„ 726.647
z dóbr donataryjuszów	„ 80.313

łącznie . . . rb. 942.864,

stanowiąc 20% wpływu z podatku gruntowego.

Kontyngens liwerunkowy powstał w roku 1807, po wkroczeniu do Polski wojsk francuskich, w celu wyżywienia armji.

„Prawo o poborach“ z dnia 17 stycznia 1812 roku zamieniło tę kontrybucję na stały podatek ziemski, który był wnoszony w naturze. Określono kontyngent produktów i rozłożono między właścicieli stosownie do wysiewów — „w miarę możliwości gruntowej“ ***).

*) Dziennik praw Ks. Warsz., t. I, str. 244.

**) Dziennik praw Ks. Warsz., t. IV, str. 80.

***) Dziennik praw Ks. Warsz., tom IV, str. 109 i 110.

Produkty miały być dostawione w naturze do magazynów wojskowych *). Na mocy ukazu z dnia 31 stycznia (12 lutego) 1817 roku zaczęto ściągać podatek liwerunkowy w pieniądzu według stałej taksy cen produktów, i w budżecie na rok 1819 figuruje już dochód z kontyngensu liwerunkowego w wysokiej sumie 8.593.321 złp.**). Gdy jednak w okresie 1815—1825 ceny produktów rolniczych niezmiernie spadły, podatek liwerunkowy obliczony według stałej taksy (wyższej) był uciążliwy dla ziemian. Obniżono wówczas stopę podatkową o $\frac{1}{3}$, ukazem z dnia 7 (19) lipca 1820 r., skutkiem czego pozycja budżetowa kontyngensu liwerunkowego na rok 1821 obniżyła się z 8,5 mil.

*) Pobór produktów dla wojska.

(Art. 1). Na żywienie wojska narodowego wybierany będzie rocznie od dnia 1 czerwca 1812 roku pobór w naturze:

Żyta korcy	236.666
Owsa korcy	676.923
Pszenicy korcy	10.357 $\frac{1}{2}$
Siana centnarów	519.526
Słomy centnarów	483.919 $\frac{1}{2}$.

(Art. 2). Pobór ten na wszystkich posiadzieliów ziemi w miarę możliwości gruntowej rozłożony być ma.

(Art. 3). Produkta wyżej wyrażone dostawione być mają w naturze do magazynów wojskowych przez ministerjum wojny wskazanych i w czasie oznaczonym. Departament niechający dostawić produktów w naturze może je zapłacić podług ceny targowej miejsca tego, do którego miał je dostawić; wyższość ceny targowej tego miejsca nad średnią ceną targową departamentu dostawiającego, wynagrodzoną temuż departamentowi będzie, przez składkę ogólną krajową, w miarę możliwości gruntowej rozłożać się mającej.

(Art. 4). Z powodu zaś pomnożenia liczby wojska ma być dostawione na zasilenie magazynów wojskowych do dnia 1 czerwca 1812 r. oprócz ilości rozpisanej stosownie do prawa na ostatniem posiedzeniu sejmowem uchwalonego:

Żyta korcy	157.454
Siana centnarów	38.512
Słomy centnarów	15.887 $\frac{1}{2}$.

**) Budżet Generalny Przychodów i Wydatków Skarbu Królestwa Polskiego na rok 1819. (Archiwum Skarbowe w Warszawie).

złp. do 5,7 mil. złp.; powyższa stopa utrzymała się do roku 1823, gdy znów powróciła do dawnej wysokości 8,5 mil. złp. i utrzymała się aż do reformy 1868 roku.

Kontyngens liwerunkowy był podatkiem uciążliwym, opartym na dowolnym wymiarze i repartycji.

Widzimy to z opinii Komisji wojewódzkich, nadesłanej na ręce ministra Lubeckiego, z której wynika „iż zasady ustawy podatkowej do rozkładu kontyngensu liwerunkowego, naprędce i w czasie wojennym utworzone, nie były odpowiednie, i że spełnienie ich przez nierzetelne podanie wysiewów, i oględne na stosunki prywatne działanie rad powiatowych, w samem źródle zwichnięte zostało, i że tylko przez nowe lustracje i klasyfikacje w rozmaitym sposobie projektowane, naprawić się może“ *).

Wydajność podatku wynosiła w roku 1859 — 1.118.459 rubli, stanowiąc 23% wpływu z podatku gruntowego.

W rozkładzie kontyngensu liwerunkowego przyjęto za podstawę obszar ziemi będącej wówczas pod uprawą. W ciągu pierwszych lat powyższa podstawa podatkowa była właściwa; ale następnie, gdy przestrzeń roli uprawnej zaczęła się zmieniać, zwłaszcza gdy powstawały osady w miejscowościach przedtem zalesionych, albo na nieużytkach, rozkład ten stał się z konieczności wadliwym. Wiele osad nie płaciło wcale podatku. Według obliczeń Blocha okazało się w r. 1866/67, że samej włościańskiej gleby nieobłożonej kontyngensem liwerunkowym było podówczas 625.485 morgów.

Inne podatki, jako to: subsidium charitativum, łanowe, czopowe, kanon z młynów i wiatraków uważano za dodatki do głównego podatku ofiary; posiadały one podrzędne znaczenie skarbowe.

Subsidium charitativum istniało w Polsce już od r. 1578. Był to podatek przeznaczony na utrzymanie wojska konsystu-

*) Por. Wojciech Trzetrzewiński: O podatkach gruntowych stałych w Królestwie Polskiem obecnie istniejących. Warszawa, 1861, str. 51—52.

jącego na granicach kraju, który ciążył na duchowieństwie w wysokości określonej od jednego sejmku do drugiego, tytułem dobrowolnego zasiłku. Od roku 1789 podatek ten został rozłożony w stosunku dochodu z dóbr duchowieństwa.

Łanowe powstało wzamian obowiązku pełnienia służby wojskowej lub dostawienia wojska. Niegdyś rozdano pewne przestrzenie, zwane łanami pod warunkiem służenia w wojsku o własnym koszcie. Obowiązek ekwipowania się własnym kosztem zamieniono w r. 1726 na opłatę pieniężną, pociągając do opłaty łanowego w stosunku 100 złp. od kawała gruntu, czyli łana, wynoszącego około 30 morgów. Łanów takich liczono w r. 1861 — 128 *).

Czopowe zostało ustanowione w drugiej połowie XVII wieku i wynosiło $\frac{1}{10}$ dochodu z wyszynku trunków w dobrach ziemskich. Młynowe było podatkiem od kamieni mielących w wiatrakach i od kół w młynach wodnych.

Kanon z młynów i wiatraków, jak również tartaków i olearni, był takim samym co do natury podatkiem od kamieni w młynach, wiatrakach i t. d. wybudowanych, poczynając od roku 1807 **).

Wreszcie do czasu uporządkowania podatku gruntowego i podymnego ukazem z dnia 29 grudnia (10 stycznia) 1848/9 roku postanowiono dla zasilenia skarbu pobierać podatki nadzwyczajne w formie dodatku do podatku ofiary, kontyngensu liwerunkowego, i opłaty szarwarkowej, „tytułem czasowego zasiłku dla Skarbu:

1) połowę podatku ofiary... od czego wszakże wyłącza się duchowieństwo, jako przy dotychczasowej opłacie bez podwyższenia pozostać mające;

*) J. Bloch: Finanse Królestwa Polskiego, str. 8.

**) Por. Bloch, op. cit., str. 8.

2) dwie-trzecie części kontyngensu liwerunkowego dworskiego;

3) połowę opłaty szarwarkowej zwyczajnej^{*)}.

Tak się przedstawiał ustrój podatków gruntowych w Królestwie Polskim przed ich reformą. Opierał się na dawnych ustawach z końca XVIII wieku. Rząd pruski nie wprowadził zasadniczych zmian w istniejącym systemie podatkowym. Miał na uwadze tylko cel fiskalny — zwiększenie wydajności. Dlatego posiłkował się metodą najprostszą — podniesieniem stopy podatkowej, nie wchodząc w meritum podatków. Nierównomierność w obciążeniu została przez to jeszcze bardziej zaostrowana. Rząd Ks. Warszawskiego wprowadził nowy podatek, kontyngens liwerunkowy, wywołany potrzebą chwili.

Istniała zatem wielka ilość podatków nie ujętych w system jednolity. Podatki nie odpowiadały zasadzie sprawiedliwości.

Jedynie podatek ofiary opierał się na właściwej podstawie — na dochodzie z ziemi; wszystkie inne podatki przyjmowały za kryterjum wymiaru znaki zewnętrzne, jak ilość kominów, przestrzeń gruntu, co nie zawsze odpowiadało stopniowi zamożności podatnika, a tembardziej jego dochodom. Lecz przy podatku ofiary postępowanie wymiarowe przeprowadzone było wadliwie.

Ofiara obliczała się w powiatach, stosownie do uznania członków Komisji podatkowych, lecz bez porozumienia się powiatów pomiędzy sobą. Stąd powstała nierównomierność w obciążeniu różnych powiatów bez uwzględnienia różnej zamożności krajów wówczas do Polski należących.

Drugi ważny podatek — kontyngens liwerunkowy mimo że był wprowadzony dorywczo dla potrzeb wojennych, pozostał aż do roku 1866 w systemie podatkowym. Wielka wreszcie ilość podatków drugorzędnych wprowadzała zamieszanie

^{*)} Wypis z protokołu Sekretariatu Stanu Królestwa Polskiego. Dziennik praw, t. 41, str. 143.

w ustroju podatkowym i wywoływała trudności przy ich poborze.

Powziąwszy zamiar zlania skarbu Królestwa Polskiego ze skarbem Cesarstwa, uważano za konieczne przeprowadzić reformę podatkową, która by zwiększyła dochody skarbu a jednocześnie uprościła system podatków gruntowych, obowiązujących w Królestwie Polskiem.

V

PODATEK GRUNTOWY OBOWIAZUJĄCY.

W Królestwie Polskiem obowiązują obecnie następujące podatki gruntowe *): Dworski podatek gruntowy, główny i dodatkowy wraz z podymnem, oparte na ustawach z dnia 8 (20) grudnia 1866 r., oraz z dnia 8 lutego 1883 r. Włościański podatek gruntowy, główny i dodatkowy wraz z podymnem, oparte na ustawie z dnia 19 lutego (2 marca) 1864 i 15 grudnia 1868 roku. Podatek podymny i gruntowy w osadach (1 czerwca 1872 r.). Rząd okupacyjny podwyższył od dnia 1 kwietnia 1917 r. dodatkowy podatek gruntowy z 60% na 150% zasadniczego podatku gruntowego.

Dworski podatek gruntowy **).

Ukaz z dnia 8 (20) grudnia 1866 roku wprowadził dworski podatek gruntowy w Królestwie Polskiem, który zaczął obo-

*) Opieram się na ustawach obowiązujących, zawartych w Dzienniku praw do roku 1871, jako źródle urzędowem. Po roku 1871 odnoszące się do Królestwa Polskiego ustawy zawarte są w „Zbiorze Praw” pod redakcją Stefana Godlewskiego. Obowiązujące dziś ustawy o podatku gruntowym skodyfikowane są w rosyjskim Zbiorze Praw (Swod Zakonow) tom V z r. 1903. Teksty powyższych ustaw przytaczam w aneksie.

**) Por. Aneks Nr. 2.

wiazywać od 1 (13) stycznia 1867 r. „Od tejże daty, głosi art. 2 Ukazu, znosi się pobór na poprzednich zasadach dworskiego kontyngensu liwerunkowego, ofiary i wszystkich dodatkowych do nich opłat, jako też tak nazwanego subsidium charitativum, podatku młynowego, kanonu z młynów i czopowego“ *).

Na miejsce powyższych podatków wprowadzono gruntowy podatek dworski, który rozdzielono na dwie części: jedna z nich, wynosząca początkowo dwie trzecie sumy ogólnej, otrzymała nazwę podatku gruntowego głównego, druga, wynosząca jedną trzecią sumy ogólnej, otrzymała nazwę gruntowego dodatkowego. W celu zwiększenia dochodów z podatku gruntowego, ustawa z dn. 29 marca 1899 podwyższyła podatki gruntowe dodatkowe (dworski, z gruntów włościańskich i w osadach) do 60% podatku gruntowego głównego.

Jednakowoż do 1 stycznia 1906 r. dodatkowy podatek gruntowy pobierany był w poprzedniej wysokości, t. j. w stosunku 35% do podatku gruntowego głównego **). Władze okupacyjne niemieckie podwyższyły wreszcie, poczynając od 1 kwietnia 1917 r. dodatkowy podatek gruntowy z 60% na 150% zasadniczego podatku gruntowego ***).

Przedmiotem opodatkowania dworskim podatkiem gruntowym są wszystkie grunta w Królestwie Polskiem z wyłączeniem następujących gruntów, które nie podlegają opłacie powyższego podatku:

- a) grunta włościańskie z mocy ukazu 1864;
- b) grunta miejskie;
- c) skarbowe grunta leśne;
- d) grunta należące do instytucji dobroczynnych;
- e) grunta duchowne;
- f) osady szkolne;

*) Dziennik praw, tom 66, str. 99.

**) Por. Aneks Nr. 7.

***) Por. Aneks Nr. 8.

- g) obszary wodne;
- h) grunta pod cmentarzami;
- i) grunta nieurodzajne, drogi i wszelkie nieużytki.

Nałożenie i wymiar podatku gruntowego.

Zasadą wymiaru podatku gruntowego jest kataster, zawierający obszar i gatunek gruntu. Jednostką dla wymiaru jest mórg 300 prętowy (miary nowopolskiej).

Pomiar gruntów został uskuteczniiony w sposób następujący: Wydelegowani ad hoc urzędnicy sporządzili spisy wszystkich w Królestwie dóbr ziemskich prywatnych i rządowych, wykazując przestrzeń ziemi podług rodzaju jej uprawy.

Dla obłożenia głównym podatkiem gruntowym ziemie dworskie zostały podzielone na pięć klas.

Do I klasy należą grunta orne zdadne pod uprawę pszenicy, buraków, kartofli, grunta znajdujące się pod ogrodami warzywnymi, owocowymi i parkami.

Do II klasy należą wszystkie inne grunta orne.

Do III klasy należą łąki dające dwa lub więcej zbiorów siana na rok.

Do IV klasy zaliczają się łąki o jednym zbiorze siana na rok.

Wreszcie do V klasy ustawa odnosi grunta mało urodzajne, zasiewane tylko co trzy lata lub rzadziej żytem lub gryką, pastwiska, krzaki i zarośla.

W celu poboru podatku ustalono taryfę dla każdego powiatu. Dla oszacowania czystej intraty gruntowej w każdym powiecie obrano drogę pośrednią, wniosując z cen kupna ziemi. Wiadomości o cenach ziemi w różnych stronach Królestwa zostały zebrane za pośrednictwem władz Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego.

Na podstawie tych danych ułożono szczegółową taryfę dla poboru podatku głównego w poszczególnych powiatach, zachowując jednocześnie podział ziemi na pięć klas.

Dla oznaczenia stosunku dochodowości powyższych pięciu klas gruntów użytkowych posługiwano się przepisami instrukcji do oczynszowania włościan w dobrach rządowych *). Przyjęto mianowicie za jednostkę podatkową ziemię V klasy, t. j. najgorszą, jak zarośla, pastwiska i t. d.

Ziemię klasy I liczono za 8 jedności,

„	„	II	„	„	3½	„
„	„	III	„	„	11	„
„	„	IV	„	„	4½	„

Dla ilustracji postępowania wymiarowego przytaczam przykład. Najwyżej opodatkowany powiat Kutnowski w gub. Warszawskiej płaci w kopiejkach z morga ziemi klasy:

V	I	II	III	IV
7,2	57,6	25,2	79,2	32,4
	(7,2×8)	(7,2×3½)	(7,2×11)	(7,2×4½).

Przeciętna wysokość podatku głównego w powiecie Kutnowskim wynosi 30 kop. Najniższy przeciętny podatek — 7,2 kop., opłaca powiat Biłgorajski w gub. Lubelskiej.

Okres podatkowy jest sześciomiesięczny: główny podatek gruntowy wnoszony być ma w równych częściach w dwóch terminach: w styczniu i w lipcu każdego roku.

Ustawa przewiduje też zmiany w ilości podatku: a) o ile zostaną wykryte pomyłki w deklaracjach właścicieli dóbr, b) wskutek zaszłych zmian w ilości urodzajnych gruntów przez wywłaszczenie, przez zamulenie lub zalanie wodą.

Niezależnie od powyższych zmian władze podatkowe odbywać mają ogólne rewizje na mocy oddzielnych rozporządzeń rządu.

*) Por. Bloch: Finanse Królestwa Polskiego, tom III, str. XLVI.

W dalszym ciągu ustawa zajmuje się określeniem zasad podatku *dodatkowego*, pobieranego „za pomocą rozkładu ogólnej sumy ustanowionej na każdy powiat pomiędzy oddzielne dobra”.

„Z ogólnej sumy dworskiego podatku gruntowego, głosi art. 8 (uwaga), przypadającej skarbowi z całego Królestwa, odlicza się dwie trzecie na część główną, a jedna trzecia na dodatkową część tego podatku”. Ustawą z dn. 29 marca 1899 i rozporządzeniem z dn. 15 sierpnia 1917 podwyższono dodatkowy podatek do 60 względnie 150% podatku głównego. Od opłaty dodatkowego podatku zwolnione są majątki obszaru poniżej 60 morgów.

Ustawa przytacza dwa sposoby wymiaru dodatkowego podatku gruntowego.

Wysokość dodatkowego podatku, przypadającego ze wszystkich dóbr w powiecie miała być określona oddzielną tabelą. Kontyngent przypadający na powiat miał być następnie rozłożony pomiędzy kontrybuentów przez władze miejscowe, przy współdziałaniu osób wybranych z samych kontrybuentów.

Jeśli by jednak powyższy rozkład nie był skutecznym, wówczas podatek dodatkowy ma być wymierzony przez władze skarbowe zgodnie z tabelą podatku głównego, t. j. w stosunku $\frac{1}{3}$ do tegoż podatku. Ostatni sposób określenia podatku dodatkowego jest stosowany w praktyce. Według sprawozdania kontroli państwa za rok 1913, wynosił:

dworski główny podatek . .	rb. 1.947.750
dworski dodatkowy podatek. ..	1.147.476

razem . . rb. 3.095.226.

Dodatkowy stanowił 59% podatku głównego.

Zdaniem Blocha wprowadzono podatek dodatkowy w celu wyrównania wadliwości przy wymiarze podatku głównego.

W tych majątkach, gdzie kwota podatku głównego okazałaby się zbyt wygórowaną w stosunku do wytwórczości gruntu, miano nałożyć niższą kwotę podatku dodatkowego i odwrotnie. Wobec jednak stosowania stałego stosunku podatku dodatkowego do głównego, powyższy cel wyrównania ciężarów faktycznie nie został osiągnięty. Wprowadzenie dodatku miało na względzie li tylko cel fiskalny — zwiększenie dochodów z podatków gruntowych.

Podymne dworskie.

Podymne dworskie pobierane było przed reformą podatku gruntowego w Królestwie Polskim podług ustawy z dnia 3 (15 czerwca) 1858 r. i stanowiło podstawę skarbu polskiego. Pobierano je od wszystkich domów mieszkalnych dworskich i proboszczowskich w jednakowej mierze po rb. 2,80 od domu.

Od siedzib włościańskich i zabudowań w osadach — w stosunku przestrzeni gruntów — od 70 kop. do 2 rubli 80 kop. od każdej siedziby.

Reforma 1883 r. *) polegała na ustosunkowaniu podymnego do przestrzeni posiadanych gruntów, pośrednio — do otrzymywanego z nich dochodu.

Uznano dalej dawną stopę podymnego dworskiego za nieproporcjonalnie niską do podatku podymnego pobieranego od włościan, którzy płacili na zasadzie prawa z r. 1868 podymne po 4, 2 i po rublu od siedziby, stosownie do przestrzeni posiadanych gruntów i to, chociażby siedzibą był tylko jeden dom mieszkalny.

Od czego opłaca się dworski podatek podymny? Od każdej oddzielnej, mieszkalnej lub mającej jakiekolwiek bądź przemysłowe lub handlowe znaczenie budowli, znajdującej się poza obrębem gruntów: a) miejskich i osadniczych i b) tych,

*) Por. Anneks Nr. 3.

które przeszły na własność włościan na zasadzie Najwyższego Ukazu z dn. 19 lutego (2 marca) 1864 r.

Prawo uważa za oddzielne budowle takie, które mają osobne dachy, chociażby budowle te końcami swoich dachów albo swojemi ścianami przytykały do innych budowli.

Wyjątki stanowią: a) domy należące do instytucji duchownych, b) budynki skarbowe, c) domy prywatne zajęte na potrzeby rządowe i publiczne, d) domy należące do instytucji naukowych i publicznych, e) szpitale i zakłady dobroczynne, f) budowle niemieszkalne i bezużyteczne, g) budowle gospodarcze, stanowiące niezbędną przynależność domów mieszkalnych.

Ustawa rozróżnia dwa rodzaje podatku: zasadniczy i dodatkowy.

Zasadą wymiaru podymnego podatku zasadniczego jest przestrzeń gruntu, na którym znajdują się budowle.

Zależnie od obszaru gruntu podzielone są na pięć kategorii:

I kategoria obejmuje grunta przestrzeni więcej jak 600 morgów.					
II	"	"	"	"	od 300 do 600 "
III	"	"	"	"	od 90 do 300 "
IV	"	"	"	"	od 15 do 90 "
V	"	"	"	"	poniżej . . 15 "

W każdej kategorii wprowadzone są dwie stawki podatku: wyższa i niższa. Pierwszej podlegają: główny dom mieszkalny, fabryki i wszelkiego rodzaju zakłady przemysłowe i handlowe. Pozostałe budowle płacą niższą stawkę, stanowiącą połowę wyższej.

Wyższa stawka zależnie od kategorii gruntów wynosi w rublach: 13, 9½, 8, 4, i 2; niższa stawka — wynosi połowę wyższej, za wyjątkiem V kategorii, gdzie istnieje tylko wyższa stawka.

Dodatkowy podatek podymny oparty jest na innej zasadzie niż podatek główny. Kryterjum do wymiaru podatku dodatkowego służy suma szacunkowa do ubezpieczenia każdej budowli; dodatkowy podatek wynosi ¼% szacunku budowli.

Ogólna rewizja posiadłości ziemskich odbywa się co każde pięć lat. Organem wymiarowym są izby skarbowe. Podatnikom służy prawo skargi na rozporządzenia izb skarbowych do ministra finansów w terminie rocznym od czasu opłaty podatku, która następuje dwa razy do roku (1 stycznia i 1 lipca).

Reforma podymnego podatku dworskiego 1883 r. nasuwa następujące uwagi krytyczne.

Wprowadzenie kryterjum wymiaru w postaci przestrzeni gruntów, na których się budowle znajdują, jest postępem w porównaniu do prawa 1858 r., gdzie istniała jednolita taryfa dla wszystkich domów dworskich. Mimo tej poprawki, obszar gruntów nie rozstrzyga o dochodowości domów, zwłaszcza gdy sam właściciel go zajmuje, a jest tylko pośrednim i niedokładnym miernikiem zdolności podatkowej właściciela wogóle.

Pewną poprawką jest wprowadzenie wyższej i niższej stawki, zależnie od rodzaju budynków.

Dokładniejszą zasadę wymiaru podatku przedstawia szacunek budowli do ubezpieczenia. Na tej zasadzie wymierzany jest dodatkowy podatek podymny. Podstawą oszacowania jest wzajemne ubezpieczenie gubernjalne 1870 r. — obecnie przedawnione.

Ustawa 1883 r. miała na względzie przedewszystkiem cele fiskalne — podwyższenie stopy dworskiego podatku podymnego. Zasada sprawiedliwości i bardziej równomiernego obciążenia podatników w stosunku do ich dochodów nie została osiągnięta.

Włościański podatek gruntowy.

Podstawowe znaczenie dla urządzenia włościańskiego podatku gruntowego posiada ukaz o urządzeniu włościan z dnia 19 lutego (2 marca) 1864 *). Wzamin za zniesione tym ukazem powinności, na korzyść dziedziców przez włościan po-

*) Por. Anneks Nr. 4.

przednio odrabiane, w dobrach prywatnych, instytucyjnych, rządowych oraz najmiłościwiej rozdarowanych (majorackich), włościanie obowiązani są wносить do skarbu (oprócz ponoszonych dotąd przez nich podatków i należności skarbowych i gminnych) podatek z gruntu pod nazwą gruntowego, którego wysokość ustanawia się na niżej wymienionych zasadach". Podatek gruntowy zostaje zatem wprowadzony po uwłaszczeniu włościan wzamian czynszów, które poprzednio chłopci winni byli płacić na rzecz właścicieli ziemskich.

Rozwinięcie powyższej zasady oraz określenie wymiaru i wysokości podatku znajdujemy w prawie wydanem dnia 15 grudnia 1868 roku *). Zostaje wprowadzony na miejsce dawnych podatków włościańskich: 1) podatek podymny z osad włościańskich i 2) podatek gruntowy z gruntów włościańskich.

Zgodnie z Ukazem „państwowe podatki włościańskie istniejące: podymne z opłatą szarwarkową, kontyngens liwerrunkowy i podatek gruntowy, łączą się w dwie opłaty: podatek podymny z osad włościańskich i podatek gruntowy z gruntów włościańskich, które wchodzi w wykonanie od dnia 1 (13) stycznia 1869 r.“.

Od czego opłaca się podatek? Od wszystkich gruntów nabytych na własność przez włościan na mocy Ukazu 1864 r.

Wyjątki od tej zasady stanowią:

- a) grunta włościan, korzystających z terminowych ulg w opłacie podatków;
- b) grunta włościańskie zajęte pod kościoły, cmentarze, szkoły, instytucje dobroczynne i publiczne;
- c) grunta nieużytkowe, t. j. zupełnie nieurodajne;
- d) lasy uznane za ochronne.

Wzorem dworskiego podatku gruntowego, podatek włościański podzielono na główny i dodatkowy.

Jakie są zasady wymiaru głównego podatku? „Rozległość i gatunek włościańskich gruntów użytkowych“. W latach 1865

*) Por. Annex Nr. 5.

i 1866 sporządzono jednocześnie z inwentarzami obszarów dworskich, szczegółowe inwentarze posiadłości włościańskich z wyszczególnieniem przestrzeni gruntów użytkowych, podług kategorii tym samym systemem, jak to zrobiono dla obszarów dworskich.

Grunta włościańskie dzielą się na cztery klasy:

Do I klasy należą grunta orne najlepszej pszennej gleby, oraz grunta zajęte pod budynki, ogrody warzywne i owocowe.

Do II klasy ustawa zalicza ziemie orne dobrej i średniej (żytniej) gleby.

III klasę stanowią łąki; wreszcie do IV klasy zaliczają się lasy, zarośla, krzaki, pastwiska, wygony oraz ziemie uprawne niższego gatunku.

Wysokość podatku określona jest taryfą obliczoną według powiatów i klas gruntowych.

Przyjęto mianowicie za jednostkę podatkową ziemię IV klasy, t. j. najgorszą, jak zarośla, krzaki, pastwiska i t. d.

Ziemię klasy I liczono za 8 jednostki,

"	"	II	"	"	3½	"
"	"	III	"	"	4½	"

Za jednostkę do opodatkowania uważana jest wieś. Powyższa taryfa została wprowadzona tymczasowo „do czasu ściślejszego sprawdzenia rozległości i klasy podlegających podatkowi gruntów“. Mimo tej zapowiedzi ministerjum finansów nie wykonało powyższych czynności i podatek włościański pozostał w mocy w formie poprzedniej do chwili obecnej.

Oprócz głównego podatku pobierany jest podatek dodatkowy: do 1 stycznia 1906 w wysokości 35%, do 1 kwietnia 1917 — w wysokości 60% obecnie zaś — w wysokości 150% podatku głównego. Podatek dodatkowy rozkładają urzędy skarbowe ryczałtowo na gminy w stosunku do opłacanego przez nie podatku głównego. Ryczałtowa suma podatku dodatkowego, wyznaczona na każdą gminę, rozkłada się następnie w zgromadzeniu gminnym na wieś. Rozkładu zaś ogólnej sumy podatku

głównego i dodatkowego pomiędzy pojedynczych podatników dokonywa w obrębie wsi jej rada gromadzka.

Rozkład podatku dodatkowego na gminy obowiązuje przez lat 5. Kontrybuentom przysługuje prawo zażalenia na postanowienia zebrań gromadzkich, które należy wносить w ciągu jednomiesięcznego terminu od obwieszczenia rozkładu.

Podatek podymny z osad włościańskich.

Z włościańskim podatkiem gruntowym został mechanicznie związany podatek podymny z osad włościańskich, któremu podlegają wszystkie osady włościańskie, za wyłączeniem osad korzystających z ulg terminowych w opłacie podatków. Na mocy prawa 1858 zwolnione były od tego podatku budynki rządowe, szkolne, szpitale i świątynie. Za powyższymi wyjątkami opodatkowano siedziby włościańskie, dzieląc je na 3 kategorie: 1) osady klasy pierwszej, zajmujące po 15 lub więcej morgów gruntu użytkowego, płacą po 4 ruble rocznie z każdej osady; 2) osady klasy drugiej, zawierające od 3 do 15 morgów ziemi — po 2 ruble z każdej osady; 3) osady klasy trzeciej, zajmujące mniej jak 3 morgi gruntu — płacą po 1 rublu rocznie z każdej osady.

Powody ustanowienia osad.

Ukaz do rządzącego senatu z dnia 1 czerwca 1869 r. *) motywuje zamianę niektórych miast na osady tem, „że w liczbie 452 miast Królestwa, znajduje się wiele takich, które chociaż nazywają się miastami, jednakże z powodu nieznaczej liczby mieszkańców, małego rozwoju przemysłu i niedostatecznych dochodów, w rzeczywistości nie mają znaczenia miast, i niegdyś zaliczone były do nich dlatego tylko, że według ówczesnych praw miejscowych, tylko w miastach dozwolone było prowadzenie handlu i rzemiosł. Obecnie z rozciągnięciem na

*) Dziennik praw, tom 69, str. 245.

gubernje Królestwa ogólnej ustawy rosyjskiej, według której prowadzenie handlu i rzemiosł dozwolone jest wszędzie, przyczyna przemiany wsi na miasta została usunięta“. Jako dalszy motyw ustawa zaznacza, że mieszkańcy tych miast nie używają praw co do zarządu gromadzkiego i że płacą wyższe podatki od mieszkańców wsi.

Celem ulżenia mieszkańcom miasteczek ukaz wprowadził następującą zmianę administracyjną: z ogólnej liczby dawnych 452 miast, 128 pozostaje nadal miastami, 324 zostaje zamienione na osady *).

Pod względem ustroju podatkowego osady zostały zrównane z wsiami: „Mieszkańcy i majątki osad obłożone są podatkami i odbywają powinność na ogólnych z wsiami zasadach“ (art. 10). Jednocześnie znoszą się opłaty pobierane dawniej w osadach, znane pod nazwą: targowego, jarmarcznego, brukowego, rogatkowego, kopytkowego, kamiennego, dyszlowego, wjazdowego, polanowego i t. d. Również znosi się kanon od przemysłowców, pobierany na mocy postanowienia b. rady administracyjnej z dn. 22 stycznia (3 lutego) 1837 r.

Ułożenie projektu o wprowadzeniu podatku gruntowego i o przekształceniu podatku podymnego w osadach porucza się władzy finansowej.

Podatek podymny i gruntowy w osadach został oparty na prawie z dnia 1 czerwca 1872. Przechodzę do jego rozpatrzenia.

Podymne w osadach

posiada tylko pośredni związek z podatkiem gruntowym. Podatkowi podymnemu w osadach „podlegają budowle należące do wszystkich wogóle mieszkańców osad, tak znajdujące się w osadach, jak i zewnątrz nich, ale leżące w obrębie gruntów osady, z wyjątkiem budowli, posiadających na zasadzie prawa termino-

*) Wykaz miast, osad i gmin w „Skorowidzu do Dziennika praw“, str. 90—103.

we uwolnienie od opłaty podatków". Uwolnione od powyższego podatku są: budynki i fabryki skarbowe, więzienia, budynki straży ogniowej, szpitale, kościoły. Wysokość i zasady wymiaru są wzorowane na włościańskim podatku podymnym. Zależnie od obszaru gruntu podatek wynosi: 4, 2 i 1 rubel.

Podatek gruntowy w osadach *)

połączony z podymnym i oparty na wyżej przytoczonej ustawie 1872 r., ma pod względem skarbowym drugorzędne znaczenie: przyniósł w r. 1913 zaledwie 130.000 rubli wobec 9 milionów ze wszystkich podatków gruntowych wraz z podymnym.

Jego zasady są w krótkości następujące:

Podatkowi podlegają grunta należące do mieszkańców osad i grunta skarbowe z wyjątkiem lasów skarbowych. Ustawa zwalnia niektóre grunta w osadach od opłaty podatku: grunta mieszkańców osad posiadających terminowe uwolnienia od podatków, grunta zajęte pod kościoły, cmentarze i szkoły, należące do instytucji duchownych, oraz nieużytki, jak ruchome piaski, bagna i t. d.

Podatek gruntowy dzieli się na zasadniczy i dodatkowy.

Kryterjum wymiaru podatku zasadniczego jest przestrzeń i gatunek użytkowych gruntów osady.

Podział gruntów na klasy zależy od ich gatunku, jak również taryfa podatkowa dla każdej klasy, odpowiadają wykazowi i taryfie włościańskiego podatku gruntowego; wprowadzonego na mocy ustawy z dnia 15 grudnia 1868 r. **). Określenie dodatkowego podatku i całe postępowanie wymiarowe oraz formalności przy opodatkowaniu wzorowane są na podatku gruntowym włościańskim.

*) Por. Anneks Nr. 6.

**) Por. wyżej: Włościański podatek gruntowy, oraz Anneks Nr. 5.

VI

WNIOSKI W SPRAWIE PODATKU GRUNTOWEGO W KRÓLESTWIE POLSKIM.

Wyniki finansowe podatków gruntowych w Królestwie Polskim przedstawiają się według sprawozdań kontroli państwowej w sposób następujący w rublach *):

	1911.	1912.	1913.
Dworski główny podatek gruntowy	1.951.158	1.934.588	1.947.750
Dworski dodatkowy podatek gruntowy	1.153.430	1.142.960	1.147.476
Włościański główny	1.599.330	1.599.779	1.601.389
Włościański dodatkowy	930.724	930.795	930.661
Główny podatek grunt. z osad	87.072	85.786	85.977
Dodatkowy podatek gruntowy z osad	44.117	44.487	43.423
Podymne we wsiach i osadach	2.939.380	2.838.152	2.996.962
	8.705.211	8.576.547	8.753.638

Zadaniem wywodów końcowych jest krytyczna ocena obowiązującego w Królestwie Polskim podatku gruntowego i przedstawienie projektu reformy.

*) Oczot Gosudarstwiennawo Kontrola za lata 1911, 1912, 1913.

Podatek gruntowy w Królestwie Polskim posiada charakter stanowy, rozróżniając ziemie dworskie i włościańskie. Daje się to wytłumaczyć historycznie w związku z uwłaszczeniem włościan w roku 1864. Podstawy nałożenia i wymiaru są w obu wypadkach prawie identyczne.

Osobny podatek dla osad jest wynikiem specjalnych względów administracyjnych, które posłużyły do utworzenia osad i opiera się na tych samych zasadach, co i podatek włościański.

Właściwością podatku gruntowego jest rozróżnienie podatku zasadniczego i dodatkowego. Wprowadzono podatek dodatkowy tylko w celach fiskalnych, podwyższając w ten sposób faktycznie stopę podatkową.

Osobliwością wreszcie podatku z ziemi jest jego połączenie z podymnem. To ostatnie jest przeżytkiem dawnych czasów, sprzeczne z wymaganiami nauki skarbowej.

Zasadą wymiaru podatku jest kataster, sporządzony w latach 1864—1868. Za podstawę do wymiaru przyjęto wartość ziemi na zasadzie szacunków ustalonych przez Tow. Kred. Ziemskie i Bank Włościański, osobno dla każdego powiatu. Z wartości ziemi wnioskowano pośrednio o dochodzie. Kataster jest zatem katastrem szacunkowym i podatek został wymierzony w określonym stosunku do wartości ziemi.

Pewną korektywę powyższej metody stanowi podział gruntów na klasy, zależnie od gatunku ziemi.

Przy podatku dworskim grunta podzielone są na pięć klas zależnie od gatunku gleby. Najwyższy podatek opłacają z morga łąki zalewne, dające dwa lub więcej zbiorów siana na rok.

Przy obłożeniu podatkiem gruntów dworskich w poszczególnych powiatach ustawodawca stosował się do dochodowości, o której wnioskowano pośrednio na podstawie cen kupna ziemi, zebranych za pośrednictwem władz Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego.

Mórg najgorszej V klasy opłaca podatku głównego: od 4,4 kop. (pow. Biłgorajski gub. Lubelskiej) do 7,2 kop. (pow. Kutnowski gub. Warszawskiej) wraz z podatkiem dodatkowym — 7,3 kop., względnie 12 kop. Mórg najlepszej III klasy opłaca podatku głównego: od 48,4 kop. do 79,2 kop.; wraz z podatkiem dodatkowym — od 80 kop. do 1.33 kop.

Średnia wysokość podatku głównego z morga wynosi od 7,2 kop. w powiecie Biłgorajskim (gub. Lubelskiej) do 30 kop. w powiecie Kutnowskim (gub. Warszawskiej). Wraz z podatkiem dodatkowym mórg z ziemi dworskiej opłaca przeciętnie od 12 kop. w powiecie Biłgorajskim do 50 kop. w powiecie Kutnowskim. Od 1-go kwietnia 1917 r. taryfa wynosi 18 kop. względnie 75 kop. z morga.

Podatek gruntowy włościański z roku 1868 oparty jest w ogólnych zarysach na tych samych zasadach co i podatek dworski.

Sporządzony został również spis wszystkich gruntów włościańskich, wykazujący przestrzeń ziemi podług rodzaju jej uprawy. Ziemie podzielono na cztery klasy, zależnie od gatunku gleby, opuszczono klasę łąk zalewnych z uwagi, że takowe nie istniały wówczas w gospodarstwach włościańskich.

Mórg najgorszej IV klasy opłaca podatku głównego: od 3½ kop. (np. pow. Włodawski w gub. Siedleckiej) do 8½ kop. (np. pow. Warszawski); wraz z podatkiem dodatkowym — 6 względnie 15 kop.

Mórg najlepszej I klasy opłaca podatku głównego: od 28 do 69 kop.; wraz z podatkiem dodatkowym od 46 do 1.14 kop.

Z porównania podatku dworskiego i włościańskiego okazują się następujące różnice:

1. Przy dworskim podatku gruntowym istnieje pięć klas gatunków ziemi, przy włościańskim — cztery.

2. Obliczenie taryfy podatkowej dla każdej klasy opiera się na tych samych zasadach. Stawkę dla najgorszej klasy mnoży się przez 8, 3½ i 4½. Przy podatku dworskim mnoży się jeszcze najniższą taryfę przez 11 dla łąk zalewnych.

3. Taryfa podatkowa jest nieco wyższa przy dworskim podatku, niż przy włościańskim. Przy pierwszym ziemie najgorszej kategorii opłacają od 4,4 kop. do 7,2 kop. z morga, przy drugim od 3½ do 8½ kop. z morga. Najwyższa klasa opłaca od 28 do 68 kop. podatku na ziemiach włościańskich, zaś od 48,8 kop. do 79,2 kop. na ziemiach dworskich.

Dla przykładu biorę taryfę głównego podatku gruntowego w powiecie Kutnowskim z morga w kopiejках.

	I	II	III	IV	
Podatek włościański	56	24½	31½	7.	
	I	II	III	IV	V
Podatek dworski	57,6	25,2	79,2	32,4	7,2.

Wydajność wszystkich podatków gruntowych wraz z podymnem wynosiła w roku 1913 — 8.753.638 rb. Wszystkie podatki gruntowe nałożone były na obszar 20.042.473 mórg, okrągiło 20 mil. morgów *). Móg opłacał zatem 43 kop. podatku gruntowego z podymnem; sam podatek gruntowy — główny, obciążał móg ziemi kwotą 18 kop., dodatkowy — 10 kop., razem — 28 kop.

Nowopowstające państwo polskie musi posiadać zasobny skarb dla wypełnienia zadań gospodarczych i kulturalnych. Stoimy na stanowisku, że *placić powinny te warstwy ludności, które są w stanie ponosić ciężar podatkowy*. Zasada możliwości płacenia powinna przyświecać polityce podatkowej skarbu polskiego. Mniejsza i większa własność rolna dzięki niepomiernej wysokim cenom wychodzi względnie obronną ręką podczas wojny. Po stronie rolników powstaje pewien plus, który

*) Podatkowi podlegało w morgach:

ziemi włościańskiej . . .	8.721.995,
ziemi dworskiej . . .	10.780.888,
osad	599.590.

Budżety departamentu dochodów stałych (okładnych sborow).

jest minusem dla innych warstw ludności. Wojenna renta gruntowa to typowy „zarobek niezapracowany” w pojęciu Ricarda. Majątek społeczny w całości ulegnie redukcji; miasta staną nad brzegiem ruiny; tylko rolnictwo kosztem przemysłu zwiększy dochody. Prosta słuszność wymaga, aby rolników obłożyć wyższym podatkiem, posiadającym do pewnego stopnia charakter podatku od zysków wojennych. Stojąc na stanowisku konieczności podwyższenia dochodów państwowych z ziemi, wypada się zastanowić z kolei nad reformą podatku gruntowego.

Ustrój skarbowy nie znosi gwałtownych zmian. Należy się liczyć z przyzwyczajeniem i tradycją. Zbyt nagle i zasadnicza reforma, zwłaszcza z początku, gdy brak nam odpowiedniego wyszkolenia skarbowego, mogłaby spowodować ujemne następstwa.

Mówiąc obrazowo, należy przedewszystkiem oczyścić glebę z chwastów, a potem dopiero przystąpić do sadzenia nowej rośliny, mając na uwadze miejscowe warunki. Przeniesienie bez zmiany urządzeń zachodnio-europejskich na naszą glebę nie zawsze daje się przeprowadzić. Używając porównania, roślina dla swego rozwoju potrzebuje odpowiednich warunków. Gdy tych ostatnich niema, roślina nie wyda owoców, zmarnieje, a co gorsza uleże może zwyrodnieniu. To samo odnosi się do systemu podatkowego. Najdoskonalszy z podatków, podatek dochodowy np., potrzebuje dla pomyślnego rozwoju szeregu warunków technicznych i kulturalno-gospodarczych.

Mając powyższe na względzie, proponuję reformę podatku gruntowego w Królestwie Polskiem w następujących rozmiarach i formie:

Powinien istnieć jednolity, „podatek gruntowy”.

1. W tym celu należy usunąć stanowy charakter dotychczasowego podatku, wychodząc z założenia równości wszystkich wobec prawa w przyszłym państwie polskim. Taryfa

podatku włościańskiego będzie oparta na taryfie podatku dworskiego, z roku 1866. Dla gruntów włościańskich na wzór gruntów dworskich zostanie wprowadzone pięć klas według sposobu uprawy. Włościanie bowiem posiadają też łąki zalewne. Wskutek tego stopa podatkowa, opłacana przez włościan, ulegnie zwwyżce.

2. Zgodnie z założeniem o jednolitym podatku gruntowym należy usunąć:

- a) podatek podymny, jako przestarzałą i niesprawiedliwą formę opodatkowania nieruchomości;
- b) dodatkowy podatek gruntowy, który został wprowadzony tylko w celach fiskalnych;
- c) podatek gruntowy z osad, który może pozostać (jak również i w miastach) tylko jako podatek samorządny.

Opierając się na sprawozdaniu Kontroli państwa 1913 r. poszczególne rodzaje gruntowych podatków, dotąd pobieranych, wyrażają się rachunkowo w sposób następujący w rublach:

Podymne we wsiach i osadach	2.996.133.
Podatek dodatkowy dworski	1.147.476
Podatek dodatkowy włościański	930.661

Razem podatek dodatkowy 2.078.137.

Z osad podatek główny	85.977
Z osad podatek dodatkowy	43.423

Razem podatek gruntowy z osad 129.400.

Dworski główny podatek	1.947.750
Włościański główny podatek	1.601.389

Razem podatek główny 3.549.139.

Ogółem podatki gruntowe: 8.753.638.

Na skutek projektowanych potrąceń wpływ z podatku gruntowego dla państwa zostałby zredukowany z 8,7 mil. rb. do 3,5 mil. rb.

3. Wychodzę z założenia, że stopa podatku gruntowego winna być podwyższona z uwagi:

- a) że wartość ziemi wzrośnie po wojnie, wobec ogólnej zniżki wartości pieniądza;
- b) że zdolność podatkowa rolników dzięki wysokiej rencie gruntowej będzie wyższą niż innych warstw ludności, a tem samem powinna przed innymi podatnikami przyczynić się do pokrycia zwiększonych wydatków państwowych.

Wobec tego proponuję podwyższenie „podatku głównego“ pięć razy. Poprzednio móg opłacał przeciętnie 18 kop. podatku głównego, według naszego projektu wyniesie całkowity podatek gruntowy przeciętnie po 90 kop. z morga. Przyjmując, że móg ziemi po wojnie kosztować będzie 350 rb. podatek obciąży ziemię w stosunku 0,4% wartości, to znaczy stosunkowo w tej sumie wysokości jak w roku 1866. Z uwagi na dochody rolników, nie uważam tego za nadmierne opodatkowanie własności rolnej.

Podstawą do nałożenia i wymiaru podatku pozostanie kataster sporządzony dla gruntów dworskich. Klasyfikację gruntów zależnie od urodzajności pozostawiam bez zmiany. Stopa podatkowa dla poszczególnych klas oblicza się w sposób następujący:

Ziemia I klasy	liczy się za 8 jednośc.
„ II „	„ „ „ 3½ „
„ III „	„ „ „ 11 „
„ IV „	„ „ „ 4½ „

Dla przykładu bierzemy przeciętny co do urodzajności powiat Opatowski w gubernji Radomskiej.

	Średnia wysokość z morga wkop.	Wysokość podatku głównego z 1 morga w kop. w klasach				
		I	II	III	IV	V
Taryfa z r. 1866 . .	20,5	49,6	21,7	68,2	27,9	6,2
Taryfa wedł. projektu	100,0	248,0	108,5	341,0	139,5	31,0

Ustalenie obiektu opodatkowania.

Budżety departamentu dochodów stałych podają jako obiekt opodatkowania podatkiem gruntowym:

8.721.995 morgów ziemi włościańskiej;
10.780.888 morgów ziemi dworskiej;
539.590 morgów ziemi należącej do osad.

Razem: 20.042.473 morgów.

Według projektu osady nie będą opłacać podatku gruntowego.

Budżety departamentu włączają do ziemi dworskiej, opłacającej podatek gruntowy, lasy. Obszar lasów dworskich w roku 1907 wynosił 2.081.733 morgów *), stanowiąc 49,6% ogólnego obszaru zalesionego. Lasy, jako podlegające podatkowi obliczonemu według innej stopy, należy wyłączyć.

Podatkowi gruntowemu podlegać będą zatem:

8.721.995 morgów ziemi włościańskiej;
8.699.150 morgów ziemi dworskiej.

Razem: 17.421.145 morgów.

Przypuszczalny dochód z podatku wyniesie około 16 mil. rubli.

4. Według ustawy obowiązującej lasy dworskie opłacają podatek według taryfy dla ostatniej klasy gruntowej (nieużytki, zarośla, pastwiska i t. d.), podzielonej przez cztery.

*) W. Wakar: Lasy w Królestwie Polskiem. Tab. III.

Z uwagi jednak, że lasy są źródłem dochodu, a po wojnie renta lasowa wzrośnie, lasy winny być pociągnięte do ponoszenia wyższego podatku.

Wolne od podatku będą lasy prywatne, młodsze niż 30 lat wieku, o ile pochodzą z zadrzewienia poza normalnem gospodarstwem leśnem. Pozostałe lasy należy opodatkować według stopy dla gruntów V klasy (najniższej), czyli po 35 kop. z morga. Ogólny obszar lasów wynosił przed wojną 4 miliony morgów. W tej liczbie 50% stanowiły lasy dworskie — czyli 2 mil. morgów. 13,0% — czyli 570.000 morgów — lasy włościańskie i drobnoszlacheckie *). W tych ostatnich gospodarka leśna była prowadzona nieracjonalnie i właściciele wyrębowali lepsze drzewa, tak że pozostawało z reguły podszycie, nie nadające się do opodatkowania. Pozostaje zatem jako obiekt podatkowy obszar 2 mil. morgów lasów dworskich. Z tej liczby połowa prawdopodobnie zostanie zwolniona od podatku wskutek młodego wieku lasów. W ostatecznym rezultacie wynik finansowy wyniesie 350.000 rubli.

5. Wpływ skarbowy z podatku gruntowego jest trwały, z uwagi na to należy ustalić kontyngent dla kraju w wysokości 17 milionów rubli. Ogólny kontyngent zostanie rozłożony na izby skarbowe, izby rozłożą go na powiaty, powiaty zaś na — gminy. Rada gromadzka w obrębie wsi dokona repartycji na poszczególnych gospodarzy, stosując określone zasady repartycyjne. W ostatecznej konkluzji projekt reformy podatku gruntowego zmierza do dwóch celów:

- ujednostajnienie podatku gruntowego przez zniesienie jego charakteru stanowego, oraz dodatków i podymnego;
- zwiększenie wpływu z podatku przez podwyższenie stopy podatkowej, wychodząc z założenia, że możliwość płacenia powinna być zasadą przy reformie podatko-

*) Por. Wł. Wakar: Lasy w Królestwie Polskiem 1917 r.

wej w Polsce. Siła płatnicza ludności rolnej będzie po wojnie większą, niż siła płatnicza ludności miejskiej.

Z uwagi na trudności techniczne przy nałożeniu i wymiarze podatku, zasada podatkowa pozostaje na razie bez zmiany; jest nią kataster szacunkowy sporządzony w r. 1864—1868, aczkolwiek w przyszłości należałoby go poddać rewizji.

Rewizji uległa powinna taryfa podatku gruntowego według powiatów. Gdy w r. 1866 przeprowadzono kataster, wzajemny stosunek wartości ziemi w poszczególnych powiatach był odmienny niż obecnie.

Zasadnicze zmiany w szacunku ziemi wprowadziła budowa nowych linii kolejowych na prawym brzegu Wisły. Za nisko w stosunku do innych powiatów opodatkowana jest ziemia w gub. Lubelskiej; a mianowicie powiaty: Hrubieszowski (na 33 miejscu), Nowo-Aleksandryjski (na 49 miejscu), Tomaszowski (na 52 miejscu), Makowski, Krasnostawski i Chełmski (na 58, 59 i 60 miejscu), Lubartowski i Zamojski (na 78 i 79 miejscu), wreszcie Janowski i Biłgorajski (na dwóch ostatnich miejscach). Tymczasem powiat Wyłkowyski w gub. Suwalskiej, mało urodzajny, postawiony jest na dziesiątym miejscu przed powiatem Łowickim w gub. Warszawskiej. Wprowadzenie nowej klasyfikacji według powiatów jest rzeczą niezbędną.

Podaję jeszcze dwa projekty, lecz tylko w formie luźnych uwag.

1. Reforma podatku gruntowego dałaby się przeprowadzić według wzoru pruskiego.

W Polsce reforma podatkowa powinna zmierzać do wprowadzenia podatku osóbsto-dochodowego, formy odpowiadającej nowocześniejszym wymaganiom nauki skarbowej. Nie przesądzając sprawy, kiedy to nastąpi, reformę podatku gruntowego możnaby uzależnić od wprowadzenia podatku dochodowego. Ten ostatni byłby wówczas podstawą dla finansów państwowych, podatki przychodowe (gruntowy, od budynków i przemysłowy) zostałyby odstąpione gminom. Takie postawienie

kwestji odpowiada zasadzie sprawiedliwości (ekwiwalentu). Gmina dzięki inwestycjom przyczynia się pośrednio do wzrostu renty gruntowej. Podatek od gruntów winien płynąć na korzyść związków lokalnych.

2. Ostatnie rozwiązanie problemu upatruję w wykupie podatku gruntowego na wzór angielski z jednoczesnym wprowadzeniem podatku dochodowego. Dla przeprowadzenia wykupu przez państwo, należy podatek skapitalizować, mnożąc jego roczny wpływ przez 10. Mnożnik 10 oznaczałby, że podatek pobierany był w wysokości 10% od dochodu lub $\frac{1}{2}\%$ od szacunku ziemi. Ponieważ podatek gruntowy główny i dodatkowy wynosił przed wojną 5 milionów rubli, skup podatku przez państwo przyniosłby 50 mil. rubli.

Nie zatrzymując się bliżej nad wykonaniem dwóch ostatnich reform, podajemy takowe tylko w formie ogólnych myśli.

USTAWA O DWORSKIM PODATKU GRUNTOWYM
w Królestwie Polskiem
z dnia 8 (20) grudnia 1866 roku *).

Art. 1. Dworski podatek gruntowy pobierany być ma ze wszystkich gruntów w Królestwie Polskiem, z wyłączeniem objętych w artykułach 2 i 16 niniejszej Ustawy.

Art. 2. Nie podlegają opłacie dworskiego podatku gruntowego:

- a) grunta przeszłe lub przechodzące z mocy Ukazu Najwyższego z dnia 19 lutego (2 marca) 1864 roku na własność włościan, obłożone już podatkiem gruntowym na zasadzie tegoż Ukazu;
- b) grunta miejskie, tak w obrębie miast, jako też i za obrębem położone;
- c) skarbowe grunta leśne;
- d) grunta należące do instytucji dobroczynnych;
- e) grunta należące obecnie do instytucji duchownych i do duchowieństwa wszelkich wyznań, według jego powołania, a nie na prawach własności osobistej;

*) Dziennik praw Nr. 216, tom 66, str. 103—111.

- f) osady szkolne;
- g) grunta pod rzekami, strumieniami, jeziorami i stawami;
- h) grunta pod cmentarzami wszelkich wyznań, i
- i) grunta nieurodzajne, t. j. przestrzenie znajdujące się pod wydmami piaskowymi, pod zupełnie nieużytecznymi błotami, pod drogami i inne zupełnie nieplodne grunta.

Art. 3. Z każdych dóbr mających osobną księgę hipoteczną, dworski podatek gruntowy pobiera się oddzielnie.

Art. 4. Z dóbr posiadających osobną księgę hipoteczną, lecz położonych w różnych powiatach, dworski podatek gruntowy pobierany ma być oddzielnie w każdym powiecie, ze znajdującej się w nim części tychże dóbr.

Art. 5. W dobrach nie mających uregulowanej hypoteki, dworski podatek gruntowy pobierany być winien od każdego właściciela dóbr oddzielnie w każdej gminie.

Art. 6. W dobrach stanowiących własność cząstkową, t. j. należących do drobnych właścicieli, nie mających uregulowanych dla swej posiadłości oddzielnych hypotek, dworski podatek gruntowy pobiera się ze wszystkich wogóle właścicieli, których cząstkowe posiadłości znajdują się w jednych i tychże samych dobrach.

Art. 7. W dobrach oddanych w dzierżawę na czas nieograniczony, dworski podatek gruntowy wnoszony być winien przez dzierżawców tychże dóbr.

Art. 8. Dworski podatek gruntowy rozdziela się na dwie części: jedna jego część pod nazwą głównego podatku gruntowego, pobieraną być ma w ustanowionym stosunku z każdej klasy gruntu w różnych stronach Królestwa, na zasadzie przepisów wyłuszczonych niżej w artykułach 9—13; część zaś druga podatku gruntowego, stanowiąc podatek dodatkowy, pobieraną będzie za pomocą rozkładu ogólnej na każdy powiat ustanowionej sumy, pomiędzy dobra oddzielne, porządkiem wskazanym w artykułach 14—22 Ustawy niniejszej.

Art. 132 *). Dodatkowy podatek gruntowy pobierany jest w wysokości 60% od głównego podatku gruntowego. (Ustawa 29 marca 1899, art. 2).

U w a g a. Do 1 stycznia 1906 r. podatek przytoczony w powyższym artykule (132), pobierany jest w wysokości 35% od głównego podatku gruntowego. (Tamże, art. 2, uwaga).

Art. 9. Grunta podlegające obłożeniu głównym podatkiem gruntowym, dzielą się na klasy, stosownie do załączonego do artykułu niniejszego rozkładu. Grunta obłożone podatkiem zaliczają się do każdej z tych klas na zasadzie wiadomości, powziętych z deklaracji podanych przez właścicieli i sprawdzonych przez władzę skarbową.

Art. 10. Wysokość głównego podatku gruntowego, przypadającego z jednego morga gruntu 300-prętowej miary nowopolskiej, w każdym Powiecie ustanowioną zostanie oddzielną tabelą (taryfą) z Najwyższego zezwolenia przez Komitet Urządzący w Królestwie Polskiem wydać się mającą, według wskazanych tamże na ten cel zasad.

Art. 11. Główny podatek gruntowy wnoszony być ma w równych częściach, w dwóch terminach: w styczniu i w lipcu każdego roku.

Art. 12. Zmiany w ilości podatku głównego z każdych dóbr następują: a) wskutek poprawy pomyłek, jakie zająć mogą lub odkryte zostaną w deklaracjach podanych przez właścicieli dóbr i przyjętych za zasadę przy rozkładzie tego podatku (art. 9); i b) wskutek zaszłych zmian, w ilości urodzajnych gruntów, obłożonych podatkiem, jako to: przez ich wywłaszczenie na użytek ogólny, przez przejście ich z mocy Ukazu z dn. 19 lutego (2 marca) 1864 roku, o urządzeniu włościan na własność tychże; przez zaniesienie gruntów tych piaskiem, zalanie wodą

*) Zamiast „Uwagi“ przy art. 8 obowiązuje art. 132, V tomu Swodu Zakonow, str. 33.

i t. p. Przy zająciu takich zmian w ilości gruntów urodzajnych, zmiana w obłożeniu podatkiem czynić się ma w tym tylko razie, jeśli podatek gruntowy z ubyłych w dobrach gruntów stanowi nie mniej 5% ogólnej sumy głównego podatku, wnoszonego przez właściciela dóbr.

Art. 13. Niezależnie od wskazanych w artykule poprzedzającym szczegółowych zmian w głównym podatku gruntowym, odbywać się będą i ogólne jego rewizje, wskutek oddzielnych rozporządzeń Rządu, w terminach do tego wyznaczonych.

Art. 14. Wysokość dodatkowego podatku gruntowego, przypadającego ze wszystkich dóbr, znajdujących się w obrębie jednego powiatu, ustanowioną będzie oddzielną tabelą, z Najwyższego zezwolenia wydać się mającą przez Komitet Urządzący w Królestwie Polskiem, według wskazanych na ten cel zasad.

Art. 15. Rozkład wewnętrzny w każdym powiecie pomiędzy kontrybuentów, ogólnej sumy dodatkowego podatku gruntowego, przypadającego z całego Powiatu, uskutecznia się przez Władze miejscowe, przy współdziałaniu osób wybranych z grona samych kontrybuentów.

U w a g a. Komitet Urządzący ułoży oddzielne przepisy, określające porządek wyboru kontrybuentów, mających być powołanymi do udziału w rozkładzie, tudzież sposób postępowania władz miejscowych.

Art. 16. Dobra, zawierające w sobie ziemi urodzajnej nie więcej jak 60 morgów miary nowopolskiej, z wyłączeniem dóbr położonych w powiecie Warszawskim, nie podlegają obłożeniu dodatkowym podatkiem gruntowym.

Art. 17. Przy obłożeniu dóbr dodatkowym podatkiem gruntowym, władze rozkład uskuteczniające mają mieć szczególnie na względzie, aby ogólna suma wszystkich stałych podatków i gminnych powinności, które nałożone są na każde dobra w Powiecie leżące, odpowiadała, o ile można stosunkowo, rzeczywistemu dochodowi z tychże dóbr.

Art. 18. Wzmiankowany w artykule 15 rozkład dodatkowego podatku gruntowego, odbywa się co każde pięć lat. Jeśliby jednak $\frac{1}{4}$ część kontrybuentów jakiegobądź powiatu, wystąpiła z prośbą o uskutecznienie nowego rozkładu w ciągu pięciolecia, wówczas, Komitet Urządzący mocen będzie upoważnić do sporządzenia takowego rozkładu, z zastrzeżeniem wszakże, aby ogólna suma podatku dodatkowego wcale nie uległa zmniejszeniu.

Art. 19. Rozkład dodatkowego podatku gruntowego, wzmiankowany w art. 15, uskuteczniiony być ma z zachowaniem następujących warunków:

- a) podatek ten w żadnym razie nie może przewyższać sumy głównego podatku gruntowego, którym dobra są obciążone; i
- b) jeśli w jakichbądź dobrach, stanowiących własność cząstkową, znajdują się cząstkowe posiadłości, podlegające i niepodlegające, stosownie do artykułu 16 niniejszej Ustawy, obłożeniu podatkiem dodatkowym, wówczas ilość tego podatku z takich dóbr nie powinna przewyższać sumy głównego podatku, wnoszonego z pierwszych posiadłości cząstkowych.

Art. 20. Jeśliby z jakichbądź powodów, rozkład podatku dodatkowego nie był uskuteczniiony we właściwym czasie i porządkiem wskazanym w artykule 15 niniejszej Ustawy, wówczas rozkład takowy sporządzony być winien przez władze skarbowe, zgodnie z tabelą podatku głównego.

Art. 21. Dodatkowy podatek gruntowy wnoszony być ma w równych częściach, w dwóch terminach — w kwietniu i w październiku każdego roku.

Art. 22. Ogólna suma dodatkowego podatku gruntowego, oznaczona w tabeli, wzmiankowanej w artykule 14 niniejszej Ustawy, rozdziela się przez Komitet Urządzący pomiędzy wszystkie powiaty, po upływie każdego pięciolecia, stosownie do ilości i gatunku gruntów urodzajnych w powiecie.

Anneks do art. 9 Ustawy o dworskim podatku gruntowym.

WYKAZ RODZAJU GRUNTÓW podlegających obłożeniu głównym podatkiem gruntowym.

Grunta, podlegające obłożeniu podatkiem tym, dzielą się na 5 klas.

Do I klasy należą:

- grunta orne, zdadne pod zasiew pszenicy;
- grunta orne w miejscach niskich położone, a które z powodu rozlewu wód na wiosnę lub w jesieni, lubo nie są użyte pod zasiew pszenicy, mogą wszakże wydawać plon obfity zboża jarego, kartofli, buraków i t. p.;
- grunta znajdujące się pod ogrodami warzywnymi, owocowymi i angielskimi; i
- grunta w osadach pod budowlami i między temiż.

Do klasy II należą wszystkie grunta orne z wyjątkiem zaliczonych do klasy poprzedzającej, tudzież do klasy V-ej pod literą a).

Do klasy III należą łąki, które dają dwa lub więcej zbiorów siana na rok.

Do klasy IV należą łąki dające jeden zbiór siana na rok.

Do klasy V należą:

- grunta orne, z powodu małej swej urodzajności zasiewane tylko co trzy lata, albo nawet co lat sześć, żytem lub gryką;
- pastwiska, z których właściciele dóbr korzystają wyłącznie lub wspólnie z włościanami; i
- leśne przestrzenie, krzaki i zarośla.

T A R Y F A

wysokości głównego dworskiego podatku gruntowego
w Królestwie Polskiem *).

Nr. porządkowy	N A Z W A		Średnia wysokość z 1 morgu urodzajnych gruntów w powiecie	Wysokość podatku z 1 morgu urodzajnych gruntów miary wopolskiej w 300 prętów				
	Powiatu	Gubernji		k l a s a				
				I	II	III	IV	V
1.	Kutnowski.	Warszawska.	30,0	57,6	25,2	79,2	32,4	7,2
2.	Grodziski. **)	„	28,7	68,8	30,1	94,6	38,7	8,6
3.	Pinczowski.	Kielecka.	28,5	51,2	22,4	70,4	28,8	6,4
4.	Włocławski.	Warszawska.	27,6	60,8	26,6	83,6	34,2	7,6
5.	Sochaczewski.	„	26,9	67,2	29,4	92,4	37,8	8,4
6.	Miechowski.	Kielecka.	26,8	48,0	21,0	66,0	27,0	6,0
7.	Łęczycki.	Kaliska.	26,8	62,4	27,3	85,8	35,1	7,8
8.	Radziejowski ***).	Warszawska.	26,1	57,6	25,2	79,2	32,4	7,2
9.	Grójecki.	„	25,0	68,6	30,1	94,6	38,7	8,6
10.	Wyłkowyski.	Suwalska.	25,0	51,2	22,4	70,4	28,8	6,4
11.	Łowicki.	Warszawska.	23,9	67,2	29,4	92,4	37,8	8,4
12.	Kolski.	Kaliska.	23,5	60,8	26,6	83,6	34,2	7,6
13.	Kaliski.	„	23,1	59,2	25,9	81,4	33,3	7,4
14.	Warszawski.	Warszawska.	23,0	67,2	29,4	92,4	37,8	8,4
15.	Sandomierski.	Radomska.	23,0	49,6	21,7	68,2	27,9	6,2
16.	Gostyński.	Warszawska.	22,7	59,2	25,9	81,4	33,3	7,4
17.	Płocki.	Płocka.	22,6	49,6	21,7	68,2	27,9	6,2
18.	Górno-Kalwar. ****)	Warszawska.	22,4	68,8	30,1	94,6	38,7	8,6
19.	Mariampolski.	Suwalska.	21,7	59,2	25,9	81,4	33,3	7,4
20.	Słupecki.	Kaliska.	20,9	56,0	24,5	77,0	31,5	7,0
21.	Turecki.	„	20,9	56,0	24,5	77,0	31,5	7,0
22.	Koniński.	„	20,6	56,0	24,5	77,0	31,5	7,0

*) Sbornik prawitielstwiennych rasporiazenij po uczzreditelnomu Komitetu w Carstwie Polskom, Tom III, (1866 god), str. 643.

**) Obecnie powiat Błoński.

***) Obecnie powiat Nieszawski.

****) Obecnie część Grójeckiego.

Nr. porządkowy	N A Z W A		Średnia wysokość z 1 morga urodzajnych gruntów w powiecie	Wysokość podatku z 1 morgu urodzajnych gruntów miary wopolskiej w 300 prętów				
	Powiatu	Gubernji		k l a s a				
				I	II	III	IV	V
				w k o p i e j k a c h				
23.	Kalwaryjski.	Suwalska.	20,6	51,2	22,4	70,4	28,8	6,4
24.	Opatowski.	Radomska.	20,5	49,6	21,7	68,2	27,9	6,2
25.	Rypiński.	Płocka.	20,2	54,4	23,8	74,8	30,6	6,8
26.	Brzeziński.	Piotrkowska.	20,0	54,4	23,8	74,8	30,6	6,8
27.	Lipnowski.	Płocka.	19,8	56,0	24,5	77,0	31,5	7,0
28.	Jędrzejowski.	Kielecka.	19,4	48,0	21,0	66,0	27,0	6,0
29.	Płoński *).	Płocka.	19,3	48,0	21,0	66,0	27,0	6,0
30.	Rawski.	Piotrkowska.	18,8	51,2	22,4	70,4	28,8	6,4
31.	Władysławowski.	Suwalska.	17,7	59,2	25,9	81,4	33,3	7,4
32.	Lubelski.	Lubelska.	17,3	43,2	18,9	59,4	24,3	5,4
33.	Hrubieszowski.	„	17,0	38,4	16,8	52,8	21,6	4,8
34.	Ciechanowski.	Płocka.	17,0	38,4	16,8	52,8	21,6	4,8
35.	Stopnicki.	Kielecka.	16,8	43,2	18,9	59,4	24,3	5,4
36.	Szczużyński.	Łomżyńska.	16,7	46,4	20,3	63,8	26,1	5,8
37.	Sieradzki.	Kalisza.	16,5	49,6	21,7	68,2	27,9	6,2
38.	Skierniewicki.	Warszawska.	16,4	49,6	21,7	68,2	27,9	6,2
39.	Łódzki.	Piotrkowska.	16,2	49,6	21,7	68,2	27,9	6,2
40.	Radomski.	Radomska.	15,4	44,8	19,6	61,6	25,2	5,6
41.	Radomskowski.	Piotrkowska.	15,3	49,6	21,7	68,2	27,9	6,2
42.	Kolneński.	Łomżyńska.	15,3	43,2	18,9	59,4	24,3	5,4
43.	Wieluński.	Kalisza.	15,1	46,4	20,3	63,8	26,1	5,8
44.	Piotrkowski.	Piotrkowska.	15,1	48,0	21,0	66,0	27,0	6,0
45.	Przasnyski.	Płocka.	14,7	36,8	16,1	50,6	20,7	4,6
46.	Łomżyński.	Łomżyńska.	14,7	43,2	18,9	59,4	24,3	5,4
47.	Sokołowski.	Siedlecka.	14,6	41,6	18,2	57,2	23,4	5,2
48.	Pułtusi. *)	Łomżyńska.	14,3	43,2	18,9	59,4	24,3	5,4
49.	Nowo-Aleks.	Lubelska.	14,2	41,6	18,2	57,2	23,4	5,2
50.	Częstochowski.	Piotrkowska.	14,2	43,2	18,9	59,4	24,3	5,4
51.	Ilzyski.	Radomska.	13,8	40,0	17,5	55,0	22,5	5,0
52.	Tomaszowski.	Lubelska.	13,7	35,2	15,4	48,4	19,8	4,4
53.	Suwalski.	Suwalska.	13,6	35,2	15,4	48,4	19,8	4,4
54.	Miński.	Warszawska.	13,4	46,4	20,3	63,8	26,1	5,8
55.	Węgrowski.	Siedlecka.	13,2	41,6	18,2	57,2	23,4	5,2
56.	Konstantynowski.	„	12,9	33,6	14,7	46,2	18,9	4,2

*) Obecnie w gub. Warszawskiej.

Nr. porządkowy	N A Z W A		Średnia wysokość z 1 morga urodzajnych gruntów w powiecie	Wysokość podatku z 1 morgu urodzajnych gruntów miary wopolskiej; w 300 prętów				
	Powiatu	Gubernji		k l a s a				
				I	II	III	IV	V
				w k o p i e j k a c h				
57.	Mazowiecki.	Łomżyńska.	12,7	33,6	14,7	46,2	18,9	4,2
58.	Makowski.	„	12,5	41,6	18,2	57,2	23,4	5,2
59.	Krasnostawski.	Lubelska.	12,3	33,6	14,7	46,2	18,9	4,2
60.	Chełmski.	„	12,4	36,8	16,1	50,6	20,7	4,6
61.	Laski.	Piotrkowska.	12,4	40,0	17,5	55,0	22,5	5,0
62.	Włoszczowski.	Kielecka.	12,4	43,2	18,9	59,4	24,3	5,4
63.	Opoczyński.	Radomska.	11,9	41,6	18,2	57,2	23,4	5,2
64.	Siedlecki.	Siedlecka.	11,9	35,2	15,4	48,4	19,8	4,4
65.	Augustowski.	Suwalska.	11,9	36,8	16,1	50,6	20,7	4,6
66.	Sierpecki.	Płocka.	11,8	35,2	15,4	48,4	19,8	4,4
67.	Ostrowski.	Łomżyńska.	11,5	30,4	13,3	41,8	17,1	3,8
68.	Będziński.	Piotrkowska.	11,5	38,4	16,8	52,8	21,6	4,8
69.	Garwoliński.	Siedlecka.	11,3	43,2	18,9	59,4	24,3	5,4
70.	Kozienicki.	Radomska.	11,2	38,4	16,8	52,8	21,6	4,8
71.	Kielecki.	Kielecka.	11,1	40,0	17,5	55,0	22,5	5,0
72.	Ostrołęcki.	Łomżyńska.	11,1	30,4	13,3	41,8	17,1	3,8
73.	Olkuski.	Kielecka.	11,0	38,4	16,8	52,8	21,6	4,8
74.	Biański.	Siedlecka.	10,9	33,6	14,7	46,2	18,9	4,2
75.	Radzyński.	Warszawska.	10,9	43,2	18,9	59,4	24,3	5,4
76.	Lukowski.	Siedlecka.	10,8	33,6	14,7	46,2	18,9	4,2
77.	Mławski.	Płocka.	10,7	33,6	14,7	46,2	18,9	4,2
78.	Lubartowski.	Lubelska.	10,5	35,2	15,4	48,4	19,8	4,4
79.	Zamojski.	„	9,7	35,2	15,4	48,4	19,8	4,4
80.	Sejneński.	Suwalska.	9,0	32,0	14,0	44,0	18,0	4,0
81.	Radzyński.	Siedlecka.	9,0	28,8	12,6	39,6	16,2	3,6
82.	Koński.	Radomska.	8,6	40,0	17,6	55,0	22,5	5,0
83.	Włodawski.	Siedlecka.	8,5	28,8	12,6	39,6	16,2	3,6
84.	Janowski.	Lubelska.	8,5	33,6	14,7	46,2	18,9	4,2
85.	Biłgorajski.	„	7,2	35,2	15,4	48,4	19,8	4,4

Nr. 3.

POSTANOWIENIE

z dnia 8 lutego 1883 r. o podatku podymnego od właścicieli (dworskich) domów mieszkalnych, zakładów handlowych i przemysłowych w gubernjach Królestwa Polskiego *).

I. Przedmioty opodatkowania.

Art. 1. Podatek podymny, nazwiskiem dworski, pobiera się, z wyjątkami, wskazanymi w art. 2 niniejszego postanowienia, od każdej oddzielnej, mieszkalnej lub mającej jakiegokolwiek bądź przemysłowe lub handlowe znaczenie, budowli, znajdującej się poza obrębem gruntów: a) miejskich i osadniczych i b) tych, które przeszły na własność włościan na zasadzie Najwyższego ukazu z dn. 19-go lutego (2 marca) 1864 r.

U w a g a. Za odzielne budowle uważają się takie, które mają osobne dachy, chociażby budowle te końcami swoich dachów albo swojemi ścianami przytykały do innych budowli.

Art. 2. Podatkowi podymnego nie podlegają:

a) domy, należące do instytucji duchownych i osób duchownych wszelkich wyznań i przywiązane do ich godności;

b) fabryki skarbowe i wszelkie wogóle budynki skarbowe, czyniące zadość potrzebom instytucji rządowych, nie wyłączając pomieszczeń, zajmowanych w tych budynkach przez urzędników wojskowych i cywilnych i takąż służbę, tudzież — wynajmowanych;

*) Zbiór praw, t. 23, str. 251.

c) domy, należące do zakładów naukowych i instytucji publicznych i zajęte przez pomienione zakłady i instytucje, nie wyłączając pomieszczeń, oddanych nauczycielom i nauczycielkom, urzędnikom i służbie;

d) domy prywatne, stale i bezpłatnie zajmowane w całym składzie na potrzeby rządowe i publiczne;

e) szpitale, domy przytułku i pracy, zakłady dobroczynne oraz budowle folwarczne w należących do szpitalów majątkach, niebędących w bezterminowej dzierżawie;

f) budowle niemieszkalne oraz pozostawione bez użycia z powodu ich starości lub z przyczyny zniesienia jakiego zakładu przemysłowego lub handlowego;

g) wszelkiego rodzaju budowle gospodarcze, stanowiące podług ich przeznaczenia, niezbędną przynależność domów mieszkalnych, zakładów przemysłowych i handlowych, jak na przykład: magazyny, składy i t. p., chociażby budowle te znajdowały się pod osobnym dachem, jeżeli zresztą same one nie służą za stałe pomieszczenie do mieszkania.

U w a g a. Budowle, wzmiankowane w ustępach: a), c) i e) niniejszego artykułu, obciążają się podatkiem podymnym na ogólnej zasadzie, jeżeli przynoszą dochód, za pomocą ich wynajęcia.

II. Rodzaje i wysokości podatku podymnego.

Art. 3. Podatek podymny dworski dzieli się na zasadniczy i dodatkowy.

Art. 4. Podatek podymny zasadniczy pobiera się od budowli, które mu podlegają (art. 1) odpowiednio do przestrzeni folwarków, osad, posiadłości leśnych i innych jednostek gospodarstwa wiejskiego, w których się budowle znajdują.

Art. 5. Wzmiankowane w poprzedzającym artykule posiadłości gruntowe, w celu obłożenia znajdujących się w nich budowli podatkiem zasadniczym, dzielą się, podług ilości zawartej w nich wszelkiej nazwy zdatnego i niezdatnego pod uprawę gruntu, na kategorie.

Art. 6. Dla każdej kategorii posiadłości gruntowych, oprócz ostatniej czyli młodszej, ustanawia się po dwie normy podatku podymnego: wyższy i niższy, a dla ostatniej, młodszej kategorii, określa się jedna ogólna norma.

Art. 7. Wyższy podatek podymny zasadniczy płacić będą w odnośnych majątkach główny dom mieszkalny, niezależnie od tego, czy w nim zamieszkuje właściciel, czy też dom stoi pustkami, albo zajęty jest przez dzierżawcę, rządcę lub przez kogo innego. Oprócz tego, wyższy podatek podymny płacą fabryki oraz wszelkiego rodzaju zakłady przemysłowe i handlowe. Wszelkie inne budowle, podlegające podatkowi podymnemu, płacą niższy podatek zasadniczy.

Art. 8. Jeżeli jedna część budowli pozostaje w posiadaniu właściciela, a druga część przeszła na rzecz włościan na zasadzie Ukazów z dn. 19 lutego (8 marca) 1864 r., to właściciel płaci za taką budowlę podatek niższej albo młodszej kategorii.

Art. 9. Podatek podymny dodatkowy pobiera się proporcjonalnie do sumy, na którą każda budowla, podlegająca opłacie podatku podymnego zasadniczego oszacowana została na zasadzie postanowienia z dn. 20-go lipca 1870 r. o wzajemnem ubezpieczeniu gubernjalnem. Lecz jeżeli budowla jest oszacowana wyżej od dziesięciu tysięcy rubli, to podatek dodatkowy oblicza się tylko od tej ostatniej sumy.

Art. 10. Ogólna rewizja posiadłości ziemskich odbywa się co każde lat pięć, lecz dzielenie tych posiadłości na kategorie pod względem opłaty podatku podymnego, jak również wysokość podatku zasadniczego i dodatkowego dla każdej kategorii określają rozkłady, wydawane w drodze prawodawczej, niezależnie od ustanowionego pięcioletniego terminu dokonania ogólnej rewizji.

III. Sposób ściągania podatku podymnego.

Art. 11. Podatek podymny nakłada się na budowle na zasadzie opisów i wykazów ubezpieczeń, sporządzonych z po-

lecenia Rządu w sposób i w terminach, ustanowionych w drodze prawodawczej.

U w a g a. Dla obliczenia podatku podymnego na pierwszy raz przyjmuje się za podstawę sporządzone dla niego z polecenia Ministerjum Finansów opisy i wykazy ubezpieczeń.

Art. 12. Jeżeli budowle, obłożone podatkiem podymnym, będą zniszczone przez pożar, powódź albo rozwałą się wskutek starości, albo też otrzymają inne przeznaczenie, uwalniające ich od opłaty podatku podymnego (art. 2), to pobieranie od nich tego podatku (zasadniczego i dodatkowego) wstrzymuje się zaraz od pierwszego terminu opłaty (art. 16), po zniszczeniu lub rozwaleniu się budowli albo zmianie jej przeznaczenia.

Art. 13. Budowle, wzniesione na nowo, w przestrzeni czasu pomiędzy jedną rewizją a drugą, albo odnowione i przebudowane na mieszkalne lub w celu pomieszczenia w nich zakładów handlowo-przemysłowych, płacić będą podatek podymny (zasadniczy i dodatkowy) od początku roku, który będzie następował po zajęciu takich budowli na mieszkanie lub po otwarciu w nich zakładów przemysłowych i handlowych.

Art. 14. Wrazie rozdrobnienia posiadłości ziemskich albo ich powiększenia wskutek działów rodzinnych, sprzedaży, kupna i innemi sposobami nabycia lub zbycia, posiadłości takowe przenoszą się, począwszy od następnego terminu opłaty (art. 16), do właściwej kategorii jednostek gospodarstwa wiejskiego (art. 5); przytem znajdujące się w nich budowle płacić będą od tego terminu podatek podymny zasadniczy, w wysokości, ustanowionej dla innych posiadłości ziemskich jednakiej wielkości.

Art. 15. Wysokość podatku podymnego dodatkowego od oddzielnych budowli ulega zmianie, począwszy od pierwszego terminu opłaty po przemianach, jakie zaszły w szacunku od ubezpieczeń tych budowli, odpowiednio do powiększenia lub zmniejszenia takiego szacunku.

Art. 16. Podatek podymny ściągają się równemi częściami w dwóch terminach: od 1-go stycznia do 31-go marca i od 1-go lipca do 30-go września.

Art. 17. Właściciele mają obowiązek dostarczać do Zarządu powiatowego poświadczone przez wójtów gmin wiadomości o zmianach, zaszłych w ich majątkach i szacunkach ich do ubezpieczenia (art. 12—15), przed nadejściem pierwszego terminu opłaty, następującego po takich zmianach. Po sprawdzeniu tych wiadomości przez zarządy powiatowe, zarządy te komunikują je, najpóźniej 1-go marca i 1-go września, Izbowi Skarbowym, które wydają rozporządzenia co do wprowadzenia odpowiednich zmian w rozkładzie podatku.

U w a g a. O tych zmianach, które mogły zajść w należących do płatników majątkach i szacunkach ich do ubezpieczenia, od czasu sporządzenia przez Ministerjum Finansów opisów i wykazów ubezpieczeń, przyjmowanych za podstawę przy obliczeniu podatku podymnego na pierwszy raz (uw. do art. 11), właściciele są obowiązani dostarczyć do zarządów powiatowych należyte wiadomości, najpóźniej 30-go czerwca 1883 roku.

Art. 18. Właściciele, którzy nie przedstawili we właściwym czasie zarządom powiatowym, wzmiankowanych w poprzedzającym artykule i uwadze do niego, wiadomości, zapłacą podwójny podatek za cały czas, w ciągu którego przypadający podatek nie był ściągany lub był ściągany w mniejszej ilości.

Art. 19. Zbytecznie nadpłacony podatek podymny, wskutek niedostarczenia we właściwym czasie przez właścicieli wiadomości o zaszłych zmianach w ich majątkach i szacunkach ich do ubezpieczenia (art. 17 i uw. do niej), nie zwraca się płatnikom za czas, poprzedzający podanie deklaracji.

Art. 20. Skargi na rozporządzenia Izby Skarbowych co do poprawienia rozkładu podatku podymnego (art. 12—15), co do obłożenia podwójnym podatkiem (art. 18), albo co do niezwrócenia nadpłaconej ilości podatku (art. 19), zanoszą się do Ministerstwa Finansów w terminie rocznym, obliczanym w pierwszym

razie — od pierwszego terminu do opłaty poprawionego lub poprawieniu ulegającego rozkładu, a w dwóch ostatnich — od czasu uwiadomienia właściciela o postanowionej przez izbę decyzji. Niezadowoleni z decyzji Ministra Finansów mogą podawać skargi do Rządzącego Senatu (1-go Departamentu), w ciągu sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia im tej decyzji.

O zastosowaniu przepisów niniejszego postanowienia.

Art. 21. Zastosowanie i rozwinięcie, w czym będzie potrzeba, przepisów niniejszego postanowienia, pozostawia się Ministrowi Finansów, z tem zastrzeżeniem, ażeby wydawane przez niego postanowienia nie sprzeciwiały się istniejącym prawom.

R O Z K Ł A D

podatku podymnego od właścicielskich (dworskich) domów mieszkalnych, zakładów handlowych i przemysłowych w guberniach Królestwa Polskiego.

Kategorie folwarków, osad, posiadłości leśnych i innych, stanowiących jednostki gospodarstwa wiejskiego, majątków, w których znajdują się budowle, podlegające podatkowi podymnemu	Wysokość podatku podymnego		Dodatkowego
	Zasadniczego		
	Wyższa	Niższa	
	Rub. k.	Rub. k.	
W majątkach I kategorii, mających przestrzeni więcej jak 600 morgów . .	13.—	6.50	$\frac{1}{4}$ część procentu od sumy szacunku do ubezpieczenia każdej budowli w majątkach wszystkich kategorii.
W majątkach II kategorii, mających przestrzeni od 300 do 600 morgów . .	9.50	4.75	
W majątkach III kategorii, mających przestrzeni od 90 do 300 morgów . .	8.—	4.—	
W majątkach IV kategorii, mających przestrzeni od 15 do 90 morgów . . .	4.—	2.—	
W majątkach V kategorii, mających przestrzeni 15 morgów i więcej . . .	2.—	—	

Nr. 4.

UKAZ NAJWYŻSZY O URZĄDZENIU WŁOŚCIAN

w Królestwie Polskiem

z dnia 19 lutego (2 marca) 1864 r. *).

**III. O podatku z gruntów na własność przez włościan
nabytych.**

Art. 27. W zamian za zniesione tym Ukazem powinności, na korzyść dziedziców przez włościan poprzednio odrabiane, w dobrach prywatnych, instytucyjnych, rządowych oraz Najmiłościwiej rozdarowanych (majorackich), włościanie obowiązani są wносить do Skarbu (oprócz ponoszonych dotąd przez nich podatków i należności skarbowych i gminnych) podatek z gruntu pod nazwaniem gruntowego, którego wysokość ustanawia się na niżej wymienionych zasadach. Podatek ten włościanie opłacać zaczęli od dnia 3 (15) kwietnia 1864 r. na zasadzie art. 34.

Art. 28. W dobrach ostatecznie według przepisów o czynszowaniu uregulowanych, tak rządowych, jako i Najmiłościwiej rozdarowanych (majorackich), na zasadzie postanowienia z dnia 4 (16) października 1835 r., nowy podatek grun-

towy z każdej osady, ustanowiony poprzedzającym artykułem 27 w zamian za zniesiony niniejszym Ukazem czynsz, oznacza się w stosunku dwóch trzecich części tego czynszu, jakim dana osada, według obowiązującego oszacowania jest obłożona.

Przepis ten stosuje się zarazem i do tych osad w rzeczonych powyżej dobrach, które na teraz są pustkami a następnie przez włościan nabyte zostaną.

Art. 29. W dobrach rządowych, dotąd według przepisów o czynszowaniu, ostatecznie nieuregulowanych, a zarazem w dobrach prywatnych i instytucyjnych, wysokość nowo zaprowadzonego art. 27 podatku gruntowego, ustanawia się następującym sposobem: na każdą wieś lub kolonję, oprócz uiszczanych obecnie przez włościan podatków i należności skarbowych i gminnych, nakłada się każdoroczny podatek gruntowy, w wysokości wyrównywujący ogólnej sumie całego podymnego i szarwarkowego i całego kontyngensu liwerunkowego, według dotychczas istniejącego rozkładu z tejże wsi lub kolonji, corocznie pobieranego.

Art. 30. Urządzającemu Komitetowi poleca się wydać niezwłocznie przepisy, według których dopełniać się ma rozkład między pojedynczych gospodarzy tego gruntowego podatku, jaki na zasadzie art. 29, na całe wsie lub kolonje nałożonym zostaje. Zresztą włościanom każdej wsi lub kolonji, po ogłoszeniu im tych przepisów, pozostawia się prawo rozłożyć nowy podatek gruntowy między pojedynczych gospodarzy i na innych zasadach, atoli mocą wspólnej prawozgodnej ich uchwały.

Art. 31. Po wsiach i kolonjach mających osady, do których przepisy Ukazu z dnia 26 maja (7 czerwca) 1846 r. nie-rozciągają się, lecz które z pod dobrodziejstwa niniejszego Ukazu nie są wyłączone, osady takowe oddzielnie obłożone zostaną podatkiem gruntowym z każdego morga gruntu w tej wysokości, jaka wypadnie z podziału ogólnej sumy podatku gruntowego z całej wsi lub kolonji przypadającego, na ogólną ilość morgów ziemi włościan, tym podatkiem obłożonych.

*) Dziennik praw Nr. 187, tom 62, str. 27—33.

Art. 32. Włościanie, którzy w dobrach, w art. 5 wyszczególnionych, nabędą pustki niezajęte lub w rozrządzeniu dziedzica znajdujące się, (art. 6) ponosić będą podatek gruntowy na wyżej przywiedzionych w art. 31 zasadach.

Art. 33. Włościanie, w dobrach art. 5 wyszczególnionych, na zupełnie odosobnionych od wsi lub kolonji siedzibach osiedli, obłożeni będą nowym podatkiem gruntowym, oddzielnie z zajmowanej przez nich osady, w wysokości art. 29 postanowionej.

Art. 34. Włościanie, nabywający grunta na własność, obowiązani są wносить wyrachowany z ich osad podatek gruntowy z upływem każdego półrocza, w dwóch półrocznych ratach, to jest od 3 (15) kwietnia do 3 (15) maja i od 3 (15) października do 3 (15) listopada każdego roku. Pierwsza rata tej opłaty wniesioną być ma w 1864 roku w terminie od 3 (15) października do 3 (15) listopada.

Art. 35. Każdy gospodarz odpowiada tylko za siebie, to jest za regularną opłatę przypadającego tylko od niego samego podatku gruntowego.

Art. 36. Włościanie, którzy w 1864 r. nabędą pustki niezajęte lub w rozporządzeniu dziedzica znajdujące się, (art. 6) uwalniają się sposobem ulgi od ponoszenia nowego podatku gruntowego po rok 1865.

Art. 37. Zaległości podatku gruntowego ściągane będą według przepisów o egzekucji podatków skarbowych.

Art. 38. Jeśliby w dobrach dotąd nieoczynszowanych, włościanie jednej wsi lub rozkolonizowani, atoli liczący się do składu jednej kolonji, uznali, że przypadający od nich nowy podatek gruntowy nierówno i nieodpowiednio dobroci gruntu, na pojedyncze osady jest rozłożony, to, choćby nawet rozkład pierwotny dopełniony był na zasadzie Uchwały Zebrania (art. 30), będą mieli prawo, w przeciągu lat sześciu od daty ogłoszenia tego Ukazu, prosić o oszacowanie wszystkich osad według ilości i jakości gruntów. Tego rodzaju prośby nie inaczej podawane być mogą, jak tylko na zasadzie Uchwały Zebrania

gromady, zapadłej większością dwóch trzecich głosów wszystkich włościan, przynajmniej trzy morgi gruntu posiadających.

Art. 39. Przy takowem oszacowaniu, suma całorocznego gruntowego podatku, ze wszystkich osad, wsi lub kolonji przypadająca, ani podwyższoną, ani zmniejszoną być nie może.

Według jakich przepisów i przez kogo takie oszacowanie na prośbę włościan dopełnionem być ma, Urządzający Komitet postanowi.

Nr. 5.

U S T A W A

o podatku podymnego z osad włościańskich i podatku gruntowym z gruntów włościańskich w gub.: Warszawskiej, Kaliskiej, Kieleckiej, Łomżyńskiej, Lubelskiej, Piotrkowskiej, Płockiej, Radomskiej, Suwalskiej i Siedleckiej
z dnia 15 grudnia 1868 roku *).

I. Rodzaje i stopy podatków stałych.

Art. 162. Z włościańskiej własności ziemskiej w pomienionych guberniach pobierane być mają na dochód państwa następujące podatki stałe: podatek podymnego i podatek gruntowy.

Art. 163. Podatkowi podymnego podlegają wszystkie osady włościańskie, za wyłączeniem: 1) osad, które należą do włościan, korzystających, na mocy prawa, z terminowych ulg w opłacie podatków i 2) osad, które nie wchodzą w obręb działek gruntu poszczególnych gospodarzy, jeżeli te osady nie są zabudowane budynkami, wyszczególnionymi w art. 2 Ustawy 3 (15) czerwca 1858 r. o poborze podatku podymnego (Dz. praw, t. 52, str. 10).

U w a g a. Na mocy artykułu 2 Ustawy 3 (15) czerwca 1858 r. o pobieraniu podatku podymnego zwolnione

*) Dziennik praw Nr. 135, tom 69, str. 115—133. Przekład według tekstu Swoda Zakonow, tom V, Ustaw o priamych nałogach art. 162—191, str. 37—41.

były od tego podatku: 1) gmachy skarbowe, przeznaczone na potrzeby służby państwowej, włącznie z lokalami, zajmowanymi w nich przez urzędników i służących, jak również odnajmowanymi komukolwiek; 2) gmachy rządowe, oddane na potrzeby służby wojskowej i na postój wojsk; 3) domy szkolne, również miejskie, przeznaczone na potrzeby służby, nie wyłączając lokali, zajmowanych w nich przez urzędników i niższego rzędu służbę; 4) przedsiębiorstwa i fabryki rządowe; 5) młyny; 6) więzienia policyjne i sądowe areszty; 7) budynki straży ogniowej; 8) domy prywatne, stałe i bezpłatnie zajmowane na potrzeby rządowe, społeczne i na postój wojsk; 9) szpitale, przytułki i domy zarobkowe, instytucje dobroczynne, dwory w stanowiących własność szpitali majątkach, nie będących w bezterminowej arendzie i, ślubujące ubóstwo klasztory; 10) świątynie i domy modlitwy wszystkich wyznań; 11) domy przedpogrzebowe; 12) łąźnie włościańskie. 1858 r. 3 czerwca (Dz. praw., t. 52, str. 10).

Art. 164. Osady włościańskie podlegają opłacie podatku podymnego podług stopy następującej: 1) osady klasy pierwszej, zajmujące po 15 lub więcej morgów gruntu użytkowego, po cztery ruble rocznie z każdej osady; 2) osady klasy drugiej, zawierające od 3 do 15 morgów gruntu użytkowego, po dwa ruble rocznie z każdej osady; 3) osady klasy trzeciej, zajmujące po mniej, jak 3 morgi gruntu, po jednym rublu rocznie z każdej osady.

Art. 165. Opłacie wspomnianego w art. 164 podatku ulegają, na jednakowej zasadzie osady we wszystkich wsiach i wioskach.

Art. 166. Podatek gruntowy nakłada się na wszystkie grunta, nabyte na własność przez włościan na mocy ukazów z dn. 19 lutego 1864 r. z wyłączeniami poniżej w art. 167 wymienionymi.

Art. 167. Nie podlegają podatkowi gruntowemu:

- a) grunta włościan, korzystających na zasadzie prawa, z terminowych ulg w opłacie podatków, do czasu upływu terminów tychże ulg;

- b) grunta włościańskie, zajęte bezpłatnie pod kościoły, cmentarze, szkoły, instytucje dobroczynne i publiczne;
- c) grunta nieużytkowe, to jest zupełnie nieurodzajne i żadnego dochodu nie przynoszące: ruchome piaski, nieprzebyte bagna, drogi, przegony i t. p.; i
- d) lasy wskazane w części 2-ej uwagi tej do art. 5-go *).

Art. 168. Podatek gruntowy dzieli się na: główny i dodatkowy.

Art. 169. Główny podatek gruntowy oblicza się stosownie do rozległości i dobroci włościańskich gruntów użytkowych.

Art. 170. Grunta włościańskie, dla obłożenia podatkiem głównym dzielą się na klasy, stosownie do załączonego do niniejszego artykułu rozkładu.

Art. 171. Na każdą klasę gruntów nakłada się oznaczona dla niej stopa podatku głównego z każdego morga miary nowopolskiej (300 prętowej) na zasadzie załączonej przy niniejszym taryfy.

U w a g a. Wspomniana w tym artykule taryfa podatku głównego wprowadza się w wykonanie tymczasowo, do czasu ściślejszego sprawdzenia rozległości i klasy podlegających podatkowi gruntów. Ministrowi Finansów pozostawia się ustanowienie sposobów i porządku takiego sprawdzenia.

Art. 172. Dodatkowy podatek gruntowy pobiera się w wysokości 60% głównego podatku gruntowego.

U w a g a. Do 1 stycznia 1906 r. oznaczony w tym (172) artykule podatek pobiera się w wysokości 35% głównego podatku gruntowego.

*) U w a g a do art. 5. Od państwowego podatku gruntowego wolne są: 1) 2) lasy uznane za ochronne. Z tej samej ulgi korzystają przestrzenie leśne sztucznie zalesione — w ciągu trzydziestu lat od czasu zasadzenia lasu, jeżeli wzamian tych przestrzeni nie były porobione wyreby.

II. Porządek rozkładu podatku podymnego i podatku gruntowego.

Art. 173. Nakładanie na kontrybuentów opłaty podatku podymnego i głównego podatku gruntowego, dokonywane być ma na zasadzie opisów osad i gruntów, z rozporządzenia rządu sporządzanych.

Art. 174. Za jednostkę do nałożenia podatku podymnego i głównego podatku gruntowego uważa się wieś. Na każdą wieś oblicza się sumę jednego i drugiego podatku, odpowiednio do ilości i klasy znajdujących się w niej podług opisów osad i gruntów. Obliczenie to dokonywują Izby Skarbowe.

U w a g a. W 1868 r. odnośnie do obniżenia wysokości obłożenia podatkiem gruntowym w poszczególnych wsiach były ustanowione specjalne przepisy. (15 grudnia 1868 r. ust., 28—31 art..)

Art. 175. Dodatkowy podatek gruntowy rozkładają miejscowe władze finansowe pomiędzy gminy, proporcjonalnie do opłacanej przez każdą gminę wysokości głównego podatku gruntowego.

Art. 176. Naznaczona na każdą gminę suma dodatkowego podatku, rozkłada się przez zebranie gminne, według jego uznania, pomiędzy wsie w obręb gminy wchodzące.

Art. 177. Ułożone na wskazanych podstawach rozkłady sumy podatku podymnego i podatku gruntowego, jakie ze wsi przypadają, przesyłają się dla należytego wykonania do miejscowych kas skarbowych i zarządów powiatowych, a wyciągi z rozkładów — właściwym zarządom gminnym.

Art. 178. Należności podatku podymnego i podatku gruntowego, ustanowione na każdą wieś, rozkładają się pomiędzy kontrybuentów wewnątrz każdej wsi, podług uznania zebrania gromadzkich. Do tego wewnętrznego rozkładu podatków we wsiach Izby Skarbowe nie mieszają się.

Art. 179. Przy wewnętrznym rozkładzie podatków przez zebranie gromadzkie, zachowane być winny następujące przepisy:

- a) na osady klasy trzeciej, mające mniej niż 3 morgi gruntu użytkowego, nie może być nakładany podatek podymnego wyższy nad stopę ustanowioną dla tej klasy w art. 164-ym w punkcie 3-im niniejszej ustawy; na osady innych klas nie może być nakładany podatek podymnego w ilości przewyższającej więcej niż dwa razy sumę takowego, jaka według ustanowionej stopy z osady przypada;
- b) należność dodatkowego podatku gruntowego, naznaczana przez zebranie gminne na wieś lub wioskę, nie powinna przewyższać trzech czwartych, ustanowionej na wieś lub wioskę należności podatku głównego;
- c) ogólna suma podatku gruntowego głównego i dodatkowego, naznaczana przez zebranie gromadzkie na pojedynczego kontrybuenta, nie powinna przewyższać dwa razy wziętej należności głównego podatku gruntowego, przypadającego od kontrybuenta według taryfy podatku;
- d) na włościan posiadających nie więcej jak trzy morgi gruntu, nie może być nakładany podatek gruntowy główny wyżej nad stopę w taryfie oznaczonej, a dodatkowy wyżej nad trzy czwarte podatku głównego.

Art. 180. Skargi o naruszenie przez zebranie gminne i gromadzkie przepisów, w artykule poprzednim wymienionych, mogą być zanoszone tylko w ciągu jednomiesięcznego terminu od obwieszczenia rozkładu; skargi te rozpoznają i decydują Komisarze — w pierwszej, i specjalne urzędy, pozostające przy Gubernjalnych Urzędach do spraw włościańskich, w drugiej instancji.

Art. 181. Mogące okazać się w opisach osad i gruntów pomyłki i opuszczenia, po należytem sprawdzeniu, poprawiane być mają z rozporządzenia Izby Skarbowych; przyczem oblicze-

nie podatków w tej wysokości, jaka przypada po sprostowaniu, uskutecznia się od początku tego roku, w którym opuszczenie lub pomyłka okazały się.

Art. 182. Oświadczenia kontrybuentów o pomyłkach zaszytych w opisach, pozwalają się tylko w ciągu jednego roku od wprowadzenia w wykonanie rozkładu podatków na opisach opartego.

Art. 183. W razie, jeżeli okaże się, że rozległość gruntu, podlegającego podatkowi, jest większa w rzeczywistości niż w opisie wykazano, a nie będzie wiadomem do jakiej klasy należy ta zwiększona rozległość gruntu, wtedy rozległość takowa odnoszona być winna, aż do czasu sprawdzenia, do klasy najniższej gruntu pod względem stopy podatku.

Art. 184. Oznaczona przez rozkłady wysokość głównego podatku gruntowego, może być zmieniana wskutek zmian, jakie zaszyły w ilości opodatkowanych gruntów, z powodu aljencji, zasypania piaskami, zatopienia i t. p. Zmiany podatku w takich razach dokonywują się porządkiem, wskazanym w art. 181.

Art. 185. Zmiany co do rozległości i jakości gruntów, w artykule poprzednim wspomniane, przyjmują się za podstawę do zmiany wysokości podatku, w takim tylko razie, jeżeli podatek gruntowy, wnoszony z ubytych gruntów, wynosi nie mniej jak 50% całego podatku przez wieś opłacanego.

Art. 186. Nowe ułożenie rozkładów podatku podymnego i dodatkowego podatku gruntowego, dokonanych na mocy artykułów 172—175 i 177, jak również i ogólne zmiany w liczbie i jakości klas osad włościańskich i ziem, i w tabelach głównego podatku gruntowego, jeżeli okaże się tego potrzeba, ustanawiają się przez specjalne rozporządzenia rządu, w terminach, jakie w tym celu będą naznaczone.

Art. 187. Miejscowe rozkłady podatków, zebraniom gromadzkim na zasadzie art. 178 pozostawione, stosownie do uznania tychże zebrań, mogą być zmieniane corocznie, a to podług porządku i z ograniczeniami w art. 178—180 wskazanymi.

III. Terminy i porządek poboru podatku podymnego i podatku gruntowego.

Art. 188. Terminy do wnoszenia przez włościan podatku podymnego i podatku gruntowego są następujące: pierwszy od dnia 2 (15) kwietnia do 2 (15) maja a drugi od dnia 19 października (1 listopada) do 18 listopada (1 grudnia); w pierwszym terminie wniesiona być winna połowa całorocznej należności podatku podymnego i głównego podatku gruntowego, a w drugim, druga połowa tych podatków, i cała należność dodatkowego podatku gruntowego.

Art. 189. Porządek i sposoby poboru podatków obowiązującymi przepisami wskazane, stosują się także i do poboru podatku podymnego i podatku gruntowego.

Art. 190. Rozłożenia na raty i odroczenia podatku podymnego i podatku gruntowego, dopuszczane być mogą według tych samych zasad, jakie w tym względzie wskazane są w art. 290—299 co do podatków stałych w ogólności.

Art. 191. Rozwinięcie i zastosowanie, w czym okaże się potrzeba, przepisów w artykułach 162—190 postanowionych, pozostawia się Ministrowi Finansów.

Dodatek do artykułu 170 *).

Klasyfikacja gruntów włościańskich, podlegających nałożeniu podatku gruntowego.

I klasa. Grunta zajęte pod budynki i dwory osad, ogrody warzywne i owocowe, grunta orne najlepszej (pszennej) gleby.

II klasa. Ziemie orne dobrej i średniej (żytniej) gleby.

III klasa. Łąki.

IV klasa. Lasy, zarośla, krzaki, pastwiska, wygony, ziemie uprawne niższego gatunku, obsiewane raz na trzy i na sześć lat.

*) Swod Zakonow, tom V, str. 161.

Dodatek do artykułu 171 *).

T A R Y F A

głównego podatku gruntowego od gruntów włościańskich.

Powiaty	Wysokość podatku z 1 morga zdatnej ziemi miary nowopol- skiej w 300 prętów według klas gruntów			
	I	II	III	IV
w kopiejках				
I. Gub. Warszawska.				
1. Warszawski	68	30	38	8½
2. Radzyński	44	19	25	5½
3. Miński	48	21	27	6
4. Grójecki	68	30	38	8½
5. Błotki	68	30	38	8½
6. Skierniewicki	48	21	27	6
7. Łowicki	68	30	38	8½
8. Sochaczewski	68	30	38	8½
9. Gostyński	60	26	34	7½
10. Kutnowski	56	24½	31½	7
11. Włocławski	60	26	34	7½
12. Radziejowski	56	24½	31½	7
13. Płoński	48	21	27	6
14. Pułtowski	44	19	25	5½
II. Gub. Kaliska.				
1. Kaliski	60	26	34	7½
2. Słupski	56	24½	31½	7
3. Koniński	56	24½	31½	7
4. Kolski	60	26	34	7½

*) Swod Zakonow, tom V, str. 162—165.

Powiaty	Wysokość podatku z 1 morga zdanej ziemi miary nowopol- polskiej w 300 prętów według klas gruntów			
	I	II	III	IV
	w kopiejках			
5. Łęczycki	64	28	36	8
6. Turecki	56	24½	31½	7
7. Sieradzki	48	21	27	6
8. Wieluński	48	21	27	6
III. Gub. Piotrkowska.				
1. Piotrkowski	48	21	27	6
2. Brzeziński	56	24½	31½	7
3. Rawski	52	23	29	6½
4. Łódzki	48	21	27	6
5. Łaski	40	17½	22½	5
6. Nowo-Radomski	48	21	27	6
7. Częstochowski	44	19	25	5½
8. Będziński	40	17½	22½	5
IV. Gub. Radomska.				
1. Radomski	44	19	25	5½
2. Kozienicki	40	17½	22½	5
3. Iłżecki	40	17½	22½	5
4. Opatowski	48	21	27	6
5. Sandomierski	48	21	27	6
6. Opoczyński	40	17½	22½	5
7. Koński	40	17½	22½	5
V. Gub. Kielecka.				
1. Kielecki	40	17½	22½	5
2. Jędrzejowski	48	21	27	6
3. Włoszczowski	44	19	25	5½
4. Olkusi	40	17½	22½	5
5. Miechowski	48	21	27	6

Powiaty	Wysokość podatku z 1 morga zdanej ziemi miary nowopol- polskiej w 300 prętów według klas gruntów			
	I	II	III	IV
	w kopiejках			
6. Pinczowski	52	23	29	6½
7. Stopnicki	44	19	25	5½
VI. Gub. Lubelska.				
1. Lubelski	44	19	25	5½
2. Lubartowski	36	16	20	4½
3. Nowo-Aleksandryjski	40	17½	22½	5
4. Janowski	32	14	18	4
5. Biłgorajski	36	16	20	4½
6. Zamojski	36	16	20	4½
7. Krasnostawski	32	14	18	4
8. Chełmski	36	16	20	4½
9. Hrubieszowski	40	17½	22½	5
10. Tomaszowski	36	16	20	4½
VII. Gub. Siedlecka.				
1. Siedlecki	36	16	20	4½
2. Węgrowski	40	17½	22½	5
3. Sokołowski	40	17½	22½	5
4. Konstantynowski	32	14	18	4
5. Bialski	32	14	18	4
6. Włodawski	28	12	16	3½
7. Radzyński	28	12	16	3½
8. Łukowski	32	14	18	4
9. Garwoliński	44	19	25	5½
VIII. Gub. Płocka.				
1. Płocki	48	21	27	6
2. Lipnowski	56	24½	31½	7
3. Rypiński	56	24½	31½	7

Powiaty	Wysokość podatku z 1 morga zdanej ziemi miary nowopol- skiej w 300 prętów według klas gruntów			
	I	II	III	IV
	w kopiejках			
4. Sierpecki	36	16	20	4½
5. Mławski	32	14	18	4
6. Przasnyski	36	16	20	4½
7. Ciechanowski	40	17½	22½	5

IX. Gub. Łomżyńska.

1. Łomżyński	44	19	25	5½
2. Mazowiecki	32	14	18	4
3. Ostrowski	32	14	18	4
4. Makowski	40	17½	22½	5
5. Ostrołęcki	32	14	18	4
6. Kolneński	44	19	25	5½
7. Szczuczyński	48	21	27	6

X. Gub. Suwalska.

1. Suwalski	36	16	20	4½
2. Augustowski	36	16	20	4½
3. Sejneński	32	14	18	4
4. Kalwaryjski	52	23	29	6½
5. Wołkowyski	52	23	29	6½
6. Władysławowski	60	26	34	7½
7. Marjampolski	60	26	34	7½

Nr. 6.

PRZEPISY

o poborze podatków podymnego i gruntowego w osadach gubernji: Warszawskiej, Kaliskiej, Kieleckiej, Łomżyńskiej, Lubelskiej, Piotrkowskiej, Płockiej, Radomskiej, Suwalskiej i Siedleckiej z 1 czerwca 1872 r. *).

I. Formy i wysokość podatków stałych.

1. Od nieruchomości w osadach, utworzonych z miast na mocy Najwyższego ukazu dnia 1 czerwca 1869 roku pobierają się na rzecz dochodu państwowego następujące podatki stałe: podymny i gruntowy.

2. Podatkowi podymnemu podlegają budowle należące do wszystkich wogóle mieszkańców osad, tak znajdujące się w osadach, jak i zewnątrz nich, ale leżące w obrębie gruntów osady, z wyjątkiem budowli, posiadających na zasadzie prawa terminowe uwolnienie od opłaty podatków.

U w a g a. Od podatku podymnego uwalniają się:
a) gmachy skarbowe przeznaczone na potrzeby służby rządowej, wraz z lokalami, zajmowanymi w nich przez urzędników i niższą służbę, oraz komukolwiek bądź wynajmowanymi; b) gmachy skarbowe przeznaczone na potrzeby służby wojskowej i na postój; c) zakłady i fabryki skarbowe; d) domy szkolne, oraz gminne, przeznaczone na potrzeby służby, nie wyłączając lokali udzielonych

*) Zbiór praw, tom II, str. 201.

w nich urzędnikom i niższej służbie; e) więzienia, areszta policyjne i sądowe, licząc w to i domy demerytów duchownych; f) budowle straży ogniowej; g) domy prywatne, stale i bezpłatnie zajmowane na potrzeby rządowe, gminne i pod postój wojskowy; h) szpitale, domy przytułku i pracy, zakłady dobroczynne, domy w dobrach należących do szpitali, nie będących w dzierżawie wieczystej, i klasztory jałmużnicze; i) kościoły i domy modlitwy wszystkich wyznań i pustelnie; j) domy należące do instytucji duchownych i osób duchownych wszystkich wyznań, z powodu ich stanu, a nie na prawach własności osobistej; k) domy przeznaczone do wstawiania zwłok. Jeżeli budowle oznaczone w punktach d), f), g), h), i) przynoszą jakikolwiek dochód z wynajmowanych lokali lub w inny sposób, to na takie budowle nakłada się podatek podymny.

3. Podatek podymny ustanawia się w osadach od wszystkich oddzielnie stojących: domów, lokali handlowych i przemysłowych w następującej wysokości:

- 1) od domów i lokali, do których należy 15 morgów gruntu użytkowego, po 4 rb. od każdego;
- 2) od domów i lokali, do których należy od 3 do 15 morgów gruntu użytkowego, po 2 ruble rocznie od każdego;
- 3) od domów i lokali, do których należy mniej niż 3 morgi gruntu użytkowego — po 1 rublu rocznie.

Od domów należących do byłych właścicieli osad i przeznaczonych na czasowe lub stałe zamieszkanie samych właścicieli lub ich rządców, ustanawia się najwyższa norma podatku podymnego 4 rb., bez względu na to, jaka ilość gruntu należy do takiego domu. Taką normę ustanawia się od domów mieszkalnych oraz lokali handlowych i przemysłowych zbudowanych z kamienia lub cegły.

4. Opłacie podatku gruntowego podlegają wszystkie grunta należące do wszystkich wogóle mieszkańców osad; tak znajdujące się w osadach, jak i zewnątrz nich, ale leżące w obrę-

bie posiadłości osady, jednakże z wyjątkami, poniżej w art. 5 wymienionymi.

U w a g a. Opłacie podatku gruntowego, narówni z gruntami osad, podlegają także leżące w obrębie osad grunta, należące do skarbu, różnych instytucji i prywatnych właścicieli, z wyjątkiem lasów rządowych, nie podlegających podatkowi gruntowemu.

5. Nie podlegają podatkowi gruntowemu:

- a) grunta mieszkańców osad, posiadających na mocy prawa, terminowe uwolnienia od opłaty podatków, do czasu upływu terminów tych uwolnień;
- b) grunta osadowe, zajęte bezpłatnie przez kościoły, cmentarze, szkoły, instytucje dobroczynne i publiczne;
- c) grunta należące do duchownych instytucji i osób duchownych wszelkich wyznań, z powodu ich stanu, a nie na prawach własności osobistej;
- d) nieużytki, to jest grunta zupełnie nie produkujące i nie przynoszące żadnego dochodu: ruchome piaski, bagna, drogi, wygony i t. p.

6. Podatek gruntowy dzieli się na zasadniczy i dodatkowy.

7. Zasadniczy podatek gruntowy oblicza się odpowiednio do przestrzeni i gatunku użytkowych gruntów osady.

8. Grunta osady, dla ustanowienia wysokości podatku zasadniczego, dzielą się na kategorie, odpowiednio do wykazu dołączonego do art. 9 Ustawy z dnia 15 grudnia 1868 r. *).

9. Każda kategoria gruntów okłada się oznaczoną dla niej normą zasadniczego podatku od każdego morga miary nowopolskiej (300 prętowego), na zasadzie tabeli, dołączonej do art. 10 Ustawy z 15 grudnia 1868 r.

U w a g a. Po zmianie tabeli norm włościańskiego podatku gruntowego, zmieniona tabela przyjmuje się i dla gruntów osad.

*) Dziennik praw, tom 69, str. 115. Por. Anneks Nr. 5.

II. Sposób rozkładu podatków gruntowego i podymnego.

10. Podatek podymny, i zasadniczy podatek gruntowy rozkłada się na kontrybuentów na zasadzie wykazów ułożonych i poprawionych przez Izby skarbowe, przy pośrednictwie Zarządów Powiatowych.

11. Za jednostkę do rozkładu podatku podymnego i podatku gruntowego, uznaje się osada ze wszystkimi leżącami w obrębie jej posiadłości, budowlami i gruntami. Izby skarbowe obliczają na każdą osadę sumę podatku podymnego i podatku gruntowego, przypadających według ilości i kategorii znajdujących się w osadzie budowli i gruntów.

12. Dodatkowy podatek gruntowy oblicza się na każdą osadę w stosunku 60% w porównaniu z zasadniczym *).

13. Ułożone na pomienionych zasadach rozkłady sumy podatku podymnego i podatku gruntowego przypadającej od osad, przesyłają się, do właściwego wykonania, do miejscowych kas Ministerstwa Finansów i do Zarządów Powiatowych, a wypisy z rozkładów do właściwych zarządów gminnych.

14. Sumy podatku podymnego i podatku gruntowego, wyznaczone na każdą osadę, rozkładają się pomiędzy kontrybuentów osady na zebraniu wszystkich mieszkańców osady, posiadających nieruchomość tak w samej osadzie jak i zewnątrz niej, ale w obrębie gruntów osady i płacących podatek podymny i podatek gruntowy. Do tego wewnętrznego rozkładu władze finansowe nie mieszają się.

U w a g a. Podatek gruntowy od gruntu będącego w wspólnym użytkowaniu, rozkłada się pomiędzy gospodarzy osady, według stopnia ich udziału w użytkowaniu. Podatek podymny i podatek gruntowy od gminnych domów, do gminy należących zakładów handlowych i przemysłowych i od gruntów wypuszczonych w dzierżawę,

*) Ustawa 29 marca 1899 r., art. 2.

lub oddanych na czynsz, nie rozkładają się na zebraniu, lecz opłacają się przez zarząd gminny z opłaty dzierżawnej lub czynszu.

15. Przy rozkładzie podatków na kontrybuentów na zebraniu osady, zachowują się następujące przepisy:

- a) ogólna suma podatku podymnego i podatku gruntowego od rolników (byłych mieszczan rolnych) nie powinna być wyższa od ilości, jaka jest oznaczona w rejestrze podatkowym, po obniżeniu dokonaniem na zasadzie art. 25 niniejszych przepisów;
- b) domy i lokale mające mniej niż 3 morgi gruntu i obłożone jednorublową normą podatku podymnego, nie mogą być obkładane tym podatkiem wyżej oznaczonej normy; inne zaś domy i lokale nie mogą być obkładane podatkiem podymnym w rozmiarze przewyższającym więcej niż dwa razy jego sumę, przypadającą od zagrody według ustanowionej normy;
- c) ogólna suma podatku gruntowego zasadniczego i dodatkowego wyznaczana na zebraniu osady na pojedynczego kontrybuenta, nie powinna przewyższać podwójnej sumy zasadniczego podatku gruntowego, przypadającego od kontrybuenta według tabeli podatkowej;
- d) mieszkańcy osady, posiadający przestrzeń gruntu nie przenoszącą 3 morgów i płacący jednorublową normę podatku podymnego, nie mogą być okładani podatkiem gruntowym zasadniczym — wyżej nad rozmiar oznaczony przez tabelę norm, a dodatkowym — wyżej nad trzy czwarte sumy zasadniczego.

16. Skargi o naruszenie przez zebrania osad przepisów, w poprzednim artykule określonych, mogą być zanoszone tylko w ciągu jednomiesięcznego terminu od ogłoszenia rozkładu. Skargi te rozpatrują się i decydują przez komisarzy w pierwszej, a przez gubernjalne kolegia do spraw włościańskich — w drugiej instancji.

17. Mogące okazać się w wykazach domów, lokali przemysłowych i handlowych, oraz gruntów, omyłki lub opuszczenia, poprawiają się, po należytem sprawdzeniu, z rozporządzenia izb skarbowych; przytem obliczenie podatków podług sprostowanego rozmiaru dokonywa się od początku roku, w którym okazała się omyłka lub opuszczenie.

18. Oznajmienia kontrybuentów o zaszłych w wykazach omyłkach dopuszczają się tylko w ciągu jednego roku od wprowadzenia w wykonanie, opartego na wykazach, rozkładu podatku.

19. Oznaczony przez rozkłady rozmiar zasadniczego podatku gruntowego może się zmieniać wskutek zmian w ilości gruntów obłożonych podatkiem z powodu alienacji, zaniesienia piaskiem, zatopienia i t. p. Zmiany podatku w tych wypadkach dokonywują się sposobem, w art. 17 wskazanym.

20. Zmiany w przestrzeni i gatunku gruntu w poprzednim artykule wskazane, przyjmują się za podstawę do zmiany rozmiaru podatku w takim tylko wypadku, jeżeli podatek gruntowy, opłacany od gruntu ubylego, stanowi nie mniej niż 5% całej opłacanej przez osadę sumy podatku.

21. Rozkłady podatku podymnego i podatku gruntowego, dokonane na podstawie art. 10, 11, 12 i 13, obowiązują w ciągu całego czasu, w przeciągu którego będą obowiązywały rozkłady włościańskiego podatku podymnego i dodatkowego podatku gruntowego, dokonane na zasadzie art. 10, 11, 12, 13, 14 i 16 Ustawy z 15 grudnia 1868 r.

22. Przy ogólnych zmianach w liczbie i własności kategorii włościańskich zagrod i gruntów i w tabelach norm zasadniczego podatku gruntowego, robią się odpowiednie zmiany w obłożeniu podatkiem podymnym i podatkiem gruntowym domów, lokali przemysłowych i handlowych i gruntów osad.

23. Miejscowe rozkłady podatków, poruczone na zasadzie artykułu 14 zebraniom osad, mogą być zmieniane corocznie według uznania tych zebrań, w tym samym porządku i z takimi

samemi ograniczeniami, jakie są ustanowione przez artykuły: 14, 15 i 16.

Art. 24 i 25 nie obowiązują.

IV. Terminy i porządek pobierania podatków stałych.

26. Terminy opłaty podatków stałych przez mieszkańców osad wyznaczają się: pierwszy — od dnia 3 (15) kwietnia do dnia 3 (15) maja i drugi — od 20 października (1 listopada) do 18 listopada (1 grudnia); w pierwszym terminie wnosi się połowa rocznej sumy podatku podymnego i zasadniczego podatku gruntowego, a w drugim druga połowa tych podatków i cała suma dodatkowego podatku gruntowego.

27. Porządek i sposoby poboru podatków, ustanowione przez istniejące przepisy, stosują się i do poboru podatku podymnego i podatku gruntowego w osadach.

28. Odroczenia i rozkładanie na raty opłaty podatku podymnego i podatku gruntowego dopuszczają się na tych samych podstawach, jakie są ustanowione pod tym względem przez istniejące przepisy dla podatków stałych wogóle.

29. Rozwinięcie i zastosowanie, w czem zajdzie potrzeba, niniejszych przepisów, porucza się Ministrowi Finansów.

Nr. 7.

**NAJWYŻEJ ZATWIERDZONE ZDANIE RADY PAŃSTWA
o zastąpieniu podatku kwaterunkowego w guberniach Królestwa Polskiego innemi podatkami 29 marca 1899 *).**

Rada Państwa w połączonych Departamentach Ekonomii Państwowej, Praw i Spraw Cywilnych i Duchownych i na Ogólnem zebraniu, rozpoznawszy przedstawienie Ministra Finansów, uchwaliła zdanie:

I. Znieść pobierany w guberniach Królestwa Polskiego i w m. Warszawie podatek kwaterunkowy, przyjmując wszystkie rozchody ponoszone dotąd z funduszów tego podatku na rachunek Skarbu Państwa.

II. Zmieniając i uzupełniając odnośne prawa, postanowić:

1) Podatek podymny w miastach Królestwa Polskiego pierwszych trzech kategorii, pobiera się w wysokości trzynastu i pół procent od połowy rocznego dochodu ryczałtowego z domów, przyczem z tych domów, których dochód ryczałtowy nie przenosi 160 rubli rocznie, płaci się po ośm rubli na rok. W miastach czwartej kategorii, podatek podymny pobiera się po siedm rubli rocznie od każdego domu.

U w a g a. Przy obliczaniu opłat, pobieranych w stosunku procentowym do podatku podymnego (art. 1), za podstawę służą normy tego podatku, wskazane w art. 175

*) Zbiór praw, seria II, t. XXIX, str. 491. Postanowienia i rozporządzenia rządu w guberniach Królestwa Polskiego obowiązujące, zebrał i przełożył Stefan Godlewski.

Ustawy o podatkach stałych (Sw. Zak., tom V, wyd. z r. 1893).

2) Podatki gruntowe dodatkowe: dworski, z gruntów włościańskich i w osadach gubernji Królestwa Polskiego, pobiera się w wysokości sześćdziesięciu procent podatku gruntowego głównego.

U w a g a. Do 1 stycznia 1906 roku wzmiankowane w niniejszym (2) artykule podatki, pobierają się w wysokości 35% podatku gruntowego głównego.

3) Jako zapomoga dla Skarbu Państwa na pokrycie rozchodów na zaopatrzenie kwaterunkowe wojsk w gubernjach Królestwa Polskiego, pobierają się opłaty dodatkowe: a) od świadectw przemysłowych na przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe i na osobiste zajęcia przemysłowe — w wysokości dziesięciu procent od ceny tych świadectw i b) od patentów tabaczych w miastach, osadach i wsiach, z wyjątkiem patentów na fabryki tabaczne i składy hurtowe, — w wysokości piętnastu procent od ceny tych patentów.

III. Figurując z tytułu podatku kwaterunkowego w gubernjach Królestwa Polskiego i w m. Warszawie po dzień 1-go stycznia 1899 r. reszty, pożyczki i zaległości zaliczyć do ogólnych środków Skarbu Państwa.

IV. Postanowić, że zanim będą rozciągnięte na Królestwo Polskie obowiązujące w Cesarstwie prawa w przedmiocie zaopatrzenia kwaterunkowego wojsk, pomieszczenia dla wojskowych niższych stopni, zarządów i zakładów w m. Warszawie mogą być najmowane, za pozwoleniem General-Gubernatora Warszawskiego, za oddzielnem za każdym razem porozumieniem się z Ministrem Finansów, po cenie umownej, wrazie niemożności zapewnienia oddziałom wojskowym należytych pomieszczeń, za ustanowioną dla gubernji Królestwa Polskiego opłatą taryfową.

V. Postanowienia, wzmiankowane w poprzednich (I—IV) oddziałach, uważać za obowiązujące od 1 stycznia 1899 roku.

VI. Dozwolić wydatkować na cel bezpośredniego prelinowania wniesione do budżetu państwowego przychodów i rozchodów na rok 1899 następujące warunkowe kredyty na rozchody na zaopatrzenie kwaterunkowe w gubernjach Królestwa Polskiego: 1) podług budżetu Zarządu Głównego Intendencji — 2.000.000 rb. (poz. 13 § 5), 2) podług budżetu Ministerjum Spraw Wewnętrznych: 93.826 rb. (poz. 2 § 19), 27.596 rb. (poz. 1 § 20) i 16.300 rb. (poz. 3 § 29) i 3) podług budżetu Ministerjum Sprawiedliwości: 35.250 rb. (ust. a poz. 1 § 5) i 43.690 rb. (ust. b tegoż artykułu).

156710

Nr. 8.

342.

ROZPORZĄDZENIE

dotyczące podwyższenia dodatkowego podatku gruntowego *).

§ 1. Począwszy od dnia 1 kwietnia 1917 r. podwyższa się dodatkowy podatek gruntowy z 60% na 150% zasadniczego podatku gruntowego.

§ 2. Wszelkie pobierane dotąd państwowe dodatki do podatków gruntowych i podymnego znoszą się z mocą obowiązującą od dnia 1 kwietnia 1917 r.

§ 3. Przepisy wykonawcze do niniejszego rozporządzenia wydaje Szef Administracji.

Warszawa, dnia 1 sierpnia 1917 r.

1216/17

Jenerał-Gubernator von Beseler.

*) Dziennik rozporządzeń dla Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego, Nr. 83, wydany w Warszawie, dnia 15 sierpnia 1917 r.

SPIS RZECZY.

	str.
I. Istota podatku gruntowego i pogląd na zagraniczne ustawodawstwo	1
II. Wyniki finansowe podatku gruntowego w Królestwie Polskiem 1817—1867	13
III. Literatura o podatku gruntowym w Królestwie Polskiem	18
IV. Podatek gruntowy przed reformą (1864—1868)	22
V. Podatek gruntowy obowiązujący	36
VI. Wnioski w sprawie podatku gruntowego w Królestwie Polskiem	49
Anneksy:	
Nr. 1. Tablice.	
Nr. 2. Ustawa o dworskim podatku gruntowym w Królestwie Polskiem	63
Nr. 3. Postanowienie z d. 8 lutego 1883 r. o podatku podymnego	72
Nr. 4. Ukaz Najwyższy o urządzeniu włościan w Królestwie Pol- skiem z d. 2 marca 1864 r.	78
Nr. 5. Ustawa o podatku podymnego z d. 15.XII 1868 r.	82
Nr. 6. Przepisy o poborze podatków podymnego i gruntowego z 1.VI 1872 r.	93
Nr. 7. Najwyżej zatwierdzone zdanie Rady Państwa o zastąpieniu podatku kwaterunkowego z d. 29.III 1899 r.	100
Nr. 8. Rozporządzenie dotyczące podwyższenia dodatkowego po- datku gruntowego	103

ANNEKSY

DO

PODATKU GRUNTOWEGO

w Królestwie Polskiem.

Wpływy z podatku gruntowego w Królestwie Polskiem na podstawie budżetów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu *).

	Rok 1817	Rok 1818	Rok 1819	Rok 1820	Rok 1821
	Złote	Złote	Złote	Złote	Złote
1. Ofiara z dóbr duchownych i maltańskich	979.525	938.778	932.541	620.426	620.426
2. Ofiara z dóbr szlacheckich	4.571.445	4.526.389	4.529.840	4.532.313	4.520.281
3. Ofiara z dóbr donatarjuszów francuskich	93.834	99.222	99.562	43.058	43.058
4. Ofiara z dóbr narodowych	65.581	75.445	64.112	61.869	55.124
5. Ofiara z obiektów nowo do podatków przybyłych	73.825	68.427	68.332	68.320	68.363
6. Ofiara z dóbr donacyjnych pruskich	35.318	35.309	37.468	37.468	37.468
7. Kanon, kompetencje i proces administracyjny z dóbr przez rząd pruski rozdanych	452.221	412.953	409.494	414.356	413.176
8. Z dóbr starościńskich, trzymanyh za przywilejami	464.113	455.442	382.337	369.372	—
9. Podymne dawne	4.604.002	4.642.748	4.419.417	4.434.942	4.426.863
10. Podymne podwyższone przez sejm r. 1811	190.692	228.154	231.717	230.843	225.863
11. Subsidium charitativum	210.161	195.892	194.991	195.171	196.437
12. Łanowe	31.842	33.086	32.614	32.424	32.401
13. Czopowe i młynowe	17.486	16.045	16.129	16.201	16.299
14. Czynsz z miast magdeburskich i kanon z dóbr wieczyście dzierżawionych	15.487	15.489	16.230	16.230	15.115
15. Kontyngens liwerunkowy	—	—	8.593.321	8.593.321	5.736.277
Wpływy z podatku gruntowego	11.805.532	11.743.379	20.028.105	19.666.314	16.407.151
Wpływy z innych źródeł	33.542.985	28.928.002	30.257.447	33.957.294	35.183.347
Ogół przychodów	45.348.517	40.671.381	50.285.552	53.623.608	51.590.498

*) Akta ogólne (Archiwum Skarbowe w Warszawie).

Wpływy z podatku gruntowego w Królestwie Polskiem na podstawie budżetów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu.

(Ciąg dalszy)

	Rok 1	22	Rok 1823		Rok 1824		Rok 1825		Rok 1826		Rok 1827		Rok 1828		Rok 1829		Rok 1830		Rok 1831		Rok 1832		Rok 1833		Rok 1834	
	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji
	Z i o	t e	Z i o t e		Z i o t e		Z i o t e		Z i o t e		Z i o t e		Z i o t e		Z i o t e		Z i o t e		Z i o t e		Z i o t e		Z i o t e		Z i o t e	
1. Ofiara z dóbr duchownych i maltańskich	514	930.231	5.022	916.387	5.022	915.062	514	919.060	514	918.914	—	919.711	—	922.210	—	924.110	—	927.154	96.595	829.137	109.816	814.073	112.408	811.220	117.155	811.605
2. Ofiara z dóbr ziemiańskich	2.639	4.517.387	2.238	4.512.085	2.239	4.520.354	2.239	4.529.464	2.239	4.529.838	355	4.529.555	37	4.529.320	37	4.529.043	2.066	4.533.864	12.925	4.578.175	10.895	4.605.363	10.895	4.594.870	10.859	4.606.778
3. Ofiara z dóbr donatarzuszów	2.085	138.964	2.084	266.573	—	266.573	—	266.335	—	264.214	—	258.698	152	251.934	152	251.797	152	273.437	—	269.061	—	255.946	—	245.164	—	245.164
4. Ofiara z nowych przedmiotów	—	153.969	2.846	189.458	1.846	196.967	72	208.751	72	208.695	72	209.224	72	208.967	72	208.159	72	208.377	437	205.699	—	203.126	473	203.139	473	201.925
5. Subsidium charitativum	—	195.438	9.046	186.392	9.046	186.392	9.046	186.392	9.046	186.392	8.966	186.872	8.916	186.966	8.412	187.470	8.412	187.470	8.362	187.284	6.123	189.422	6.123	189.386	6.123	189.386
6. Kanon z dóbr przez rząd pruski rozdanych	2.760	413.176	2.760	293.369	5.142	293.414	5.142	293.414	5.142	293.414	5.142	293.414	5.142	287.395	3.185	277.335	3.185	277.335	3.185	476.409	3.185	539.508	3.185	542.514	3.185	560.285
7. Łanowe	—	32.401	—	32.305	—	32.305	—	32.078	—	32.078	—	31.862	—	31.814	—	31.688	—	31.688	—	31.542	—	31.340	—	31.340	—	31.034
8. Czynsz z miast magdeburskich	684	15.115	—	15.115	—	15.115	—	15.115	—	15.115	—	15.115	—	15.115	—	15.115	—	15.115	—	15.115	—	15.115	—	15.115	—	15.115
9. Kontyngens liwerunkowy	—	5.736.715	2.868.357	5.736.674	2.868.324	5.736.718	2.868.924	5.737.675	2.868.826	5.737.478	2.868.815	5.737.455	2.869.343	5.736.927	2.869.385	5.736.993	2.869.385	5.736.993	2.869.525	5.736.813	2.870.432	5.736.841	2.870.432	5.736.841	2.870.538	5.736.959
10. Podymne dawne	9.574	4.421.189	10.471	4.421.162	11.505	4.420.092	11.445	4.420.437	12.219	4.419.404	5.640	4.426.144	4.745	4.427.421	5.344	4.427.585	5.242	4.427.557	5.222	4.427.599	6.460	4.426.621	6.670	4.426.666	6.756	4.426.322
11. Podymne podwyższone przez sejm 1811 r.	4.817	222.796	5.261	288.786	5.741	294.614	5.698	303.240	6.082	309.812	2.818	319.683	2.371	320.053	2.670	320.221	2.619	320.244	2.609	320.296	2.590	323.061	2.695	322.931	2.741	322.091
12. Czapowe i młynowe	66	16.305	30	16.425	30	16.515	30	16.677	30	16.629	30	16.617	30	16.605	30	16.779	30	17.859	30	18.675	30	19.620	30	23.271	—	24.771
13. Opłata szarwarkowa	—	2.387.776	—	2.391.286	420	2.398.284	828	2.452.320	1.262	2.448.535	226	2.455.649	226	2.457.613	238	2.457.509	238	2.457.459	238	2.457.285	242	2.455.481	270	2.455.277	316	2.463.079
Wpływy z podatku gruntowego	22.739	19.181.462	2.908.115	19.266.017	2.909.315	19.292.945	2.903.938	19.382.958	2.905.432	19.380.524	2.892.064	19.399.999	2.894.034	19.392.340	2.889.525	19.383.804	2.891.401	19.414.552	2.999.280	19.553.090	3.010.246	19.615.517	3.013.181	19.602.716	3.018.146	19.634.514
Ogólny wpływ z podatku gruntowego	19.204.301	—	22.174.132	—	22.202.260	—	22.286.896	—	22.285.956	—	22.292.063	—	22.283.374	—	22.273.329	—	22.305.953	—	22.552.370	—	22.625.763	—	22.615.897	—	22.652.660	—
Wpływy z innych źródeł	7.121.356	44.999.159	7.383.110	46.351.266	9.038.817	48.357.009	12.814.421	51.004.882	15.293.326	52.131.936	15.773.446	52.588.104	15.999.789	53.713.203	15.201.403	55.806.369	15.275.481	59.279.604	15.846.917	60.818.397	10.526.062	103.829.427	11.064.453	94.289.402	18.912.514	61.161.795
Łącznie	7.144.095	64.180.621	10.291.225	65.617.283	11.948.132	67.649.954	15.718.359	70.387.840	18.198.758	71.512.460	18.665.510	71.988.103	18.880.823	73.105.543	18.090.928	75.190.173	18.166.882	78.694.156	18.846.097	80.371.487	13.536.308	123.444.944	14.077.634	113.892.118	21.930.660	80.796.309
Ogół przychodów	71.324.716	—	75.908.509	—	79.598.085	—	86.106.199	—	89.711.218	—	90.653.613	—	91.986.366	—	93.281.101	—	96.861.038	—	99.217.584	—	136.981.252	—	127.969.752	—	102.726.969	—

Wpływy z podatku gruntowego w Królestwie Polskiem na podstawie budżetów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu.

(Ciąg dalszy).

	R o k 1835		R o k 1836		R o k 1837		R o k 1838		R o k 1839		R o k 1840		R o k 1841	
	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji
	Z ł o t e		Z ł o t e		Z ł o t e		Z ł o t e		Z ł o t e		Z ł o t e		Z ł o t e	
1. Ofiara z dóbr duchownych i maltańskich	126.251	809.994	137.854	798.504	148.543	787.535	151.024	784.842	175.067	760.632	185.122	749.028	190.517	742.695
2. Ofiara z dóbr ziemiańskich, włącznie z nowych przedmiotów	11.500	4.807.442	14.044	4.822.258	14.044	4.835.251	14.116	4.846.908	15.286	4.842.754	15.286	4.845.586	15.704	4.860.327
3. Ofiara z dóbr rozdarowanych, { a) dawnych	—	223.052	—	200.949	57	199.924	105	194.863	134	203.068	114	203.829	114	210.131
{ b) teraźniejszych	—	—	—	—	—	254.317	—	242.130	—	312.524	—	338.730	—	359.020
4. Subsidium charitativum	5.801	189.687	1.469	190.102	946	190.592	386	190.502	362	188.202	362	125.688	242	121.479
5. Kanon z dóbr rządowych, które na własność prywatną przeszły	2.661	574.386	2.661	611.006	2.661	629.699	2.661	660.380	2.661	676.678	2.661	683.652	2.661	683.647
6. Łanowe	—	30.299	—	29.153	—	28.847	—	28.861	—	27.769	—	27.213	—	25.278
7. Kontyngens liwerunkowy	2.870.681	5.736.817	2.871.181	5.736.316	2.871.141	5.736.236	2.871.181	5.736.196	2.872.096	5.735.592	2.872.463	5.735.421	2.868.401	5.726.498
8. Podymne dawne i podwyższone	9.143	4.748.963	9.151	4.747.056	9.151	4.747.023	10.464	4.745.382	10.610	4.742.883	10.448	4.741.067	11.099	4.737.273
9. Czopowe i młynowe	—	25.269	—	26.448	—	26.754	—	26.985	—	27.231	—	27.507	—	28.026
10. Z czynszów z domów, gruntów rządowych i miast magdeburskich	12.498	92.298	11.985	49.746	7.469	64.222	7.469	63.671	7.469	57.493	7.469	57.362	8.261	51.303
11. Opłata szarwarkowa od dróg i mostów	342	2.864.364	358	3.544.253	350	3.639.289	5.363	3.590.813	5.457	6.853.837	676	6.915.360	2.175.358	4.716.525
Wpływy z podatku gruntowego	3.038.877	20.102.571	3.048.703	20.755.791	3.054.362	21.139.689	3.062.769	21.111.533	3.089.142	24.428.663	3.094.601	24.450.443	5.272.357	22.262.202
Ogólny wpływ z podatku gruntowego	23.141.448		23.804.494		24.194.051		24.174.402		27.517.805		27.545.044		27.534.559	
Wpływy z innych źródeł	8.824.232	65.307.849	12.640.297	78.130.851	12.205.291	79.029.110	11.801.119	74.720.313	11.043.452	66.401.394	11.497.444	68.287.927	12.263.722	69.647.358
Łącznie	1.863.109	85.410.420	15.689.000	98.886.642	15.259.653	100.168.799	14.863.888	95.831.846	14.132.594	90.830.057	14.592.045	92.738.370	17.536.079	91.909.560
Ogół przychodów	107.273.529		114.575.642		115.428.452		110.695.734		104.962.651		107.310.415		109.445.639	

Wpływy z podatku gruntowego w Królestwie Polskiem na podstawie budżetów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu.

(Ciąg dalszy).

	Rok 1842		Rok 1843		Rok 1844		Rok 1845		Rok 1846		Rok 1847		Rok 1848		Rok 1849	
	Przed a	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji
	R	b l e	R	u b l e	R	u b l e	R	u b l e	R	u b l e	R	u b l e	R	u b l e	R	u b l e
1. Ofiara z dóbr duchownych i maltańskich	293	109.046	29.880	108.443	30.097	108.157	31.992	106.200	32.012	106.000	32.141	105.63	32.221	105.620	32.359	105.484
2. Ofiara z dóbr ziemiańskich	25	729.419	2.366	730.112	2.366	729.377	2.366	729.605	2.198	730.208	2.198	730.38	2.198	730.562	2.199	730.611
3. Ofiara z dóbr rozdarowanych { a) dawnych	7	31.444	17	30.010	8	30.114	9	29.915	—	29.691	2	28.61	2	28.724	2	28.819
{ b) teraźniejszych	—	53.943	—	52.045	—	52.132	—	53.637	—	54.997	—	55.80	—	57.539	—	58.269
4. Subsidium charitativum	3	17.231	38	16.996	38	16.474	38	16.136	27	16.022	27	15.79	28	15.793	28	15.793
5. Kanon z dóbr rządowych, które na własność prywatną przeszły	9	95.530	399	109.357	399	107.148	399	106.477	399	103.649	399	104.58	399	98.476	399	97.696
6. Łanowe	—	3.573	—	3.442	—	3.417	—	3.067	—	3.016	—	2.94	—	2.910	—	2.650
7. Kontyngens liwerunkowy	4305	858.706	430.100	858.564	430.098	858.560	429.824	858.012	429.819	857.942	429.818	857.93	429.821	857.936	429.913	858.019
8. Podymne dawne i podwyższone	12	709.458	1.644	709.469	1.695	709.328	1.720	709.539	1.732	709.519	1.779	709.30	1.895	709.648	1.923	709.705
9. Czapowe i młynowe	—	4.248	—	4.288	—	4.441	—	4.618	—	4.733	—	4.70	—	4.791	—	4.856
10. Z czynszów z domów, gruntów rządowych	19	7.820	1.122	7.785	1.122	7830	1.180	7.585	1.180	7.676	1.180	6.53	420	7.409	420	12.692
11. Opłata od dróg i spławów	3113	728.825	147.687	893.486	163.639	876.201	158.963	887.126	1	804.486	1	814.39	7	827.649	7	829.175
Wpływy z podatku gruntowego	4767	3.349.243	613.253	3.523.997	629.462	3.503.179	626.491	3.511.917	467.368	3.427.939	467.545	3.436.77	466.991	3.447.057	467.250	3.453.769
Ogólny wpływ z podatku gruntowego	4825.570		4.137.250		4.132.641		4.138.408		3.895.307		3.904.319		3.914.048		3.921.019	
Wpływy z innych źródeł	2.0421	10.615.027	1.665.990	11.310.846	1.547.409	12.224.765	1.291.322	12.578.055	1.141.522	12.788.343	1.025.749	12.846.23	930.308	12.591.660	863.360	13.015.616
Łącznie	2.5198	13.964.270	2.279.243	14.834.843	2.176.871	15.727.944	1.917.813	16.089.972	1.608.890	16.216.282	1.493.294	16.283.01	1.397.299	16.038.717	1.330.610	16.469.385
Ogół przychodów	483.408		17.114.086		17.904.815		18.007.785		17.825.172		17.776.304		17.436.016		17.799.995	

Wpływy z podatku gruntowego w Królestwie Polskiem na podstawie budżetów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu.

(Ciąg dalszy).

	R o k 1850		R o k 1851		R o k 1852		R o k 1853		R o k 1854		R o k 1855		R o k 1856		R o k 1857		R o k 1858	
	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji	Przed linją	W linji
	R u b l e		R u b l e		R u b l e		R u b l e		R u b l e		R u b l e		R u b l e		R u b l e		R u b l e	
1. Ofiara z dóbr duchownych i maltańskich.	32.461	105.418	32.588	105.262	32.340	105.497	32.428	105.406	32.680	104.880	32.968	104.572	32.729	104.180	32.720	103.679	33.031	103.578
2. Ofiara z dóbr ziemiańskich	2.199	730.580	2.199	730.576	2.199	730.474	2.199	730.450	2.199	730.432	7.222	724.481	2.199	729.369	2.199	725.741	2.199	724.590
3. Ofiara z dóbr rozdarowanych { a) dawnych	—	28.931	—	28.947	—	29.015	—	29.034	—	29.036	—	29.035	—	29.457	—	29.607	—	29.588
	—	57.499	—	57.479	—	53.095	—	52.272	—	51.809	—	51.703	—	51.703	—	51.283	—	51.187
4. Subsidium charitativum	28	15.793	28	15.793	28	15.783	28	15.783	28	15.783	28	15.772	28	15.749	28	15.720	28	15.710
5. Kanon z dóbr przeszłych na własność prywatną	399	97.037	276	89.608	276	89.683	276	89.511	276	89.001	276	89.001	276	86.860	276	85.275	276	83.136
6. Łanowe	—	2.530	—	2.571	—	2.491	—	2.472	—	2.461	—	2.437	—	2.351	—	2.338	—	2.329
7. Kontyngens liwerunkowy	258.037	858.039	259.267	858.058	259.351	857.980	259.635	857.995	259.728	857.975	260.002	857.914	260.359	857.913	260.478	857.908	260.520	857.900
8. Podymne dawne i podwyższone	1.903	709.665	1.802	709.544	1.805	709.553	1.808	709.474	1.812	709.428	1.815	709.325	1.815	708.551	1.841	708.367	1.899	708.116
9. Czopowe i młynowe oraz kanon z młynów.	—	4.913	—	6.091	—	6.435	—	6.521	—	6.631	—	6.723	—	6.919	—	7.070	—	7.918
10. 1/2 ofiary duchownej, ziemiańskiej i z dóbr donatarjuszów	—	424.288	—	406.932	—	396.789	—	395.397	—	395.397	—	392.835	—	395.474	—	395.472	—	394.736
11. Drugie 2/3 kontyngensu liwerunkowego od dworów	—	343.771	—	341.294	—	341.047	—	340.402	—	340.199	—	339.592	—	338.843	—	338.600	—	338.519
12. 1/2 opłaty szarwarkowej dawnej.	—	208.571	—	208.744	—	208.798	—	208.960	—	209.282	—	209.392	—	209.473	2	209.739	2	209.995
13. Z czynszów z domów i placów rządowych po miastach	409	7.356	409	7.560	409	7.773	409	7.343	409	7.350	409	7.363	442	7.470	442	7.476	442	8.778
14. Opłata od dróg i spławów	7	823.129	8	821.035	8	819.412	7	754.716	10	755.435	10	755.635	10	746.537	18	747.042	35	749.096
Wpływy z podatku gruntowego	295.443	4.417.520	296.577	4.389.494	296.416	4.373.825	296.790	4.305.736	297.142	4.305.099	302.460	4.295.780	297.858	4.290.849	298.004	4.285.317	298.432	4.285.176
Ogólny wpływ z podatku gruntowego	4.712.963		4.686.071		4.670.241		4.602.526		4.602.241		4.598.240		4.588.707		4.583.321		4.583.608	
Wpływy z innych źródeł	760.928	13.081.146	678.725	12.984.292	608.856	13.731.125	623.864	14.061.937	625.262	14.319.053	581.876	14.290.382	556.447	14.312.638	488.337	14.356.673	461.186	13.881.319
Łącznie	1.056.371	17.498.666	975.302	17.373.786	905.272	18.104.950	920.654	18.367.673	922.404	18.624.152	884.336	18.586.162	854.305	18.603.487	786.341	18.641.990	759.618	18.166.495
Ogół przychodów	18.555.037		18.349.088		19.010.222		19.288.327		19.546.556		19.470.498		19.457.792		19.428.331		18.926.113	

Wpływy z podatku gruntowego w Królestwie Polskiem na podstawie budżetów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu.

(Koniec).

	R o k 1859		R o k 1860		R o k 1861		R o k 1862		R o k 1863		R o k 1864		R o k 1865			Rok 1866*)	Rok 1867
	Przł linja	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji	Przed linja	W linji		R u b l e	R u b l e
	R u b l e		R u b l e		R u b l e		R u b l e		R u b l e		R u b l e		R u b l e				
1. Ofiara z dóbr duchownych i maltańskich	3.044	102.860	33.081	100.288	43.428	93.088	44.443	92.069	46.980	89.463	50.766	85.71	54.110	82.355	1. Ofiara z dóbr poduchownych i maltańskich	79.612	79.214
2. Ofiara z dóbr ziemiańskich	2.199	724.448	2.199	724.177	2.199	724.149	2.269	723.852	2.290	723.791	2.261	723.82	2.298	725.355	2. Ofiara z dóbr ziemiańskich	723.848	723.821
3. Ofiara z dóbr rozdarowanych { a) dawnych		29.496	—	29.470	—	29.844	—	29.756	—	29.758	—	30.16	—	30.152	3. Ofiara z dóbr rozdarowanych	74.697	73.566
b) teraźniejszych		50.817	—	50.817	—	50.632	—	50.333	—	50.333	—	51.18	—	51.346	4. Ofiara podwyższona	395.051	395.022
4. Subsidium charitativum	29	15.702	29	15.617	1.194	14.532	1.278	14.442	1.835	13.875	2.376	13.32	3.014	12.664	5. Subsidium charitativum	11.971	11.850
5. Kanon z dóbr rządowych, przeszłych na własność prywatną	273	81.560	273	80.361	273	79.477	273	78.289	273	76.388	273	69.98	273	68.031	6. Łanowe	2.149	2.149
6. Łanowe		2.329	—	2.320	—	2.281	—	2.281	—	2.249	—	2.19	—	2.149	7. Kontyngens liwerunkowy	857.785	857.808
7. Kontyngens liwerunkowy	20.576	857.883	—	857.882	260.845	857.861	260.862	857.856	260.879	857.854	260.852	857.82	261.000	857.785	8. Podwyższony kontyngens liwerunkowy dworski	337.562	337.476
8. Podymne i połączona z nim opłata szawarkowa	—	1.731.805	260.804	1.731.338	—	1.739.306	—	1.741.965	—	1.740.306	—	1.740.61	—	1.739.645	9. Czopowe i młynowe oraz kanon z młynów	10.262	10.357
9. Czopowe i młynowe oraz kanon z młynów	—	8.541	—	9.045	—	9.514	—	9.786	—	9.923	—	10.188	—	10.325	10. Podymne	1.743.086	1.743.521
10. Połowa ofiary duchownej, ziemiańskiej i z dóbr rozdarowanych	—	394.485	—	394.337	—	394.518	—	394.332	—	394.302	—	394.96	—	395.857	11. Z czynszów i dochodów z miast { a) z miast rządowych	49.630	80.154
11. Drugie 2/3 kontyngensu liwerunkowego dworskiego	—	338.430	—	337.975	—	337.915	—	337.880	—	337.849	—	337.86	—	337.567	b) z miast poduchownych	1.142	2.215
12. Z czynszów i dochodów z miast	2.417	9.510	2.437	7.720	2.495	7.683	2.495	7.793	2.495	7.802	2.498	10.550	5.097	23.128			
Wpływy z podatku gruntowego	23.538	4.347.866	298.823	4.341.347	310.434	4.340.800	311.620	4.340.634	314.752	4.333.893	319.026	4.328.411	325.792	4.336.359	Wpływy z podatku gruntowego	4.285.795	4.317.143
Ogólny wpływ z podatku gruntowego	4.646.404		4.640.170		4.651.234		4.652.254		4.648.655		4.647.437		4.622.151		Wpływy z innych źródeł	20.239.500	21.688.370
Wpływy z innych źródeł	40.279	14.900.432	433.316	14.925.022	409.489	15.281.483	415.937	16.054.849	301.942	16.467.130	287.237	17.036.496	234.966	18.433.182	Ogół przychodów	24.525.295	26.005.513
Łącznie	73.817	19.248.298	732.139	19.266.369	719.923	19.622.283	727.557	20.395.483	616.694	20.801.023	606.263	21.364.907	560.758	22.769.541			
Ogół wpływów	19.997.115		19.998.508		20.342.206		21.123.040		21.417.717		21.971.170		23.330.299				*****

*) Począwszy od roku 1866 budżety pisane są po rosyjsku i zniesiono rubryki „przed linją i w linji“